

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

BİREYSEL KREDİLERİN ENFLASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
FİGEN KILIÇ

Tez Danışmanı
YRD.DOÇ.DR. MUSTAFA TORUN

ÇANAKKALE-2015

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Bireysel Kredilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği” adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

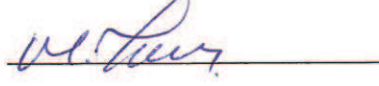
Tarih

20.08.2015

Figen KILIÇ

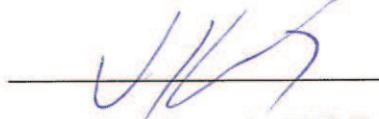
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

**Figen KILIÇ'a ait BİREYSEL KREDİLERİN ENFLASYON ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ** adlı çalışma, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı,
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Mustafa TORUN

(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Serdar KURT

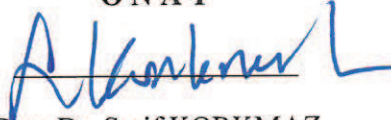

Yrd. Doç. Dr. Ramazan UYGUN

Tez No: 10085243

Tez Savunma Tarihi: 02.08.2015

ONAY

Doç. Dr. Şerif KORKMAZ

Enstitü Müdürü

28/08/2015

ÖZET

BİREYSEL KREDİLERİN ENFLASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Bu çalışmanın amacı, bireysel kredilerin ve onun alt bileşenleri olan ihtiyaç kredisi, taşıt kredisi, konut kredisi ve bireysel kredi kartlarının enflasyon üzerindeki etkisini teorik ve ampirik olarak incelemektir. Çalışmada, ilk olarak bireysel kredilerin ve enflasyonun kavramsal ve teorik çerçevesi açıklanmış, daha sonra Türkiye’de bireysel kredilerin ve enflasyonun tarihsel gelişimi genel olarak değerlendirilmiş son olarak da bireysel kredilerin ve onun alt bileşenleri olan ihtiyaç kredisi, taşıt kredisi, konut kredisi ve bireysel kredi kartlarının enflasyon üzerindeki etkisi ampirik olarak analiz edilmiştir.

Yapılan ampirik analizde Zaman Serisi Analizi Yöntemi kullanılmıştır. Analizde hem tek başına toplam bireysel kredilerin hem de ayrı ayrı ihtiyaç kredisi, taşıt kredisi, konut kredisi ve bireysel kredi kartlarının enflasyon üzerindeki etkisini analiz etmek için iki farklı model kurulmuştur. Ekonometrik analizin sonuçlarına göre, analize dahil olan değişkenlerin hepsi hem Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) hem de Philips-Perron (PP) birim kök testine göre seviyede $I(0)$ durağan çıkmıştır. Bütün değişkenler seviyede durağan çıktığından Johansen eşbütünleşme testi yapılmasına gerek kalmamıştır. Granger nedensellik testi sonuçlarına göre, bireysel kredi kartları ile enflasyon arasında çift yönlü bir nedensellik, enflasyondan taşıt kredisine, taşıt kredisinden bireysel kredi kartlarına, konut kredisinden bireysel kredi kartlarına ve taşıt kredisine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Granger nedensellik testi sonuçlarına göre toplam bireysel krediler, ihtiyaç, taşıt ve konut kredileri arasında nedensellik ilişkisi tespit edilmezken varyans ayrıştırması sonuçlarına göre uzun dönemde en fazla sırasıyla ihtiyaç kredileri, bireysel kredi kartları, taşıt kredileri, toplam bireysel krediler ve konut kredilerinin enflasyon üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Krediler, İhtiyaç Kredisi, Taşıt Kredisi, Konut Kredisi, Bireysel Kredi Kartları, Enflasyon.

ABSTRACT

THE IMPACT OF PERSONAL LOANS ON INFLATION: THE TURKISH CASE

The purpose of this study is to examine the impact of personal loans and consumer loans, vehicle loans, housing loans and retail credit cards as its subcomponents on inflation theoretically and empirically. In the study, first conceptual and theoretical framework of personal loans and inflation are clarified then historical development of personal loans and inflation are shortly evaluated and finally the impact of personal loans and consumer loans, vehicle loans, housing loans and retail credit cards as its subcomponents are empirically examined.

Time Series Analysis Method was used in the empirical analysis of the study. Two different models were established in order to estimate the impact of both retail loans alone and consumer loans, vehicle loans, housing loans and consumer credit cards on inflation separately. The results of the econometric analysis showed that all of the variables included in the analysis were stationary at $I(0)$ significance level according both Augmented Dickey-Fuller (ADF) and Philips-Perron (PP) unit root tests. Since all the variables were stationary Johansen co-integration test wasn't implemented. According to Granger causality test results, a bi-directional causality between retail credit cards and inflation and a unidirectional causality from inflation to vehicle loans, vehicle loans to retail credit cards, housing loans to retail credit cards and vehicle loans were identified. While the Granger causality test results didn't determine any causality relationship between total retail loans, consumer, vehicle and housing loans, based on the variance decomposition results in the long term the maximum impact was caused respectively by personal loans, retail credit cards, vehicle loans and housing loans on inflation.

Keywords: Personal Loans, Consumer Loans, Car Loans, Housing Loans, Retail Credit Cards, Inflation.

ÖNSÖZ

Türkiye ekonomisinde bankacılık sektörü son yıllarda en fazla gelişme gösteren sektörlerden birisi olmuştur. Bankacılık da yaşanan bu gelişme sektörün hizmet çeşitliliğine de yansımış ve sektör kullandığı araçları genişletmiştir. Araçlarda meydana gelen genişleme özellikle kendisini krediler üzerinde göstermiş ve bireysel krediler son yıllarda önemli bir gelişme göstermiştir. Bireysel krediler ekonominin talep cephesine canlılık kazandırmış, bu canlılık bazı dönemlerde ekonominin büyümesine neden olurken bazı dönemlerde de üretimin talep artışına ayak uyduramamasından dolayı fiyatlar genel seviyesinin yani enflasyonun yükselmesine neden olmuştur.

Bu noktadan hareketle ekonomide fiyat istikrarının sağlanması yani enflasyon oranlarının düşürülmesi için bireysel kredilerin enflasyon üzerindeki etkisinin tespit edilmesi ve bireysel krediler ile enflasyon arasındaki dengenin sağlanabilmesi için gerekli önlemlerin alınması büyük önem arz etmektedir.

Bireysel Kredilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği adlı bu tez çalışmamın her aşamasında bana verdiği destek ve yardımlarından dolayı, tez danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa TORUN'a sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Tezimin kaynak kullanımında, yabancı kaynakların çevirisinde ve okunarak kelime ve imla hatalarının tespitinde her türlü görüş ve yardımlarını benden esirgemeyen çok kıymetli arkadaşlarım Arş. Gör. Dr. Mesut SAVRUL, Dr. Özgür TOPKAYA ve Arş. Gör. Dr. Burcu Kılınç SAVRUL'a teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı hazırlayabilmem için gerekli alt yapımın oluşmasını sağlayan Konya Selçuk Üniversitesi İşletme Bölümü Lisans ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans hocalarıma teşekkür ederim.

Son olarak da yaşamım boyunca daima yanımda olan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme ve hepsinden önemlisi sevgili oğlum Mustafa Emre KILIÇ'a sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL KREDİLER VE ENFLASYON

1.1. BİREYSEL KREDİ KAVRAMI, KAPSAMI ve EKONOMİK ETKİLERİ....	3
1.1.1. Bireysel Kredi Kavramı.....	3
1.1.1.1. Bireysel Kredilerin Veriliş Amacı ve Özellikleri.....	7
1.1.1.2. Bireysel Kredilerin Uygulama Süreci.....	7
1.1.2. Bireysel Kredi Türleri.....	9
1.1.2.1. İhtiyaç Kredisi.....	9
1.1.2.2. Konut Kredisi.....	10
1.1.2.3. Taşıt Kredisi.....	10
1.1.2.4. Kredi Kartları.....	11
1.1.3. Bireysel Kredilerin Ekonomik Etkileri.....	14
1.1.3.1. Olumlu Ekonomik Etkileri.....	14
1.1.3.2. Olumsuz Ekonomik Etkileri.....	15
1.2. ENFLASYON KAVRAMI, KAPSAMI ve EKONOMİK ETKİLERİ.....	16
1.2.1. Enflasyon Kavramı.....	16
1.2.2. Enflasyonun Türleri.....	19
1.2.2.1. Nedenlerine Göre Enflasyon.....	20
1.2.2.1.1. Talep Enflasyonu.....	20

1.2.2.1.2. Maliyet Enflasyonu.....	20
1.2.2.1.2.1. Ücret Enflasyonu.....	21
1.2.2.1.2.2. Kar Enflasyonu.....	22
1.2.2.1.3. Yapısal Enflasyon.....	23
1.2.2.1.4. İthalat Enflasyonu.....	23
1.2.2.2. Psikolojik Enflasyon.....	24
1.2.2.3. Bastırılmış ve Açık Enflasyon.....	24
1.2.2.4. Şiddetine Göre Enflasyon.....	24
1.2.2.4.1. Düşük Oranlı (Sürünen) Enflasyon.....	24
1.2.2.4.2. İlimli Enflasyon.....	25
1.2.2.4.3. Dörtmala Enflasyon.....	25
1.2.2.4.4. Hiperenflasyon.....	25
1.2.2.4.5. Kronik Enflasyon.....	26
1.2.3. Enflasyonun Ekonomik Etkileri.....	27
1.2.3.1. Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi.....	27
1.2.3.2. Tasarruf ve Yatırımlar Üzerindeki Etkisi.....	27
1.2.3.3. Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi.....	28
1.2.3.4. Kaynak Dağılımı Üzerindeki Etkisi.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE BİREYSEL KREDİLERİN VE ENFLASYONUN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. TÜRKİYE’DE BİREYSEL KREDİLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	30
2.1.1. 1980 Öncesi Dönem.....	30
2.1.2. 1980 Sonrası Dönem.....	33
2.1.2.1. 1980-1994 Dönemi.....	34
2.1.2.2. 1994-2001 Dönemi.....	37
2.1.2.3. 2001 Sonrası Dönem.....	38
2.2. TÜRKİYE’DE ENFLASYONUN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	41
2.2.1. 1923-1938 Dönemi.....	41
2.2.2. 1939-1949 Dönemi.....	43

2.2.3. 1950-1959 Dönemi.....	46
2.2.4. 1960-1979 Dönemi.....	48
2.2.5. 1980-1993 Dönemi.....	51
2.2.6. 1994-2000 Dönemi.....	53
2.2.7. 2001 Sonrası Dönemi.....	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİREYSEL KREDİLERİN ENFLASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ZAMAN SERİSİ ANALİZİ

3.1. LİTERATÜR TARAMASI.....	60
3.2. VERİ.....	64
3.3. MODEL.....	65
3.4. EKONOMETRİK YÖNTEM.....	66
3.4.1. Birim Kök Testi.....	67
3.4.2. Johansen Eşbütünleşme Testi.....	70
3.4.3. Granger Nedensellik Testi.....	71
3.4.4. Etki-Tepki Fonksiyonları.....	72
3.4.5. Varyans Ayırıştırması.....	73
3.5. ANALİZ SONUÇLARI.....	74
3.5.1. Ön Bulgular ve Korelasyon Analizi Sonuçları.....	74
3.5.2. Birim Kök Testi Sonuçları.....	77
3.5.3. Johansen Eşbütünleşme Sonuçları.....	78
3.5.4. Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	78
3.5.5. Etki-Tepki Fonksiyonu Sonuçları.....	82
3.5.6. Varyans Ayırıştırması Sonuçları.....	84
SONUÇ.....	87
KAYNAKÇA.....	91

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Türkiye Ekonomisinde Bireysel Kredilerin Gelişimi (Milyon TL).....	38
Tablo 2.2. Türkiye Ekonomisinde Bireysel Kredilerin Gelişimi (Milyon TL).....	39
Tablo 2.3. Türkiye Ekonomisinde Tüketici Fiyat Endeksinin Gelişimi (1923-1938).....	43
Tablo 2.4. Türkiye Ekonomisinde Fiyat Endekslerinin Gelişimi (1939-1949).....	45
Tablo 2.5. Türkiye Ekonomisinde Fiyat Endekslerinin Gelişimi (1950-1959).....	47
Tablo 2.6. Türkiye Ekonomisinde Fiyat Endekslerinin Gelişimi (1960-1979).....	49
Tablo 2.7. Türkiye Ekonomisinde Fiyat Endekslerinin Gelişimi (1980-1993).....	52
Tablo 2.8. Türkiye Ekonomisinde Fiyat Endekslerinin Gelişimi (1994-2000).....	55
Tablo 2.9. Türkiye Ekonomisinde Fiyat Endekslerinin Gelişimi (2001-2015).....	58
Tablo 3.1. Ekonometrik Analizde Kullanılan Değişkenler.....	65
Tablo 3.2. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	75
Tablo 3.3. Düzey Değerleri için Değişkenler Arası Kolerasyon Matrisi.....	75
Tablo 3.4. ADF Seviye Birim Kök Testi Sonuçları.....	77
Tablo 3.5. PP Seviye Birim Kök Testi Sonuçları.....	78
Tablo 3.6. Model (1) ve Model (2) için VAR Uygun Gecikmenin Belirlenmesi...	79
Tablo 3.7. Model 1 İçin Bağımlı Değişken Enflasyon Oranı Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	81
Tablo 3.8. Model 1 İçin Diğer Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	81
Tablo 3.9. Model 2 İçin Granger Nedensellik Sonuçları.....	82
Tablo 3.10. Model 1 İçin Enflasyon Oranlarının Varyans Ayrıştırması.....	84
Tablo 3.11. Model 2 İçin Enflasyon Oranlarının Varyans Ayrıştırması.....	85

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Kredi Kartlarında İki Taraflı Sistemin İşleyişi.....	12
Şekil 1.2. Kredi Kartlarında Üç Taraflı Sistemin İşleyişi.....	13
Şekil 3.1. Model 1 İçin VAR Tahmininin AR Polinomunun Ters Köklerinin Birim Çember İçerisindeki Konumu.....	80
Şekil 3.2. Model 2 İçin VAR Tahmininin AR Polinomunun Ters Köklerinin Birim Çember İçerisindeki Konumu.....	80
Şekil 3.3. Değişkenler Arasında Nedensellik İlişkisi.....	82

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2.1. Türkiye Ekonomisinde Bireysel Kredilerin Gelişimi (Milyon TL).....	40
Grafik 2.2. Türkiye Ekonomisinde Fiyat Endekslerinin Gelişimi (2001-2015).....	59
Grafik 3.1. Değişkenlere Ait Çoklu Zaman Serisi Grafikleri.....	76
Grafik 3.2. Değişkenlere Ait Tekil Zaman Serisi Grafikleri.....	76
Grafik 3.3. Model 1 İçin Etki-Tepki Fonksiyonları.....	83
Grafik 3.4. Model 2 İçin Etki-Tepki Fonksiyonları.....	84

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Augmented Dickey –Fuller
AIC	: Akaike Bilgi Kriteri (Akaike Information Criterion)
BBYSP	: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKK	: Bireysel Kredi Kartları
DÇM	: Dövizle Çevrilebilir Mevduat
DF	: Dickey –Fuller
ĐİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DP	: Demokrat Parti
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EKK	: En Küçük Kareler
EMP	: Enflasyonla Mücadele Programı
EO	: Enflasyon Oranı
EVDS	: Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
FPE	: Son Tahmin Hata Kriteri (Minimum Final Prediction Error)
GEGP	: Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HQ	: Hannan-Quinn Bilgi Kriteri (Hannan-Quinn Information Criterion)
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İBYSP	: İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı
İK	: İhtiyaç Kredisi
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KK	: Konut Kredisi
KKBG	: Kamu Kesimi Borçlanma Gereği
LR	: Ardışık Değiştirilmiş Test İstatistiği
MB	: Merkez Bankası
MG	: Milli Gelir

MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MÖ	: Milattan Önce
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PP	: Philips-Perron
RGSYİH	: Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
SIC	: Schwarz Bilgi Kriteri (Schwarz Information Criteria)
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEFE	: Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TK	: Taşıt Kredisi
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TPKK	: Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu
TTK	: Toplam Tüketici (Bireysel) Kredileri
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ÜBYKP	: Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
ÜFE	: Üretici Fiyat Endeksi
VAR	: Vektör Otoregresif (Vektor Autoregression)
YİÜFE	: Yurtiçi Üretici Fiyatları Endeksi

GİRİŞ

Bireysel krediler, en genel ifadeyle belirli koşullarda geri ödenmek üzere, bireylere ya da gerçek kişilere ticari amaçlar dışında herhangi bir mal ya da hizmetin satın alınımında kullanılmak üzere verilen kredilerdir. Bireysel krediler bankaların müşterilerine sağladığı ihtiyaç, taşıt ve konut kredisi yanında bireysel kredi kartları gibi uygulamaları kapsamaktadır.

Bireysel kredilerin Dünya'daki ilk uygulaması ABD'de 1928 yılında ortaya çıkmıştır. Bu tarihte ilk uygulama alanı bulan bireysel krediler 1950'lerden sonra bireylerin özellikle yeni gelişen teknoloji ve iletişim araçlarına sahip olma gereksinimlerinden dolayı hızla artış göstermeye başlamıştır.

Dünya'da ilk defa 1920'li yılların sonunda uygulama alanı bulan bireysel krediler Türkiye'de ise ilk defa 1988 yılında bir banka tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonra 1990'lı yılların başından itibaren bankaların geneline yayılarak oldukça geniş bir uygulama alanı bulmuştur.

Son yıllarda toplum tarafından sıkça kullanılan bireysel krediler üretimi, geliri, ihracatı, döviz girişini, istihdamı, finans sektörünün karlarını artırmakta, finansal sektörde riskin dağıtılmasına sebep olmakta ve bu sayede riski azaltmakta, kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınmasını sağlamakta, devletin vergi gelirlerini artırarak ekonomi üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır.

Bireysel kredilerin olumlu etkilerinin yanında bazı önemli olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bireysel krediler ithal mallara ve özellikle lüks ithal mallara olan talebi artırabilmektedir. Bireysel kredilere bağlı olarak ithalatın artması dış ticaret dengesinin bozulmasına ve dış ticaret açıklarının artmasına neden olabilmektedir. Bireysel kredilerin ekonomi üzerindeki diğer önemli bir olumsuz etkisi ise enflasyonu arttırmasıdır. Bireysel krediler ekonomide toplam talebi artırmakta, bu toplam talep eğer üretim artışı ile karşılanmazsa piyasadaki mal ve hizmetler kıt hale gelmekte, bu durumda mal ve hizmetlerin fiyatlarının artmasına yani enflasyonun ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Türkiye ekonomisinde bireysel kredilerin artış gösterdiği yıllarda ortaya çıkan talep artışı üretim artışı ile desteklendiğinde ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki yaratırken talep artışının üretim artışıyla desteklenmediği dönemlerde ise bu durum fiyatlar genel

seviyesi üzerinde arttırıcı etki yaratarak enflasyon oranlarının yükselmesine neden olmuştur.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye ekonomisinde 1980’li yılların sonunda bankacılık sektörü tarafından kullanılmaya başlanan bireysel kredilerin kavramsal ve teorik çerçevesini ortaya koymak ve bireysel krediler ve onun alt bileşenlerinin enflasyon üzerindeki etkisini ampirik olarak analiz etmektir.

Çalışmanın birinci bölümünde, bireysel krediler ve enflasyonun kavramsal ve teorik çerçevesi incelenmektedir. Bu kapsamda bireysel kredi ve enflasyon kavramının tanımı, türleri ve ekonomik etkileri ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, öncelikle Türkiye ekonomisinde bireysel kredilerin 1980 öncesi ve 1980 sonrası dönemde tarihsel gelişim süreci ele alınmış, daha sonra ise enflasyonun Cumhuriyet’in ilanından günümüze kadarki dönemde geçirmiş olduğu tarihsel gelişim süreci incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde, toplam bireysel kredilerin ve onu oluşturan ihtiyaç kredisi, konut kredisi, taşıt kredisi ve bireysel kredi kartlarının her birinin enflasyon üzerindeki etkisini analiz etmek amacıyla farklı iki model kurulmuş ve kurulan modeller Zaman Serisi Analizi Yöntemiyle analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL KREDİLER VE ENFLASYON

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle bireysel kredi kavramı, bireysel kredilerin çeşitleri ve ekonomik etkileri ele alınmakta daha sonra ise enflasyon kavramı, enflasyonun çeşitleri ve ekonomik etkileri incelenmektedir.

1.1. BİREYSEL KREDİ KAVRAMI, KAPSAMI VE EKONOMİK ETKİLERİ

Çalışmada öncelikle kavram kargaşasını ortadan kaldırmak amacıyla bireysel kredi kavramı, bireysel kredilerin çeşitleri ve bir ülke ekonomisi üzerinde yaratacağı etkiler hakkında bilgi verilecektir.

1.1.1. Bireysel Kredi Kavramı

Bireysel krediler, kredilerin en önemli alt kalemlerinden birini oluşturan kredi çeşididir. Bu nedenden dolayı bireysel kredi kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikli olarak kredi kavramının açıklanması daha doğru olacaktır. Kredi kavramı birçok alanda kullanıldığından kullanıldığı alanın içeriğine göre literatürde farklı şekillerde tanımlanmaktadır.

Kredi Latince’de “inanma ya da güvenme” anlamına gelen “credere” kelime kökünden gelen bir kavramdır¹. Kredi kavramını açıklamaya yönelik olarak birçok tanım yapılmıştır. Bir tanıma göre kredi; bir bankanın komisyon ya da faiz almak ya da gelir elde etmek amacıyla belirlenen bir vade için ödünç para vermesi olarak tanımlanmaktadır². Başka bir tanıma göre ise kredi; taraflar arasında bir anlaşmaya dayanılarak belirli bir miktar paranın ya da nakdin faiz ya da komisyon kazancı elde etmek amacıyla ihtiyacı olan tarafa kullanılması sonucunda ortaya çıkan ekonomik faaliyettir³. Kredi kavramını açıklamaya yönelik olarak yapılan tanımlar ortak bir çatı altında toplandığında, bankacılık

¹ Jonathan Golin, Philippe Delhaise, *The Bank Credit Analysis Handbook A Guide for Analysts, Bankers and Investors*, Second Edition, Wiley Finance Series, Singapore 2013, s.1; Alistair Milne, *The Fall of the House of Credit*, Cambridge University Press, New York 2009, s.4.

² Nazım Öztürk, *Para Banka Kredi*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2011, s.22.

³ Tolga Ulusoy, “Kredi Türleri”, *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, Editör; Feridun Kaya, 3. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2014, s.316.

sektörü için en genel ifadeyle kredi; bir bankanın krediyi alacak olan gerçek ya da tüzel kişiler hakkında yapacağı bir araştırma sonucunda kendi kanun, kural ve kaynaklarında göz önünde bulundurarak gerçek ya da tüzel kişilere sağladığı parasal ya da maddi olanaklar şeklinde tanımlanmaktadır⁴.

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere bir banka kredi kullandırmak suretiyle kendisine ait olan bir hakkı, imkanı veya itibarı belirli bir zaman zarfı için gerçek veya tüzel kişilere devretmektedir. Kredi kapsamında devredilen ya da kredi kapsamının sınırları içinde kalan durumlar 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 48. maddesinde belirlenmiştir. Bu kanun kapsamında belirtilen parasal (nakdi) kredilerin yanında⁵;

- ✓ Gayri nakdi krediler (teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi) ve bu niteliği taşıyan taahhütler,
- ✓ Satın alınan sermaye piyasası araçları (hazine bonosu ve tahvil gibi),
- ✓ Ters repo işlemlerinden kaynaklanan alacaklar,
- ✓ Tevdiatta yoluyla veya herhangi bir yol ile verilen ödünçler,
- ✓ Vadeli varlık satışından kaynaklanan alacaklar,
- ✓ Vadesi dolmuş parasal krediler,
- ✓ Tahakkuk etmiş ancak tahsil edilmemiş faizler,
- ✓ Aynı yani parasal olmayan kredilerin parasal tahvil olan bedelleri,
- ✓ Vadeli işlem, opsiyon sözleşmeleri ve bunlara benzer sözleşmelerden dolayı üstlenilen riskler,
- ✓ Ortaklık payları,
- ✓ Finansal araçların kiralanmasından (leasing) doğan işlemler,
- ✓ Katılım bankalarının çeşitli yöntemlerle (leasing işlemleri, kar ve zarar ortaklığı yatırımlarını gibi) sağladıkları finansmanlar kredi tanımının kapsamına girmektedir.

Bu kapsam dahilinde bankalar tarafından kullanılan kredilerin bankalar ile krediyi alan gerçek ya da tüzel kişiler arasındaki ilişkisi dört temel unsura dayanmaktadır. Bunlar⁶;

⁴ İlker Parasız, *Para Banka ve Finansal Piyasalar Teori ve Politika*, VI. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 1997, s.175.

⁵ Tolga Ulusoy, "Kredi Türleri", s.316.

⁶ İhsan Uğur Delikanlı, *Bankacılıkta Kredi Türevlerinin Hissedar Değerine Katkısı, Etkin Bir Şekilde Kullanımına İmkan Sağlayacak Risk Yönetimi Yapılanması ve Finansal Raporlaması*, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 271, İstanbul 2010, s.9; Yılmaz Benli Giray, Kerim Banar, *Banka ve Sigorta Muhasebesi*, Ed: Hamdi Erdin Gündüz, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:1707, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:890, Eskişehir 2010, s.83.

- ✓ Zaman Unsuru: Bireyin krediyi bankadan alışı ile tekrar bankaya verişi arasındaki süre zaman unsuru olarak ifade edilir. Kredinin vadesi olarak da ifade edilen bu süre farklılık gösterebilmektedir. Bazen kredinin süresi çok kısa olabilirken bazende çok uzun olabilmektedir. Süre ister çok kısa ister çok uzun olsun bankalar tarafından bireylere sağlanan ödünçün belli bir süre sonra tekrar geri ödenmesi gerekmektedir.
- ✓ Güven Unsuru: Kredilerin vade sonunda geri alınmak koşuluyla belirli şartlar altında bireye verilebilmesi için banka ile gerçek ya da tükel kişi arasında güven ilişkisinin oluşması esastır. Krediyi alacak olan gerçek ya da tüzel kişinin krediyi verecek banka nezdindeki saygınlığı, kredinin güven unsurunu belirlemektedir. Taraflar arasındaki güven unsuru banka için kullanılacak kredinin teminat alınarak mı yoksa teminat alınmadan mı kullanılmasında belirleyici rol oynamaktadır.
- ✓ Risk Unsuru: Banka tarafından gerçek ya da tüzel kişilere kullanılan kredilerin zamanında ve tam olarak tahsil edilememesi, bankacılık sektöründe olası bir tehlike olarak görülmekte ve bankacılıkta risk unsurunu gündeme getirmektedir.
- ✓ Gelir Unsuru: Bankalar, mevduat sahiplerine ödedikleri faizleri ve faaliyet giderlerini karşılamak amacıyla kredilerden faiz, dosya masrafı, komisyon ve benzeri gelirler sağlamak zorundadır. Bankaların kredilerden elde ettiği bu gelirler bankaların en önemli kazanç kaynağıdır. Bu kazanç kaynakları, bankaların ekonomik hayatlarını sürdürmesi için oldukça önemlidir.

Bankalar ile krediyi alan gerçek ya da tüzel kişiler arasındaki bu dört unsura bağlı olarak ortaya çıkan kredilerin; ekonomik faaliyetlerin devamlılığını sağlama, milli gelir ve istihdamı artırma, ekonomide arz ve talep dengesini sağlama, sermaye birikimi sağlama ve tasarrufların etkin kullanılmasını sağlayarak atıl kapasitenin ekonomiye kazandırılmasına imkan sağlama gibi önemli yararları ve fonksiyonları vardır⁷.

Krediler bu işlevleri yerine getirirken farklı şekillerde ortaya çıkabilmekte, yani farklı şekillerde sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Krediler en genel itibariyle yedi alt grupta sınıflandırılmaktadır. Bunlar⁸;

⁷ Tolga Ulusoy, "Kredi Türleri", s.318.

⁸ Alptekin Güneş, *Banka İşlemleri*, Genişletilmiş 4. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2010, s.81-84.

- ✓ Nitelikleri bakımından krediler; nakdi ve gayri nakdi krediler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.
- ✓ Vadeleri bakımından krediler; kısa, orta ve uzun vadeli krediler olmak üzere üçe ayrılmaktadır.
- ✓ Teminatları (Güvencelerine) bakımından krediler; teminatsız (güvencesiz) ve teminatlı (güvenceli) krediler olmak üzere ikiye ayrılırken, teminatlı krediler kendi içinde şahsi teminatlı ve maddi teminatlı krediler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.
- ✓ Kaynakları bakımından krediler; banka kaynaklı ve banka dışı kaynaklı krediler olmak üzere iki alt gruptan oluşmaktadır.
- ✓ Veriliş amaçları bakımından krediler; yatırım, işletme sermayesi finansmanı, ihtisas ve proje finansmanı kredilerinden oluşmaktadır.
- ✓ Kredi kullandırma yetkisi bakımından krediler; şube yetkili, bölge yetkili ve otorite yetkili krediler olmak üzere üçe ayrılır.
- ✓ İş konusu bakımından krediler; kurumsal, ticari ve bireysel krediler olarak üçe ayrılmaktadır.

Kredilere yönelik olarak verilen genel bilgiler değerlendirildiğinde, bireysel krediler karşımıza kredilerin iş konusuna göre sınıflandırması adı altında bir çeşidi olarak çıkmaktadır. Bireysel krediler genel olarak yapılan kredi sınıflandırması ve kendi içindeki iş konusuna göre yapılan sınıflandırmaya tabi olan kredilerin en önemlilerinden ve toplum tarafından en fazla kullanılan kredi çeşitlerinden birisidir.

Kredi çeşitleri içinde büyük öneme sahip olan bireysel krediler, genel olarak tüketici kredileri olarak da ifade edilmekte olup, farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bir tanıma göre bireysel krediler, daha sonra belirli koşullarda geri ödenmek üzere, bireylere ticari amaçlar dışında herhangi bir hizmetin ya da malın satın alımında kullanılmak üzere verilen krediler olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanıma göre bireysel krediler; bireylere mal ve hizmet alımlarında kullanmaları için, bankalar tarafından bireyin güven, gelir ve mal varlığı gibi kriterleri göz önünde bulundurularak daha önceden belirlenmiş koşullar (faiz, vade ve komisyon gibi) altında belirli miktarlarda taksitlere bölünerek verilen krediler olarak ifade edilmektedir⁹.

⁹ İlker Parasız, *Para Banka...*, s.180.

1.1.1.1. Bireysel Kredilerin Veriliş Amacı ve Özellikleri

Bankalarca bireysel krediler, ticari amaç dışında gerçek kişilere televizyon, bulaşık makinesi, buzdolabı, fırın, süpürge, beyaz eşya gibi dayanıklı tüketim malları ya da eğitim, seyahat, taşıt ve ev onarımı, düğün gibi hizmetlere yönelik olarak yapılan harcamalara veya otomobil ve ev alımı gibi menkul ya da gayrimenkulün satın alınmasında kullanılan kredilerdir. Bu amaçlar doğrultusunda bankalarca kullanılan bireysel krediler tüketiciye¹⁰;

- ✓ Gelecekte sahip olacakları geliri şimdiden kullanma ve
- ✓ Peşin para ile yapılan alışverişin sağladığı avantajlarından yararlanma olanağı vermektedir.

Bu amaç ve avantajlara sahip olan bireysel kredilerin diğer kredi çeşitlerinden ayrılan belli başlı temel özellikleri vardır. Bu özellikleri şu şekilde özetlemek mümkündür¹¹;

- ✓ Bireysel kredilerin en önemli özelliği bu kredilerin gerçek kişilere ticari amaç dışında verilmiş olmasıdır. Yani bireysel krediler ticari amaç gütmeyen tüzel kişiler dışındaki gerçek kişilere, ihtiyaçlarını gidermeleri amacıyla verilen kredilerdir. Buna karşılık ticari ve sınai krediler ise krediyi alan tarafın gerçek ya da tüzel kişi olup olmasına bakılmaksızın, alan tarafa kar amacı için verilen kredilerdir.
- ✓ Bireysel kredilerde bireyleri korumak amacıyla yasal bir çerçeve mevcut iken, diğer kredilerde ise ticari hayatın düzen altına alınmasına yönelik bir yasal çerçeve mevcuttur.
- ✓ Bireysel kredilerin geri ödemesi genellikle aylık taksitler şeklinde yapılırken, diğer krediler ağırlıklı olarak borçlu cari hesap şeklinde kullanılan kredilerdir.
- ✓ Bireysel kredilerde teminatlar, bireyin mevcut ya da gelecekteki geliri, satın alınan malın kendisi ya da sahip olduğu mal varlığı olabilirken, diğer kredilerde ticari işletme rehini ve teminat mektubu gibi teminatlar olabilmektedir.

1.1.1.2. Bireysel Kredilerin Uygulama Süreci

Bankalarca, bireysel krediler ticari amaç dışında gerçek kişilere, bireylerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılır. Bireysel krediler bankalar tarafından

¹⁰ Alptekin Güney, *Banka İşlemleri*, s.115.

¹¹ Mehmet Takan, Melek Acar Boyacıoğlu, *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem*, 6. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık, Ankara 2013, s.183.

bireylere kullanılırken; kredilendirme ilkeleri göz önünde bulundurularak kullanılır. Bu kredilendirme ilkeleri yabancı literatürde “5C” Türkçe literatürde ise “5K” kuralı olarak ifade edilir. Bunlar¹²;

- ✓ Karakter (Character),
- ✓ Kapasite (Capacity),
- ✓ Kapital (Capital),
- ✓ Koşullar (Conditions) ve
- ✓ Karşılık (Colateral)’dır.

Bankalar kredi kullanırken bu “5C ya da 5K” ilkeleri yanında kredilerin sorunsuz olarak geri dönüşümlerini sağlamak amacıyla bazı genel kabul görmüş ilkeleri de göz önünde bulundururlar. Bu genel kabul görmüş ilkeleri şu şekilde sıralamak mümkündür¹³;

- ✓ Sağlık İlkesi: Kredinin geri ödenmesinde sorun olmaması, bunun için de hem müşterinin kredi uygunluğunun hem alınan güvencelerin geçerliliğinin yeterli olmasının sağlanması gerekir.
- ✓ Verimlilik İlkesi: Krediler, faiz getirilerinin yanı sıra bankanın ek kazanç getiren hizmetlerini artırmaları ve yeni kaynak yaratma potansiyeli taşımaları yönünden farklı şekillerde derecelendirmeye tabi tutulurlar. Kredilendirmede bankaların kredi seçimlerini doğru yapması bankanın kazancını daha çok artıracaktır.
- ✓ Akışkanlık İlkesi: Özellikle borçlu cari hesap biçiminde kullanılan kredilerin vadesine kadar aynı tutarda donuk kalması yerine, sık sık bakiye değiştiren parasal hareketlerle canlı olması, yani dinamik bir yapı arz etmesi olumlu bir göstergedir.
- ✓ Uygunluk İlkesi: Krediler tahsis edildikleri kullanım amacına uygun kullanılmalıdır. Ancak bu şekilde krediler öngörülen ekonomik sonuçlara ulaşabilir. Kredinin geri ödenmesi açısından da amacın gerçekleştirilmesi son derece önemlidir.

Bankalar bu ilkeleri göz önünde bulundurarak bireysel kredileri ticari amaç dışında gerçek kişilere bir süreç dahilinde vermektedir. Kredinin gerçek kişilere verilmesi belirli aşamalardan geçmektedir. Bu aşamalar sırasıyla şu şekildedir¹⁴;

- ✓ Bireysel krediye başvuruda bulunulması,

¹² Üner Ertem, *Bankacılık ve Kambiyo İşlemleri*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2015, s.117-118.

¹³ Hayati Eriş, *Bankacılık Hizmet Ürünleri*, Ed: Metin Coşkun, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2953, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1908, Eskişehir 2013, s.22.

¹⁴ Mehmet Takan, Melek Acar Boyacıoğlu, *Bankacılık Teori...*, s.185-189.

- ✓ Bireysel kredi başvuru formunun, kredi verecek makamların eline geçmesi,
- ✓ Bireysel krediye başvuran kişiyle görüşülmesi,
- ✓ Bireysel kredi başvurusunda müşteriden gerekli olan belgelerin alınması,
- ✓ Bireysel krediye başvuruda bulunan bireyin kredi verecek olan kuruma verdiği bilgilerin doğruluğunun araştırılması,
- ✓ Kredi bürosu raporu,
- ✓ Bireysel krediye başvuranla ilgili olarak ikinci araştırmanın yapılması,
- ✓ Kredi kararının verilmesi,
- ✓ Dokümantasyon gereksinimi,
- ✓ Kredi puanlaması ve
- ✓ Kredinin verilmesidir.

Banka ile bireysel krediyi kullanacak olan gerçek tüzel kişi arasındaki bireysel kredi kullanma sürecinin ilk on aşamasında herhangi bir sorun yaşanmazsa, son süreçte banka gerçek kişiye istediği krediyi kullandırmaktadır.

1.1.2. Bireysel Kredi Türleri

Bankalar tarafından kullanılan bireysel krediler genel olarak; ihtiyaç kredisi, konut kredisi, taşıt kredisi ve kredi kartları şeklinde karşımıza dört farklı çeşitte çıkabilmektedir.

1.1.2.1. İhtiyaç Kredisi

İhtiyaç kredisi en genel tanımıyla, bir mal ya da hizmetin satın alınması amacıyla yönelik olarak, kar sağlama dışında her türlü finansman gereksinimlerini karşılamak ve önceden belirlenen bir ödeme planı kapsamında geri ödenmesi taahhüdüyle bankalar tarafından sadece gerçek kişilere kullanılan kredilerdir. Başka bir ifadeyle bankaların tüketim harcamalarının finansmanında kullandıkları kredi türlerinin genel adıdır. Bankaların ihtiyaç kredisi portföyleri oldukça geniştir. Bankaların kullandıkları evlilik kredisi, tatil kredisi, bayram kredisi, yılbaşı kredisi, eğitim kredisi ve bedelli askerlik kredisi gibi kredilerin hepsi ihtiyaç kredisi adı altında kullanılan kredilerdir¹⁵.

İhtiyaç kredileri, banka tarafından gerçek kişiye tek seferde kullanılmak üzere belirlenen sınırdaki kullanma yetkisi verilen, geri ödemeleri müşteriye banka tarafından

¹⁵ Mehmet Vurucu, Mustafa Ufuk Arı, *A'dan Z'ye Bankacılık Yasal Mevzuat-Ürün ve Hizmetler-Uygulamalar*, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara 2014, s.372-373.

bildirilen, geri ödemesi taksitler halinde yapılan kısa ve orta vadeli kredilerdir¹⁶. İhtiyaç kredilerinin vadeleri krediyi alan gerçek kişinin tercihine göre 60 aya kadar olabilmektedir¹⁷.

1.1.2.2. Konut Kredisi

Konut kredisi, konut almayı düşünen gerçek kişilerin konut edinmelerinde finansman olanağı sağlayan, geri ödemesi sabit/değişken ve eşit/değişken taksitlerle yapılabilen kredi türüdür. Bankalar konut kredisi kullanırken gayrimenkulün durumunda dikkat ettiği bazı hususlar vardır. Bunlar¹⁸;

- ✓ Tapuya müstakilen, kat mülkiyeti ya da kat irtifakı esasına göre tescil edilmiş olması ve
- ✓ Satışa elverişli olmasıdır.

Bu hususları göz önünde bulunduran bankalar konut kredilerini (Mortgage Loan) veya konut finansmanı (Housing Finance) olarak adlandırılan konut kredilerini dört farklı şekilde tüketicilere sunmaktadır. Bunlar;

- ✓ Konut edinimi için verilen krediler (Housing Loans),
- ✓ Konut teminatlı krediler (Home Equity Loans),
- ✓ Yeniden finansman kredileri (Refinancing Loans) ve
- ✓ Finansal kiralama (Financial Leasing)'dir.

Bir gayrimenkulün satın alınması için açılan konut kredileri 15 ila 30 yıl gibi uzun vadelere açılan kredilerdir. Bu krediler gelişmiş ülkelerin çoğunda bireysel kredi piyasasının en önemli ve en büyük paya sahip parçasını oluşturur. Konut kredileri bu tür ülkelerde çoğu zaman devlet tarafından vatandaşın konut edinmesini sağlamak amacıyla desteklenmektedir. Devlet konut finansmanını, ev alanlara uygulanan ciddi vergi indirimleriyle sübvansede etmektedir¹⁹.

1.1.2.3. Taşıt Kredisi

Taşıt kredileri, bankalar tarafından sadece bireysel kullanım amacı ile satın alınmak istenen sıfır ya da ikinci el kara ve deniz yolu ulaşım araçlarının finansmanında

¹⁶ Alptekin Güney, *Banka İşlemleri*, s.117.

¹⁷ Mehmet Vurucu, Mustafa Ufuk Arı, *A'dan Z'ye...*, s.373.

¹⁸ Birgül Şakar, *Banka Kredileri ve Yönetimi*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 2014, s.201.

¹⁹ Hasan Selçuk, K. Batu Tunay, *Ticari Banka Yönetiminin Temelleri*, 1. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara 2014, s.344-345.

kullandırılan bireysel kredi türüdür. İlk başlarda sadece bankalar tarafından sıfır kilometre otomobil alımlarının finansmanı amacıyla kullandırılan bu tür bireysel krediler, zaman içerisinde tüketicilerin gereksinimlerine daha fazla yanıt verebilmek için çeşitlendirilmiş olup, günümüzde bankaların bireysel krediler ürün portföyünde “İkinci El Otomobil Kredisi”, “Tekne Kredisi” ve “Motorsiklet Kredisi” gibi çeşitli şekillerde yer almaktadır²⁰.

Taşıt kredilerinde bankalar krediyi alan kişiye taşıt kredisini nakit olarak ödememekte, kredi taşıtı satan kişinin banka hesabına transfer edilmektedir. Taşıt kredilerinde teminat olarak satın alınan araç rehin olarak alınmaktadır. Taşıt kredilerinde bankalar tarafından kredi limiti tespit edilirken genel olarak araç bedelinin belirli bir miktar altında kredi limiti tahsis edilmektedir²¹.

1.1.2.4. Kredi Kartları

Kredi kartı; banka veya çıkartma yetkisine sahip olan kuruluşların müşterilerine belirli sınırlar (limitler) dahilinde açtıkları kredilerle, nakit kullanmaksızın mal ve hizmet alımı, nakit kredi çekme olanağı sağlamak için verdikleri ödeme aracı olarak tanımlanmaktadır. 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu'nun 3. maddesinin (e) bendinde ise kredi kartı; nakit kullanmaksızın mal ve hizmet alımı ya da nakit çekme imkanı sağlayan, basılı kartı ya da kart olmadan sadece kart numarasını ifade etmektedir²².

Bu şekilde tanımlanan kredi kartlarının bütün bankalarda geçerli olan belli başlı karakteristik özellikleri vardır. Bunlar²³;

- ✓ Bankalar tarafından kredi kartlarına tanınan kredi limitleri ağırlıklı olarak teminatsız kredi niteliğindedir. İstisnai durumlarda bankalar, kredi kartı için başvuruda bulunandan şahıs kefaleti, mevduat rehini ya da maddi teminat isteme yetkisine sahiptir.
- ✓ Kredi kartına tanınan limitler aynı zamanda “Borçlu Cari Hesap” ya da Rotatif Kredi” özelliğine sahiptir.
- ✓ Kredi kartı hamiline sadece alış-veriş vb. tüketim harcamalarının finansmanı değil, banka şubeleri ya da self servis bankacılık terminalleri kanalı ile nakit avans çekme olanağı tanımaktadır.

²⁰ Mehmet Vurucu, Mustafa Ufuk Arı, *A'dan Z'ye...*, s.374-375.

²¹ Alptekin Güney, *Banka İşlemleri*, s.117.

²² Feridun Kaya, “Kredi Kartları”, *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, Editör; Feridun Kaya, 3. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2014, s.325.

²³ Mehmet Vurucu, Mustafa Ufuk Arı, *A'dan Z'ye...*, s.381-382.

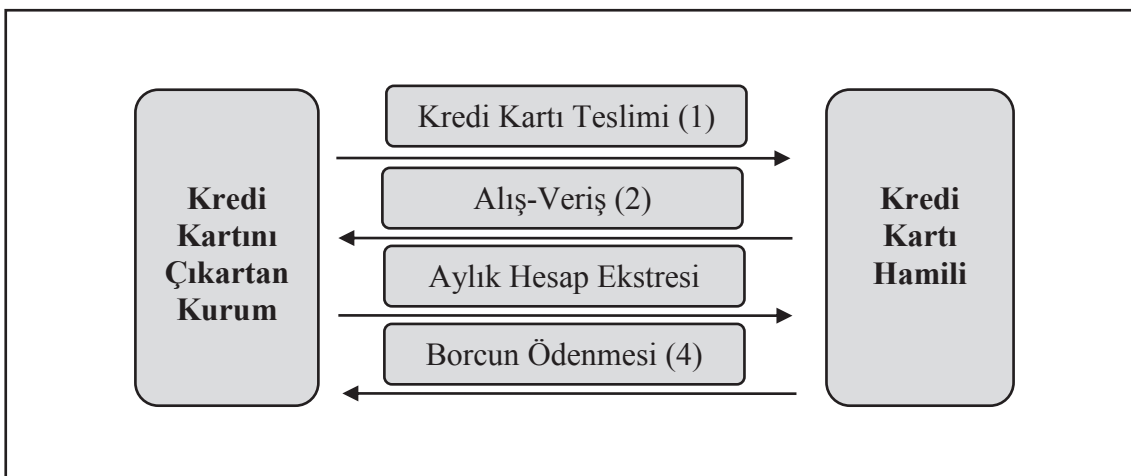
- ✓ Kredi kartları taksitli alış-verişlerde satıcılar açısından oldukça güvenli bir ödeme aracıdır.
- ✓ Kredi kartları mevcut kredi kartı limitleri içerisinde kalmak kaydı ile kart hamillerine taksitli nakit avans kullanılmaktadır.
- ✓ Kredi kartları kart sahiplerine kartları ile üçüncü şahıslara havale, altın, döviz ya da menkul kıymet alımı, elektrik, su, telefon vb. talimatlı düzenli ödemelerin gerçekleştirilmesi gibi self servis bankacılık hizmetlerini kart limiti dahilinde, bankamatikler, internet bankacılığı ya da diğer alternatif dağıtım kanallarını kullanarak gerçekleştirebilmektedir.

Kredi kartı işlemlerinde temelde dört taraf vardır. Bu taraflar aşağıdaki gibidir²⁴;

- ✓ Ağ ya da marka operatörleri,
- ✓ Yayıncılar ya da ihraççılar,
- ✓ Tüccarlar ve
- ✓ Tüccara hizmet veren bankalardır.

Bu taraflar arasında yapılan kredi kartı işlemleri iki taraflı ve üç taraflı sistem olarak iki farklı şekilde çalışmaktadır. İki taraflı sistem; kredi kartı çıkaran kurum ya da kuruluşun yalnızca kendi müşterilerine kart verdiği ve sadece kart verdiği müşterilerine kendi işyerlerinde nakit ödemedi mal ve hizmet alma olanağı sağladığı sistemdir²⁵. Bu sistemin işleyişini şekil 1.1 yardımıyla incelemek mümkündür.

Şekil 1.1. Kredi Kartlarında İki Taraflı Sistemin İşleyişi

Kaynak: Mehmet Takan, Melek Acar Boyacıoğlu, *Bankacılık Teori...*, s.197.

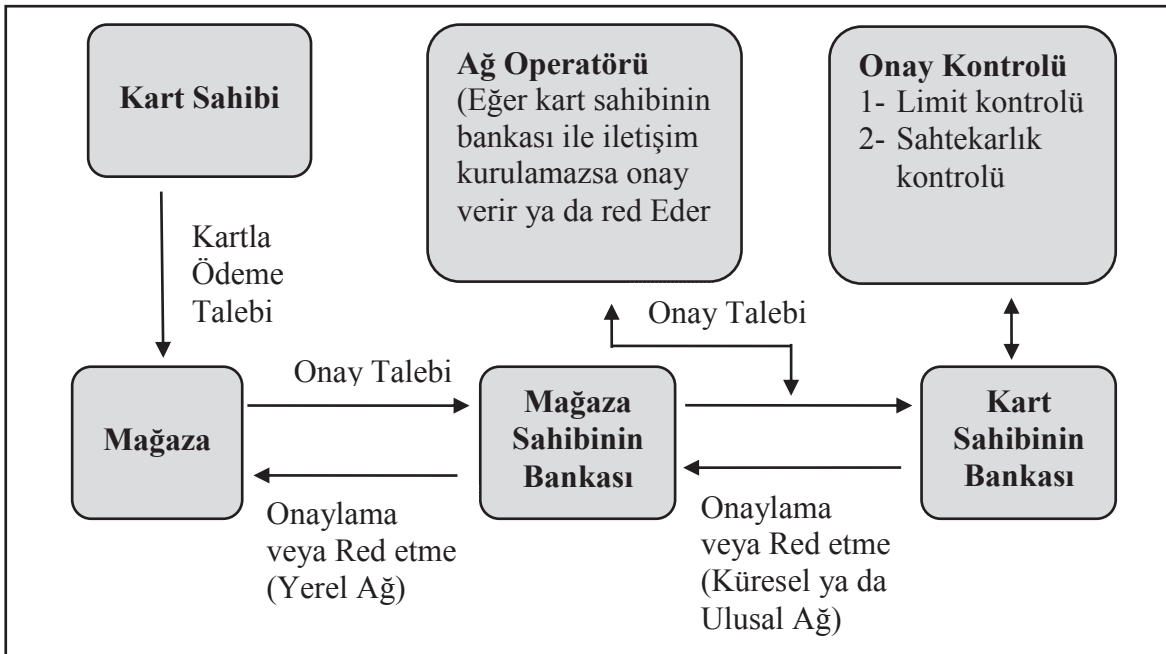
²⁴ Hasan Selçuk, K. Batu Tunay, *Ticari Banka...*, s.362.

²⁵ Mehmet Takan, Melek Acar Boyacıoğlu, *Bankacılık Teori...*, s.197.

Şekil 1.1’de görüldüğü gibi kredi kartlarının iki taraflı işleyiş sisteminde biri mal satan ve aynı zamanda müşterilerine kredili mal ve hizmet satışı sunan kurum, diğeri de mal ve hizmetleri satın alan müşteri olmak üzere iki taraf mevcuttur.

Kredi kartlarının işleyişinde iki taraf olabileceği gibi üç taraf da olabilmektedir. Bir banka kredi kartını çıkartmakta, çıkartılan bu kart bir banka tarafından müşteriye verilmekte, kartı alan kişi ise aldığı kart ile başka bir taraftan ya da kurum ve kuruluşan mal ve hizmet talebinde bulunarak, nakit ödmeden mal ve hizmet satın alabilmektedir. Böyle bir durumda kredi kartlarında üç taraflı sistem işleyişi geçerli olmaktadır. Kredi kartlarında üç taraflı sistemin işleyişini şekil 1.2 yardımıyla incelemek mümkündür.

Şekil 1.2. Kredi Kartlarında Üç Taraflı Sistemin İşleyişi

Kaynak: Hasan Selçuk, K. Batu Tunay, *Ticari Banka...*, s.363.

Şekil 1.2’de görüldüğü gibi kredi kartlarının üç taraflı işleyiş sisteminde kart sahibi (müşteri), mağaza ve banka olmak üzere üç tane taraf vardır. Bu sistemde tarafların anlaşmaları sonucunda sistem çalışır ve taraflar istedikleri sonuca ulaşarak ekonomik kazanç elde ederler. Genel olarak günümüzde kredi kartı işleyişinde üç taraflı sistem geçerli olmaktadır.

Kredi kartı ile ödeme yani nakit ödemeksizin mal ya da hizmet satın alabilme imkanının dünyadaki ilk bilinen uygulaması, 18. yüzyıl sonlarında Amerika Birleşik Devletleri’nde başlamış ve ilk kredi kartını Amerika Birleşik Devletleri’nde 1894’de Hotel Credit Letter Company çıkarmıştır. Türkiye’de ise kredi kartı ilk defa 1968 yılında Koç

Grubu'na ait Dinner Clup tarafından çıkartılmıştır²⁶. Görüldüğü gibi Türkiye'de kredi kartı kullanımı dünyadaki uygulamasından yaklaşık 70 yıl sonra gerçekleşmiştir. Dünya ve Türkiye'de kredi kartının uygulama zamanı bakımından fark olmasına rağmen, bugün gerek dünyada gerekse de Türkiye'de kredi kartları bireysel krediler içinde değerlendirildiğinde, bireysel kredilerden en fazla payı alan kredi çeşitlerinden birisini oluşturmaktadır.

1.1.3. Bireysel Kredilerin Ekonomik Etkileri

Bireysel kredilerin etkileri, ele alınan makro ekonomik değişkenin niteliğine göre farklılık göstermektedir. Bazı makro ekonomik değişkenler üzerinde olumlu etkilere sahip olan bireysel krediler, bazı makro ekonomik değişkenleri ise olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenden dolayı bireysel kredilerin ekonomik etkilerini olumlu ve olumsuz etkiler olmak üzere iki başlık altında toplayarak incelemek daha doğru olacaktır.

1.1.3.1. Olumlu Ekonomik Etkileri

Bir ekonomide bireysel kredilerde meydana gelen artış, toplam talep üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Bireysel kredilerin artışı öncelikli olarak toplam talebi artırmakta, talep artışı ile birlikte harcamalar artmaktadır. Ekonomide harcamaların artması üretimin artmasına, bu durum da ekonominin canlanmasına, Milli Gelirin (MG) ve buna bağlı olarak da ekonomik büyümenin gerçekleşmesine neden olmaktadır²⁷.

Bireysel kredilerin toplam talep üzerinde yaratmış olduğu artırıcı etki, ekonomideki mal ve hizmet satımını artırmakta, bu satılan malın yeniden yerine konulması için eskiye göre daha fazla üretime ihtiyaç duyulmaktadır. Üretimin artırılması için istihdama ihtiyaç vardır. Bireysel kredilerdeki artış üretimi artırırken yeni istihdam olanaklarının yaratılmasına neden olmakta ve işsizlik bu durumdan olumlu yönde etkilenecek azalmaktadır.

Bireysel kredilerin neden olduğu üretim artışının tamamı, yurtiçindeki talep tarafından kullanılmazsa arta kalan kullanılmayan üretim ihracat yoluyla diğer ülkelere satılabilir. Yani bireysel kredilerin kendinden daha fazla üretime neden olması ülkenin

²⁶ Feridun Kaya, "Kredi Kartları", s.327-330.

²⁷ Üner Ertem, *Bankacılık ve...*, s.135.

ihracatını artırabilmektedir. Bu durumda bir ülkenin dış ticaret açıklarının kapanmasına ya da ülkenin dış ticaret fazlasının artmasına olanak sağlamaktadır.

Bireysel krediler ve özellikle bireysel krediler içinde yer alan kredi kartları, nakit kullanımını ortadan kaldırdığından, işlemlerin ya da alışverişlerin sistem üzerinden yapılmasına olanak sağlamakta, bu durum da kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınmasına imkan tanımaktadır. Ekonominin kayıt altına alınması ise devletin vergi gelirlerini artırmaktadır²⁸.

Yine kredi kartları nakit kullanımını ortadan kaldırarak kaydi para yaratılmasına ve ülke açısından kullanılabilir küçük tasarrufların bankalarda toplanmasına ve turistlerin yaptıkları işlemlerde ülkeye döviz girmesine olanak sağlamaktadır²⁹.

Bireysel krediler finans sektörüne de önemli ekonomik avantajlar sağlamaktadır. Bankaların bireysel kredi kullandırmaları kar kaynaklarını artırmakta ve bankalar için riskin dağıtılmasına olanak sağlamaktadır. Bankalar açısından bireysel krediler, kurumsal kredilere göre daha az kredi riski taşımakta ve risk transferine izin vermektedir³⁰.

Genel olarak değerlendirildiğinde bireysel krediler, üretimi, geliri, ihracatı, döviz girişini, istihdamı, finans sektörünün karlarını artırmakta, finansal sektörde riskin dağıtılmasına sebep olmakta ve bu sayede riski azaltmakta, kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınmasını sağlamakta, devletin vergi gelirlerini artırarak ekonomi üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır.

1.1.3.2. Olumsuz Ekonomik Etkileri

Bireysel kredilerin olumlu etkilerinin yanında bazı önemli olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi bireysel kredilerin enflasyon üzerindeki etkisidir. Bireysel krediler ekonomide toplam talebi artırmakta, bu toplam talep eğer üretim artışı ile karşılanmazsa piyasadaki mal ve hizmetler kıt hale gelmekte, bu durumda mal ve hizmetlerin fiyatlarının artmasına yani enflasyonun ortaya çıkmasına neden olabilmektedir³¹.

²⁸ Alptekin Güney, *Banka İşlemleri*, s.129.

²⁹ Mehmet Vurucu, Mustafa Ufuk Arı, *A'dan Z'ye...*, s.384.

³⁰ International Monetary Fund (IMF), *Global Financial Stability Report Market Developments and Issues*, International Monetary Fund, Washington DC September 2006, s.47.

³¹ Mehmet Hüseyin Bilgin, Fikret Kartal, "Türkiye'de Enflasyon ve Bankacılık Sektörü Kredileri: 2002-2008 Dönemi Üzerine İnceleme", *Maliye Finans Yazıları*, Yıl:, Sayı:85, 2009, s.67.

Bireysel kredilerin bir diğer olumsuz etkisi ise kendisini dış ticaret açığı ve bu açık sayesinde de cari açık üzerinde hissettirmektedir. Bireysel krediler ithal mallara ve özellikle lüks ithal mallara olan talebi artırabilmektedir. Bireysel kredilere bağlı olarak ithalatın artması dış ticaret dengesinin bozulmasına ve dış ticaret açıklarının artmasına neden olabilmektedir. Dış ticaret açığının da artması cari işlemler dengesi üzerinde olumsuz etki yaratarak, cari açığın artmasına yol açabilmektedir³².

Bireysel kredilerin ekonomi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik ortaya atılan görüşlerin haklı yönlerinin olmasına karşın kesin yargılara ancak yapılacak ampirik çalışmalar sonucunda ulaşmak mümkündür³³.

1.2. ENFLASYON KAVRAMI, KAPSAMI VE EKONOMİK ETKİLERİ

Bireysel krediler kavramı, kapsamı ve ekonomik etkileri açıklığa kavuşturulduktan sonra şimdi de enflasyon kavramı, enflasyonun kapsamı ve bir ülke ekonomisi üzerindeki ekonomik etkileri açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

1.2.1. Enflasyon Kavramı

Enflasyon Latince şişme anlamına gelmektedir. Ekonomik olarak ise fiyatlar genel düzeyinin sürekli ve düzenli olarak artmasıdır. Enflasyon görülen ekonomilerde para sürekli olarak satın alma gücünü kaybeder. Enflasyon bir ya da birkaç malın fiyatında meydana gelen bir artış değildir. Piyasadaki mal ve hizmetlerin büyük bölümünde ya da genelinde meydana gelen artışlardır³⁴.

Bilinen ilk ciddi enflasyon XVI. yüzyıl Avrupası'nda görülmüştür. Amerika'nın bulunmasından sonra, Orta Amerika'nın İnka ve Aztek uygarlığına son veren İspanyolların getirdikleri altınlar ile Avrupa'ya gelen çok miktarda altın, fiyatlar genel seviyesini yükseltmiş ve enflasyona neden olmuştur. Enflasyon ilk defa Türkiye ekonomisinde ise 1939 yılında başlamıştır³⁵.

³² Sinem Yapar Saçık, Ebubekir Karaçayır, "Küresel Kriz Sonrasında Cari Açık ve Kredi Hacmi Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği", *International Conference On Eurasian Economies*, Skopje-Macedonia 2014, s.508-511.

³³ Üner Ertem, *Bankacılık ve...*, s.135.

³⁴ İter Niyazi, *Türkiye'de 1980 sonrası Para Arzı ve Enflasyon*, DPT Yayınları, Ankara 2001 s.3.

³⁵ Esenay Aydoğan, "1980'den Günümüze Türkiye'de Enflasyon Serüveni", *Yönetim ve Ekonomi*, Yıl:2004 Cilt:11 Sayı:1, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Manisa 2004, s.92.

Bazı iktisatçılara göre enflasyon, para arzındaki artışın mal ve hizmet arzındaki artıştan yüksek olmasıdır. Bu düşüncede olanlar Milton Friedman gibi Monetaristler (Parasalıcılar)'dir. Monetaristler enflasyonun sebebinin paraya bağlamaktadırlar. ABD'de Chicago Üniversitesi'nde görev yapan bazı iktisatçılar para teorisine ve bu çerçevede klasik miktar teorisine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu okulun ilk temsilcileri arasında H. C. Simons ve F. H. Knight'ı saymak gerekir. Simons ve Knight'ın öğrencisi olan Milton Friedman günümüzde Chicago okulunun en tanınmış isimlerinden birisidir. Friedman, Keynesyen iktisat politikalarına karşı çıkan iktisatçıların başında gelmektedir. Friedman'a göre ekonomi üzerinde iktisat politikası araçlarından en etkili olanı, para politikasıdır. Friedman, enflasyon olayının açıklamasında kullanılan Miktar Teorisi'ni yeni bir anlayışla formüle etmiştir. Parasal olayların enflasyon üzerindeki etkilerini açıklamıştır. Monetaristler parasal artışların enflasyonist etkilerini kabul etmekle birlikte, bazı yönlerden Klasik Miktar Teorisi'ni eleştirerek, enflasyonu açıklamada yetersiz kaldığını öne sürmüşlerdir. Monetaristler'e göre, $M.V=P.T$ şeklinde ifade edilen Klasik Miktar Teorisi formülünde yer alan paranın dolaşım hızı (V) sabit değil, aksine bazı değişkenlerin istikrarlı bir fonksiyonudur. Milton Friedman'ın geliştirdiği Modern Miktar Teorisi'ne göre, reel üretim tam istihdam seviyesinde iken, ekonomide paranın dolaşım hızı sabit iken, para arzındaki artış aynı oranda fiyatlar genel seviyesini arttırır³⁶.

Enflasyon üzerine ilk sistematik teori Klasik Miktar Teorisi'dir. Klasikler'e göre ekonomi daima tam istihdamdadır. Para, reel değişkenleri etkilemez. Para nötr yani yansızdır. Para arzında meydana gelen artış, sadece fiyatlar genel seviyesini etkiler. Parasal değişkenler reel değişkenleri etkilemez, yani para arzındaki artış reel üretimi etkilemez. Para arzındaki artış aynı oranda sadece fiyatlar genel düzeyini arttırır. Bu duruma Klasikler, Klasik Dikotomi adını vermişlerdir. Ancak Keynes, 1929 Büyük Buhan'dan sonra ekonomilerin eksik istihdam dengesinde de olabileceğini ve parasal değişkenlerin kısa dönemde reel değişkenleri etkileyebileceğini ortaya koymuştur. Keynes, Klasik Miktar Teorisi'ni ve enflasyon konusunu literatürde ikinci plana atmıştır. Fakat 1970'li yılların başında ve sonunda ortaya çıkan I. ve II. Petrol Krizi ile ekonomiler durgunluk ve enflasyonu bir arada yaşamışlardır. Yani ekonomiler stagflasyon sürecine girmişlerdir³⁷.

³⁶ Funda Rana Adaçay, Hasan İslatince, *İktisadi Düşünceler Tarihi*, Ekin Yayınevi, Bursa 2009, s.225-236.

³⁷ Suat Oktar, Levent Dalyancı, "Türkiye Ekonomisinde Para Politikası Ve Enflasyon Arasındaki İlişkinin Analizi", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Yıl 2011, Cilt XXXI, Sayı II, İstanbul 2011, s.3.

Enflasyon, toplam talebin, toplam arzdan fazla olduğu bir durumda yaşanmaktadır³⁸. Çekirdek enflasyon ise, fiyat endekslerinde belirli bir ağırlığı olan bazı malların fiyatlarındaki sürekli artışları ifade eder. Bir ekonomide enflasyon oranı aşağıdaki gibi hesaplanır³⁹.

$$\text{Enflasyon Oranı} = \frac{(\text{t}) \text{ Yılı Fiyat Endeksi} - (\text{t} - 1) \text{ Yılı Fiyat Endeksi}}{(\text{t} - 1) \text{ Yılı Fiyat Endeksi}} \times 100$$

Enflasyonun ölçümünde fiyat endeksleri ve GSMH deflatörü kullanılır. Bu fiyat endeksleri, seçilen mal sepetinin baz dönemdeki ya da cari dönemdeki miktarlarını esas alırlar. Fiyat endeksleri ikiye ayrılır⁴⁰;

- ✓ Baz (temel) yıl ağırlıklı endeksler (Laspeyres endeksi) ve
- ✓ Cari yıl ağırlıklı endeksler (Paasche endeksi)'dir.

$$\text{Laspeyres Endeksi} = \frac{\text{Endeks Devresi Fiyatı} \times \text{Temel Devre Miktarı}}{\text{Temel Devre Fiyatı} \times \text{Temel Devre Miktarı}}$$

veya endeks değerine göre değişen miktarlarla çarpımı sonucu;

$$\text{Paasche Endeksi} = \frac{\text{Endeks Devresi Fiyatı} \times \text{Endeks Devresi Miktarı}}{\text{Temel Devre Fiyatı} \times \text{Endeks Devresi Miktarı}} \text{ ulaşılabilir.}$$

Deflatör, ücretler, hammadde fiyatları, maliyetler gibi parasal terimlerle (nominal) ifade edilmiş olan bir iktisadi büyüklüğün değerinin gerçek değere (reel) çevrilmesinde kullanılan fiyat endeksidir. GSMH'ya dahil olan bütün mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişimleri ölçen göstergeye ise GSMH zımni deflatörü adı verilmektedir. Bir yıl içerisinde üretilen mal ve hizmetlerin toplam değeri, hem cari (nominal) fiyatlarla hem de belirli bir yıl baz alınarak sabit (reel) fiyatlarla ifade edilmektedir. GSMH'nın cari değeri, sabit fiyatlarla ifade edilen değerine bölüldüğünde GSMH zımni deflatörü elde edilmektedir. Fiyat endeksleri belirli bir mal sepeti baz alınarak enflasyon oranını belirlemeye çalışırken, zımni deflatör belirli bir yıl içerisinde üretilen tüm ve hizmetlerin değerini içermektedir⁴¹.

$$\text{GSMH deflatörü}_{2015} = \frac{(P_{2015 \text{ Kalem}} \times Q_{2015 \text{ Kalem}}) + (P_{2015 \text{ Otomobil}} \times Q_{2015 \text{ Otomobil}})}{(P_{2003 \text{ Kalem}} \times Q_{2015 \text{ Kalem}}) + (P_{2003 \text{ Otomobil}} \times Q_{2015 \text{ Otomobil}})} \times 100$$

³⁸ Ercan Enç, "Enflasyon: Tanımı, Ölçümü ve Sorumluları", *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt: 4, Sayı: 8, Yıl: 1993, s.1.

³⁹ Osman Z. Orhan, Seyfettin Erdoğan, *Para Politikası*, Özkan Matbaacılık, Ankara 2007, s.258-260.

⁴⁰ Hasan Can Oktaylar, *İktisat*, Yargı Yayınevi, Ankara 2014, s.292.

⁴¹ Nazım Öztürk, *Para Banka Kredi*, s.336.

Bir ekonomide tüketicinin satın aldığı malların fiyatlarını ölçen iki tane endeks vardır. Yani üretici ve tüketicinin enflasyonun yansıtan iki tane endeks mevcuttur. Bunlardan birincisi Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE)'dir. İkincisi ise daha önce Toptan Fiyat Endeksi (TEFE) olarak kullanılan Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE)'dir⁴².

TÜFE'de sepete dahil edilen mal ve hizmetlere baz alınan yılda hanehalklarının bütçeleri içindeki payına göre ağırlık verilir. Baz yıl değiştirilmedikçe bu değerler değişmez. Hane bütçelerine ilişkin bilgiler, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketleri yoluyla elde edilmektedir. Deflatör, TÜFE'ye göre daha geniş bir mal grubunun fiyatlarını ölçer. Deflatör ekonomide üretilen tüm nihai mal ve hizmetleri içerirken, TÜFE yalnızca tüketicilerce satın alınan bazı mal ve hizmetleri içerir. TÜFE ithal mallarını da içerirken, deflatör yalnızca yurtiçinde üretilen mallar ve hizmetleri içerir. TÜFE'nin ölçtüğü mal sepeti değişmezken, deflatör ekonomide üretilen malların bileşimindeki değişmeyi yansıtır⁴³.

$$TÜFE_{2015} = \frac{(P_{2015} \text{ Ekmek} \times Q_{2003} \text{ Ekmek}) + (P_{2015} \text{ Su} \times Q_{2003} \text{ Su})}{(P_{2003} \text{ Ekmek} \times Q_{2003} \text{ Ekmek}) + (P_{2003} \text{ Su} \times Q_{2003} \text{ Su})} \times 100$$

Üretici fiyatları, yurtiçinde üretimi yapılan ürünlerin KDV vb. vergiler hariç satış fiyatıdır. Üretici Fiyatları Endeksinde ekonominin tarım ve sanayi sektörlerinde gerçekleştirilen ve yurtiçine arz edilen üretim temel alınır. İhracat kapsam dışı bırakılır. ÜFE, belirli bir dönemde ülke ekonomisinde üretimi yapılan ve yurtiçinde satışa konu olan ürünlerin üretici fiyatlarındaki değişiklikleri ölçer. ÜFE de TÜFE gibi Laspeyres endeksi ile hesaplanır⁴⁴.

$$ÜFE_{2015} = \frac{(P_{2015} \text{ Bilgisayar} \times Q_{2003} \text{ Bilgisayar}) + (P_{2015} \text{ Bilgisayar} \times Q_{2003} \text{ Bilgisayar})}{(P_{2003} \text{ Bilgisayar} \times Q_{2003} \text{ Bilgisayar}) + (P_{2003} \text{ Bilgisayar} \times Q_{2003} \text{ Bilgisayar})} \times 100$$

1.2.2. Enflasyonun Türleri

Enflasyon ortaya çıkış sebeplerine (talep ve maliyet enflasyonu), görünüşüne göre ve şiddetine göre (düşük, ılımlı, dörtnala, hiper ve kronik enflasyon) olmak üzere üç farklı türde ortaya çıkabilmektedir.

⁴² Karl E. Case, Ray C. Fair, Sharon M. Oster, *Ekonominin İlkeleri*, Dokuzuncu Baskıdan Çeviri, Çeviri Ed. Ertuğrul Deliktaş, Metin Karadağ, Mehmet Güçlü, Palme Yayıncılık, Ankara 2012, s.442-443.

⁴³ Kemal Yıldırım, İbrahim Bakırtaş, Rasim Yılmaz, *Makro İktisada Giriş*, Ekin Kitabevi, Bursa 2005, s.37-38.

⁴⁴ Şükrü Apaydın, *Makro İktisat*, Yediiklim Yayıncılık, Ankara 2015, s.11-12.

1.2.2.1. Nedenlerine Göre Enflasyon

Ortaya çıkış nedenlerine göre enflasyon türleri 4'e ayrılmaktadır. Bunlar; talep enflasyonu, maliyet enflasyonu (ücret ve kar enflasyonu), yapısal enflasyon ve ithalat enflasyonudur.

1.2.2.1.1. Talep Enflasyonu

Talep enflasyonu bir ekonomide, cari fiyatlarla toplam talebin toplam mal ve hizmet arzını aşması sonucu ortaya çıkan enflasyondur⁴⁵.

Bir ekonomide toplam harcamaları oluşturan tüketim, yatırım ya da kamu harcamalarında meydana gelebilecek artışlar bir taraftan üretim artışına sebep olurken, diğer taraftan fiyatların artmasına sebep olabilmektedir. Firmalar ürettikleri malın fiyatı arttığında karlarını arttırmak için üretimlerini arttırmaktadır. Böyle bir durumda ekonomi eğer atıl ya da tam istihdam seviyesinin altında bir seviyede çalışıyorsa ve ekonomide işsizlik oranları yüksek seviyelerde ise toplam talepte meydana gelecek artış üretim düzeyini arttırmakta, istihdam seviyesi yükselirken, işsizlik oranları azalmakta, fiyatlar genel seviyesinde azda olsa bir artış meydana gelmektedir. Ekonomi tam istihdam ya da potansiyel gelir düzeyine yaklaştıkça, üretimde az, fakat fiyatlar genel seviyesinde daha yüksek seviyelerde artışlar meydana gelmektedir. Böyle bir durumda firmalar üretimi arttırmakta zorlanmakta, bu aşamada toplam talepte meydana gelen artışlar enflasyonist etki yaratmaktadır⁴⁶.

Kamu kesiminin gelirinden fazla harcama yapması; yani kamu kesimi açıkları da talep enflasyonuna neden olmaktadır. Kamu kesimi açıklarının enflasyona neden olabilmesi için bu açıkların özel kesim tasarruflarıyla kapatılamıyor olması gerekir⁴⁷.

1.2.2.1.2. Maliyet Enflasyonu

Üretim sürecine katılan faktörlerin (emek, sermaye, toprak ve girişimci) fiyatlarındaki bir artış sonucu artan üretim maliyetlerinin, ürün satış fiyatlarına yansıtılması sonucu ortaya çıkan enflasyondur⁴⁸.

⁴⁵ Özhan Uluatam, *Makro İktisat*, Savaş Yayınları, Ankara 2001 s. 38.

⁴⁶ Zafer Tunca, *Makro İktisat*, Geçit Kitabevi, İstanbul, 2011 s.260.

⁴⁷ Aren Sadun, *100 Soruda Para ve Para Politikası*, Gerçek Yayınları, İstanbul 2003, s.146.

Üretim sürecinde kullanılan girdilerin ya da üretim faktörlerine ödenen bedellerin artması, çıktının satış fiyatını arttırır. Çıktının üretim maliyetlerinde meydana gelen artışlar enflasyona neden olur. Firmaların üretim sürecinde kullandıkları girdilerin fiyatlarında meydana gelen artışlar, maliyet enflasyonun başlıca nedenidir. Girdilerin fiyatlarının artması halinde, elde edilen çıktının firmaya olan maliyeti de artmaktadır. Firmalar ürettikleri çıktıyı fiyatlandırırken maliyetlerin söz konusu artışlarını da fiyatlara yansıtmaktadırlar. Sonuçta üretilen mal ve hizmetin fiyatı da artmış olmaktadır. Elektrik enerjisi ya da doğalgaz gibi tabii kaynakların girdi olduğu bir üretim sürecinde, bu kaynakların fiyatında artış meydana geldiğinde girişimci bu fiyat artışını satış fiyatlarına yansıtmak zorunda kalmaktadır. Firmaların işçilere ve diğer çalışanlara ödedikleri ücretlerde meydana gelen artışlar da maliyet enflasyonuna yol açar. Devletin uyguladığı asgari ücret politikası nedeniyle asgari ücret tutarının artırılması, firmalara ek bir maliyet yükü getireceği için, üretilen mal ve hizmetin satış fiyatı da artmaktadır. Maliyet enflasyonuna yol açan bir diğer etken ise, firmaların kar oranlarını artırma istekleridir. Firmalar, üretimde kullandıkları hammadde, emek ve diğer girdilerin maliyetleri sabit iken kar oranlarını artırmak istedikleri takdirde, bu tutum maliyet enflasyonunun oluşmasına neden olmaktadır. Maliyet enflasyonunun bir diğer adı da ücret-fiyat sarmalıdır. Maliyetlerde meydana gelen artış nedeniyle fiyatlar genel düzeyinin artması ve bu artışın enflasyona yol açması halinde, alım gücü düşen ücretlerin artırılması yönünde de bir baskı oluşmaktadır. Ücretlerde meydana gelecek bir artış ise firmalar açısından bir maliyet unsuru olacağından, yeniden çıktı fiyatının artırılması yönünde bir sonuç ortaya çıkacak ve maliyet enflasyonu körüklenmiş olacaktır. İşte, ücretlerin ve fiyatların karşılıklı tepkilerle maliyet enflasyonuna neden olması, bu enflasyon türüne ücret-fiyat sarmalı denilmesine sebebiyet vermektedir⁴⁹.

1.2.2.1.2.1. Ücret Enflasyonu

Herhangi bir mal veya hizmetin üretiminde veya piyasaya arzında kullanılan emeğin verimliliğinde bir artış olmaksızın, parasal değerinin (ücretin) artması ve bu artan kısmın o

⁴⁸ Mehmet Hasan Eken, *Enflasyonun Bankacılık Üzerine Etkilerinin Risk ve Karlılık Açısından Değerlendirilmesi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2000 s.11.

⁴⁹ Oğuzhan Ardiç, *Makro İktisat*, Seçkin Yayınevi, İstanbul 2003, s.199-200.

mal veya hizmetin piyasa fiyatına yansıtılması sonucu meydana gelen fiyat artışları sonucunda ortaya çıkan enflasyondur⁵⁰.

Emek piyasasında işçi sendikaları güçlü ise ve emek verimindeki artışın üstünde ücret zammı alabilirlerse, bir kısım malların üretim maliyeti yükselir ve fiyatlar artar. Bu arada para arzı da artarsa enflasyonist süreç canlanır. Sadece bir kısım endüstrilerde maliyet artışı ve bunun harekete geçirdiği fiyat artışı enflasyonunun genelleşmesi için yeterlidir. Ücretlerdeki her artışın enflasyona neden olacağını düşünmek yanlış olur. Eğer ücretler, mal ve hizmet talebinde ve buna bağlı olarak emek talebinde meydana gelen artıştan kaynaklanmışsa, bu yükseliş enflasyonun nedeni değil sonucudur. Mal ve hizmetlere olan talep artışı fiyatları yükseltir, sektörde kar oranları yükselir ve artan karlar girişimcileri yeni işgücü istihdamına ve daha yüksek ücret teklifine yönlendirecektir. Ücretlerdeki artış emek verimindeki artışın altında kalıyorsa, maliyet artışından ve buna bağlı olarak enflasyondan söz edilemez. Ücret artışının enflasyon nedeni sayılması için, talep artışından bağımsız olması ve verim artışının üstünde gerçekleşmesi gerekmektedir⁵¹.

1.2.2.1.2.2. Kar Enflasyonu

Firmaların, üretim maliyetlerinde veya ürettikleri mal ve hizmetin niteliklerinde hiç bir değişme olmaksızın, sattıkları mal ve hizmetlerin fiyatlarını artırmaları, kar marjlarını yükseltmeleri ve mark-up fiyatlama sonucu ortaya çıkardıkları enflasyona kar enflasyonu denilir. Mark-up fiyatlama aksak rekabet piyasalarında firmanın üretiminin ortalama maliyetine belirli bir oranda kar ekleyerek, fiyatı belirlemesine dayanan ve Michal Kalecki tarafından geliştirilen fiyatlandırma yöntemidir. Kar enflasyonu, tam rekabet piyasası dışında kalan aksak rekabet piyasalarında (monopol ve özellikle oligopol piyasalarda) ortaya çıkan enflasyondur⁵².

Kapitalist ekonomilerde güçlü firmalar, karlarını artırmak istediklerinde piyasaya sundukları mal ve hizmetlerin fiyatlarını yükseltme gücüne sahiptirler. Ancak, söz konusu firmalar mal ve hizmet fiyatlarını arttırdıklarında çalışanların ücret artış talepleri de gündeme gelecektir. Bu taleplere olumlu yanıt verilmesi, fiyat artışlarına süreklilik kazandırır⁵³.

⁵⁰ Güllap Talat, *Enflasyon Olayı*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2002, s.36.

⁵¹ Hüseyin Şahin, *Makro İktisat*, Ezgi Kitabevi, Bursa 2006, s.353.

⁵² Halit Çöloğlu, *Enflasyon ve Getirdikleri*, Kutsun Yayınevi, İstanbul 1979, s.5.

⁵³ Osman Z. Orhan, Seyfettin Erdoğan, *Para Politikası...*, s.274.

1.2.2.1.3. Yapısal Enflasyon

Özellikle az gelişmiş ülkelerde, nitelikli iş gücü kıtlığı, ödemeler dengesi açıkları, yetersiz sermaye gibi ekonominin yapısındaki bozukluklar ve darboğazlar sonucu ortaya çıkan enflasyona yapısal enflasyon adı verilir. Az gelişmiş ülkelerin ekonomileri tarıma dayalıdır. Tarımsal ürünler arzı yeterince esnek değildir. Nüfus artışı hızlıdır. Köylerden şehirlere göç oldukça fazladır. Dış ticaret dengesi sürekli açık vermektedir. Piyasalarda teknelci eğilimler yüksektir. Tasarruf ve dolayısıyla yatırımlar azdır. Sermaye piyasaları gelişmemiştir. Ekonomik yapıdaki bu aksaklıklardan dolayı özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yapısal enflasyon çok sık görülen bir enflasyon çeşididir⁵⁴.

1.2.2.1.4. İthalat Enflasyonu

Dışa açık ekonomilerde, özellikle gelişmekte olan ülkelerin hammadde, aramaları ve yatırım malları ithal etmek zorunda kalmaları enflasyonist bir etki yaratmaktadır. Bu ülkelerin ekonomileri herhangi bir nihai mal üretmediğinden dışarıdan bu malları ithal etmekte, dış piyasaya olan talep ise malın fiyatını artırmaktadır⁵⁵.

Arz enflasyonu olgusunu genellikle ithal girdilerin fiyatlarındaki yükselişten kaynaklanan maliyet yükselişleri ile açıklamak daha gerçekçidir. Ancak eksik rekabet piyasalarının yaygın olduğu ülkelerde firmalar ithal girdi fiyatlarındaki ve ücretlerdeki yükselişi gerekçe göstererek fiyatları yükseltebilmektedirler. Maliyetlerdeki yükselişi piyasalara yansıtma veya maliyet yükselişini gerekçe göstererek kar marjlarını artırmak, eksik rekabet piyasalarında daha kolay olmaktadır. Rekabetçi bir ortamda firmalar küçük maliyet yükselişlerini hemen fiyatlara yansıtamazlar. Türkiye gibi toplam ithalatı içinde ara ve yatırım mallarının payının büyük olduğu ülkelerde, ithal girdi fiyatlarındaki yükselmeler sınıai ürünler maliyetinde yükselişe ve enflasyona neden olabilmektedir. 1970'li yılların başındaki I. Petrol Krizi'nden dolayı petrol fiyatlarındaki yükselişin neden olduğu fiyat artışları ve ithal ara ve yatırım malları fiyatlarındaki yükseliş, Türkiye'de fiyatları oldukça yükseltmiştir. 1970'li ve 1980'li yıllarda petrol fiyatlarında yükselme, tüm dünya ekonomilerinde durgunluğa ve fiyat yükselişlerine yani stagflasyona neden olmuştur⁵⁶.

⁵⁴ Beyhan Ataç, *Maliye Politikası*, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, Eskişehir 2000 s.128.

⁵⁵ Ergun Temel, *İthal Edilmiş Enflasyon ve Türkiye Örneği*, Kavram Yayınları, İzmir 2002 s.62.

⁵⁶ Hüseyin Şahin, *Makro İktisat*, s.356-357.

1.2.2.2. Psikolojik Enflasyon

Enflasyon reel ve parasal etkenlerden kaynaklanabileceği gibi sosyal ve psikolojik davranışların sonucu olabilir. Enflasyon çeşitli toplumsal kesimlerin milli hasıladan daha fazla pay alma mücadelelerinin sonucu olarak da ortaya çıkabilmektedir. Bir ülkenin ekonomisinin ve siyasetinin istikrarsızlık içinde olması, o ülkenin insanların gelecekle ilgili beklendişlerini de belirsizliğe sokar. Böylece herkes, yıllık fiyat artış hızından daha fazla gelir elde etmeye çalışır⁵⁷.

1.2.2.3. Bastırılmış ve Açık Enflasyon

Bir ekonomide fiyat oluşum süreci piyasa mekanizması aracılığıyla gerçekleşmiyorsa, meydana gelecek bir talep fazlası (mal ya da faktör açığı) parasal ücretlerde ve fiyatlarda yükselmeye neden olur. Buna açık enflasyon adı verilir. Eğer parasal ücretlerdeki ve mal fiyatlarındaki artışları engelleyen hükümet müdahaleleri varsa, piyasadaki talep fazlasının etkisi fiyatlara yansımayacaktır. Buna da, bastırılmış enflasyon adı verilir⁵⁸.

1.2.2.4. Şiddetine Göre Enflasyon

Enflasyonun yıllık artış durumuna göre incelenmesine şiddetine göre enflasyon denir. Şiddetine göre enflasyon düşük oranlı enflasyon, ılımlı enflasyon, dörtlü enflasyon, hiperenflasyon ve kronik enflasyon olmak üzere beş başlık altında incelenmektedir.

1.2.2.4.1. Düşük Oranlı (Sürünen) Enflasyon

Yıllık fiyat artış oranı, ortalama olarak %10'un altında olan enflasyondur⁵⁹. Bu enflasyon çeşidine sinsi ya da sürünen enflasyon adı da verilmektedir. Düşük oranlı enflasyon bir ülke ekonomisi için problem yaratmaz aksine bu tür enflasyon talebi canlı tutarak ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlar. Bu enflasyon çeşidinde fiyatlar genel seviyesindeki artışlar düşük oranlı olarak gerçekleştiği için enflasyonla mücadele kolaydır. Düşük oranlı enflasyon genellikle gelişmiş ülkelerde yaygın olarak görülen ve enflasyon

⁵⁷ Emin Çarıkçı, *Türkiye'de İç ve Dış Gelişmeler*, Adım Yayınları, Ankara 2000 s.27.

⁵⁸ Ergin Feridun, *Para ve Faiz Teorileri*, Beta Yayınları, İstanbul 2001 s.202.

⁵⁹ Arzu İmren, *Türkiye'de ve Dünya'da Enflasyon*, Era Yayınları, İstanbul 2000 s.138.

oranlarının % 2-3 gibi tek haneli rakamlar seviyesinde gerçekleşen enflasyon çeşididir⁶⁰. Bu enflasyon çeşidi çoğunlukla gelişmiş ülkelerde görülmesine karşın gelişmekte olan ülkelerde de bu enflasyon çeşidine rastlanmaktadır. Düşük oranlı enflasyonun gelişmekte olan ülkelerdeki enflasyon ortalaması gelişmiş ülkelerin ortalamasından daha yüksektir.

1.2.2.4.2. İlimli Enflasyon

Enflasyonun ılımlı olarak nitelendirilebilmesi için fiyatlar genel düzeyindeki artış hızının genelde düşük düzeyde olması istenir. İlimli enflasyonun yaşandığı ülkelerde bireyler, paraya güvendikleri için ellerinde para tutmayı isterler, uzun dönemli sözleşmeleri imzalamaktan çekinmezler. Genel olarak % 1'e kadar yaşanan enflasyon oranına ılımlı enflasyon denilmektedir. Bazı iktisatçılar % 10'luk bir enflasyona kadar olan enflasyona ılımlı enflasyon demektedir. İlimli enflasyonun en önemli özelliği ekonomide çeşitli gruplar arasında ciddi bölüşüm çatışmalarına izin verilmeksizin oldukça önemli bir büyüme oranının gerçekleştirilmesine izin vermesidir⁶¹.

1.2.2.4.3. Dörtnala Enflasyon

Fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen, yıllık %100 veya %200 gibi 3 basamaklı artışlar dörtnala enflasyon olarak isimlendirilmektedir. Dörtnala enflasyonda ulusal paranın değerindeki hızlı düşüş sebebiyle ulusal paradan kaçış yaşanmaktadır. Bireyler yerli para çok fazla değer kaybettiğinden dolayı yabancı para talep etmekte bu durumda para ikamesi ya da dolarizasyona neden olmaktadır. Dörtnala enflasyonun yaşandığı ekonomilerde faiz oranlarında artış meydana gelir. Yüksek faiz oranları da yatırımları azaltır⁶².

1.2.2.4.4. Hiperenflasyon

Fiyatlar genel düzeyindeki aylık %50 veya daha fazla orandaki yükselişler hiperenflasyon olarak isimlendirilmektedir⁶³. Hiperenflasyonun yaşandığı bir ekonomide; para, değer saklama fonksiyonunu tamamen, değişim aracı olma fonksiyonunu da kısmen yitirir. Hiperenflasyon olgusu çok seyrek gözlenen bir sorundur. Birinci Dünya Savaşı

⁶⁰ Utku Altunöz, "Türkiye'de Enflasyon, Büyüme ve Finansal Derinleşme İlişkisinin Ampirik Analizi", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, Kahramanmaraş 2013, s.179.

⁶¹ İlker Parasız, *Makro Ekonomi: Teori ve Politika*, Ezgi Kitabevi, Bursa 2006, s.241.

⁶² Ercan Uygur, *2000'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi ve Ekonomi Öğretimi*, T.E.K. Yayınları, Ankara 2000, s.14.

⁶³ Nurdan Aslan, *Makro İktisat*, İkinci Sayfa Yayınevi, İstanbul 2010, s.41.

sonunda Almanya'nın yaşadığı deneyim (aylık fiyat artışları %300 civarında) ile Macaristan'ın İkinci Dünya Savaşı'dan sonra yaşadığı deneyim (aylık fiyat artışları %2000 civarında) bu konudaki en klasik örneklerdir. Hiperenflasyona yol açan iki temel sebep vardır⁶⁴;

- ✓ Para arzını, aşırı kamusal harcamaların finansmanını sağlamak amacıyla ekonominin üretken kapasitesinin üzerinde arttırmaktır. Bu duruma özellikle savaş ve doğal afetler gibi ortamlarda rastlamak mümkündür. Ekonominin üretken kapasitesini aşan para arzı artışları, fiyat artışlarını hızlandırır.
- ✓ Para arzının sürekli artması, fiyat artışlarının sürekli olacağı yönündeki beklentileri kuvvetlendirir. Fiyat artışlarının sürekli olacağı beklentisi, parasal ankeslerin harcama sürecine kanalize olmasına, dolayısıyla paranın dolaşım hızının artmasına yol açar. Paranın dolaşım hızının artması enflasyonu artırır. Fiyatların çok hızlı ve büyük boyutlarda artması nedeniyle bireyler ellerindeki bütün fonları kısa sürede harcamaya çalışırlar. Hiperenflasyon sorununa çözüm olarak, parasal genişlemenin durdurulması önerilmektedir.

1.2.2.4.5. Kronik Enflasyon

Ekonomide görülen uzun süreli ve yüksek oranlı enflasyona kronik enflasyon adı verilir. Kronik enflasyonun yaşandığı ülkelerde, enflasyonla birlikte yaşamayı öğrenen bireyler, tıpkı geçmiş dönemlerde olduğu gibi, gelecek dönemler boyunca da fiyatların belirli bir oranda yükseleceğini tahmin ederler ve beklentilerini buna göre oluştururlar. Sözleşme yaparlarken de, bu beklentilerini hesaba katarak enflasyonu sözleşmenin imzalandığı dönemdeki düzeyinde dondurmaya amaçlarlar⁶⁵.

Kronik enflasyon, özellikle ekonomideki belli başlı yapısal sorunlar nedeniyle yaşanan ve enflasyonu ekonominin işleyişinde doğal bir çark haline getiren bir enflasyon çeşididir. Kronik enflasyona yol açan etmenler, ekonomide toplam talep toplam arz dengesini etkileyebilecek nitelikte olan kalıcı durumlardır. Bunun yanı sıra, ekonomide toplam talebi değiştiren maliye ve para politikası gibi iktisadi politikalar, kişilerin ve

⁶⁴ Osman Z. Orhan, Seyfettin Erdoğan, *Para Politikası...*, s.270-271.

⁶⁵ Nilfen Altıntaş, "Hiperenflasyon Olgusu", *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, S.7, C.12, Ankara 2000, s.57.

firmaların bekleyişleri ve diğer bazı tesadüfi etkiler, kronik enflasyona yol açabilmektedir⁶⁶.

1.2.3. Enflasyonun Ekonomik Etkileri

Enflasyonun bir ülke ekonomisi üzerinde önemli etkileri vardır. Bu etkiler kendisini gelir dağılımı, tasarruf ve yatırımlar, ödemeler dengesi ve kaynak dağılımı üzerinde göstermektedir.

1.2.3.1. Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Toplumun geliri enflasyonla aynı oranda artarsa, ekonomide enflasyon yaşanmaz. Enflasyon oranı %7 iken toplumun geliri de %7 oranında artarsa, enflasyon gelir dağılımı üzerinde olumsuz bir etki gerçekleştirmez. Ancak enflasyon oranları %7 artarken toplumun geliri %7'nin altında artış gösterirse enflasyon gelir dağılımını olumsuz yönde etkileyecektir. Toplumda sendikalı işçi, serbest meslek erbabı ve işverenler gibi gelirlerinin satın alma gücünü enflasyona karşı koruyabilen bir kesim bulunurken, diğer yandan memur, işçi ve emekli gibi, gelirlerinin satın alma gücünü enflasyona karşı koruyamayan sabit gelirliler de bulunmaktadır. Memur, işçi ve emekli gibi sabit gelirliler, fiyat artışları karşısında gelirlerini arttırma imkanına sahip olmadıkları için, enflasyondan en fazla zarar gören kişilerdir. Buna karşılık, sendikalı işçiler toplu iş görüşmeleri yoluyla, serbest meslek ve işverenler ise ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatlarına enflasyon oranından daha yüksek oranda zam yapmak suretiyle kendilerini enflasyonun olumsuz tesirlerinden korurlar⁶⁷.

1.2.3.2. Tasarruf ve Yatırımlar Üzerindeki Etkisi

Enflasyonun tasarruflar üzerindeki etkisi düşük gelirli gruplar, orta gelirli gruplar ve yüksek gelirli gruplar bakımından farklılık gösterir. Tasarrufların faiz elde etmek amacıyla değerlendirilebilmesi için, faiz oranının enflasyon oranından yüksek olması gerekir. Aksi takdirde kimse parasını faize yatırmak istemez. Reel faiz oranı, nominal faiz oranı ile enflasyon oranı arasındaki farktır. Reel faiz oranları yükseldikçe yatırımlar azalır. Faiz oranlarının yükselmesi tüketici kredilerinin maliyetlerini yükseltir. Faiz oranlarının

⁶⁶ Oğuzhan Ardıç, *Makro İktisat*, s.201-202.

⁶⁷ Ersan Bocutoğlu, *Makro İktisat Teoriler ve Politikalar*, Murathan Yayınevi, Trabzon 2012, s.96.

yükselmesi ekonomide talep daralmasına neden olur. Talepte azalma toplam harcamaları azaltır. Yabancı sermaye, yüksek enflasyon yaşanan ülkelerde yatırım yapmak istemez⁶⁸.

1.2.3.3. Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi

Enflasyon yurtiçinde üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarının yükselmesine neden olur. Döviz kurlarında gerekli ayarlamalar yapılmadığı takdirde ihracatı azaltmak ve ithalatı artırmak suretiyle enflasyon, ödemeler bilançosu açığını daha da büyütmektedir. İç fiyatların dış fiyatlardan daha hızlı artması ihracatı azaltır, ithalatı artırır. Enflasyon nedeniyle ülke içerisinde üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarının artması ihracatı azaltmaktadır. İthal malların kullanımı daha cazip hale gelmektedir. Az gelişmiş ülkelerde daha çok görülen gösteriş tüketimi ödemeler bilançosu açığını arttırmaktadır. Dış ticaret, modern tüketim kalıplarının tüm dünya ülkelerinde hızla yayılmasına yol açmaktadır. Yüksek enflasyonun yaşandığı ülkelerde ihracat gelirlerinin azaldığı ve büyüme hızının düştüğü yıllarda dahi gösteriş tüketimi nedeniyle lüks mallara yönelik ithalat harcamalarının arttığı gözlemlenmiştir. Özellikle ulusal paranın aşırı değerlendirildiği yıllarda ithalatın ucuzlaması, gelir esnekliği yüksek lüks tüketim malları ithalinde artışa neden olmaktadır. Tüketim tercihlerinde yabancı mallar yönünde bir değişiklik olması durumunda ödemeler bilançosu sürekli açık vermekte ve döviz rezervleri hızla erimektedir. Bu durumun sonucu olarak ödemeler bilançosu açığı daha da büyümektedir⁶⁹.

1.2.3.4. Kaynak Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Enflasyonun ilk anda firmaların nominal satış gelirlerini arttırdığı için, firmaların elde ettiği nominal karları üzerinde olumlu katkı yaptığı sanılmaktadır. Ancak üretim sürecinde görülen maliyet artışları, satış fiyatlarına yansıtıldığında karlarda artış yaşanmadığı görülmektedir. Enflasyon nominal karı yüksek gibi göstererek, firmanın reel sermayesinin eksilmesine neden olmaktadır. Enflasyonist dönemlerde maliyet hesabı yapmak güçleşeceği için girişimcilerin geleceğe yönelik doğru beklentiler oluşturması ve etkin kaynak dağılımını gerçekleştirilmesi zorlaşmaktadır. Enflasyon nedeniyle üretim faktörlerinin üretim sonucunda elde edecekleri gelirlerin ne olacağı konusunda belirsizliklerin yaşanması, firmaların ileriye yönelik üretim planlarını belirsizleştirmektedir. Enflasyonist dönemlerde spekülasyon yatırımları artmaktadır. Piyasanın

⁶⁸ Ibid, s.96-97.

⁶⁹ Nazım Öztürk, *Para Banka Kredi*, s.346.

rekabet koşulları gelir ve servet yönünden üstün durumda olan kişi ve firmalar lehine işlemektedir. Böylece, toplumun kıt kaynakları lüks tüketim mallarının üretimine ayrılmaktadır. Fiyatlar genel düzeyinde yaşanan hızlı artışlar nedeniyle, firmalar tarafından ayrılan amortisman payları yatırımları karşılayamayacak düzeyde küçülmektedir. İç kaynaklar da yetersiz kaldığından firmalar birleşme yoluna gidebilmektedir. Bu durum firmaların belli ellerde toplanmasını kolaylaştırarak tekelleşmelere neden olmaktadır⁷⁰.

Enflasyonun gelir dağılımı, yatırım ve tasarruflar, ödemeler bilançosu dengesi ve kaynak dağılımı üzerinde yaratmış olduğu etkilerin yanında diğer birçok olumsuz etkisi daha mevcuttur. Enflasyonun ekonomi üzerindeki diğer olumsuz etkilerini şu şekilde sıralamak mümkündür⁷¹;

- ✓ Enflasyonist ortamda bir ekonomide fiyat mekanizmesi yol gösterici işlevi kaybeder.
- ✓ Enflasyon finansal sektörün işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirememesine neden olur.
- ✓ Yüksek ve istikrarsız bir fiyat düzeyi ya da enflasyon oranı ekonomide belirsizlikleri artırır.
- ✓ Enflasyon oranlarının yüksek seviyelere ulaşması uzun dönemde ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkiler.
- ✓ Yüksek enflasyon oranları finansal sektörün yanında emek sektörünüde etkileyerek sözleşmelerin daha kısa süreli yapılmasına neden olur.
- ✓ Yüksek oranlı enflasyon bir ekonomide vergi bozulmalarına neden olur.
- ✓ Enflasyonist bir ortam hükümetlerin uyguladığı ekonomi politikalarının sık sık değişmesine neden olur.

⁷⁰ Ibid, s.351.

⁷¹ Osman Z. Orhan, Seyfettin Erdoğan, *Para Politikası...*, s.268-274.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE BİREYSEL KREDİLERİN VE ENFLASYONUN TARİHSEL GELİŞİMİ

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye ekonomisinde bireysel kredilerin ve onu oluşturan konut kredileri, ihtiyaç kredileri, taşıt kredileri ve bireysel kredi kartlarının ve enflasyonun tarihsel gelişim süreci, çeşitli alt dönemler altında incelenmeye çalışılacaktır. Alt dönemlerin belirlenmesinde Türkiye ve dünyada meydana gelen ekonomik gelişmeler belirleyici olmuştur.

2.1. TÜRKİYE’DE BİREYSEL KREDİLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye Cumhuriyeti’nde finansal yapı 1980 yılında uygulamaya konulan ve 24 Ocak Kararları olarak da bilinen kararlarla birlikte ekonomik anlamda önemli değişimler yaşamıştır. 24 Ocak Kararları Türkiye ekonomisini dışa kapalı ve korumacı bir ekonomi konumundan, dışa açık ve daha liberal bir ekonomi konumuna getirmiştir. Bu değişim finansal sistem içinde yer alan bankaların ve bankalar tarafından kullanılan bireysel kredilerin yapısında önemli değişimlere neden olmuştur. Bu nedenden dolayı Türkiye’de bireysel kredilerin tarihsel gelişimini 1980 öncesi dönem ve 1980 sonrası dönem olmak üzere iki alt döneme ayırarak incelemek mümkündür.

2.1.1. 1980 Öncesi Dönem

Dünyada bankacılık hizmetlerinin ilk olarak ortaya çıkışı Sümer ve Babil medeniyetlerine kadar uzanmaktadır. Sümer ve Babiller döneminde bankacılık faaliyetlerine yönelik olarak ilk gelişmeler dini yapıların etrafında, rahiplerin yardımları ve aracılık etmeleriyle başlamıştır. Servetlerini başkalarından korumak isteyenler, dini yapıların ve rahiplerin güvenilirliğinden faydalanarak servetlerini bu dini yapılara emanet etmişlerdir. M.Ö. 3500’de Sümerlerde “Maket” olarak adlandırılan bu dini yapılar, tarihte bilinen ilk banka niteliği taşıyan kurumlardır. Maket’in rahipleri, daha sonraki dönemde

ödenmek üzere hammadde, araç, gereç alımı için çiftçilere borç vererek, ilk borç veren kişiler olmuşlardır¹.

Babil'in altıncı kralı olan Hammurabi'nin yasalarında bankacılık ve hizmetleri (kredi verme, mevduat toplama, komisyon sözleşmesi gibi) ile ilgili birçok hüküm bulunmaktadır. Kredilerle ilgili ilk işlemlere Babil uygarlığına ait belgeler arasında yer alan kil levhalardan bazıları üzerideki senetlerde rastlanmaktadır².

Sümer ve Babil medeniyetlerinden sonra eski Mısır, Yunan ve Roma'da da bankacılık ve bankacılık işlemleriyle uğraşan kurumlar varolmuştur. Dördüncü yüzyılı takiben Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Batı'da o zamana kadar kaydedilen gelişmeler de kaybolmuştur. Doğu'da ise Bizans İmparatorluğu'nda Roma Kanunlarının yeniden düzenlenmesi ve devlet maliyesinin esaslı bir şekilde ıslah edilmesinden sonra bankacılıkta önemli gelişmeler yaşanmıştır³.

Haçlı Seferleri esnasında gelişimini sürdüren bankacılık hizmetleri, yeni deniz yollarının bulunması, böylelikle ticaretin küresel bir boyut kazanmasıyla onbeşinci yüzyıl sonlarından itibaren, onaltıncı ve onyedinci yüzyıl boyunca yeni ufuklara yönelmiş, özellikle Floransa, Venedik, Cenova gibi İtalyan kentlerinde çok önemli aşamalar katetmiştir⁴. Sümerliler ve Babillilerden itibaren onsekizinci yüzyılın ikinci yarısına kadar bankacılık ve hizmetleri alanında katedilen bu mesafeler, dünya finansal piyasalarında ilkel ya da geleneksel bankacılığın gelişimini temsil etmektedir.

Dünyada modern bankacılığın gelişimi ise ABD'de 1782'de Kuzey Amerika'da kurulan Bank of North America ile başlamıştır. Bu banka, ABD'nin bağımsızlık savaşını finanse etmiş ve sağladığı başarı sayesinde başka bankalar da faaliyete geçerek, ABD'de de bankacılık sektörünün temelleri atılmıştır. 1791'de hem özel, hem de kamu ve MB niteliğini taşıyan Bank of The United States kurulmuştur. 1907'de bankacılık sistemi ABD Merkez Bankası (Federal Reserve-FED) ile olgunluğa ulaşmış ve modern bankacılığın altyapısı oluşmuştur⁵.

¹ Nurhan Aydın, "Dünya'da ve Türkiye'de Modern Bankacılığın Gelişimi", *Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş*, Editörler; Metin Toprak ve Metin Coşkun, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2478, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1449, Eskişehir 2012, s.53.

² Mehmet Takan, Melek Acar Boyacıoğlu, *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem*, 6. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık, Ankara 2013, s.3.

³ Tezer Öçal, Ömer Faruk Çolak, *Finansal Sistem ve Bankalar, Nobel Yayın Dağıtım*, Ankara Kasım-1999, s.14-15.

⁴ Mehmet Takan, Melek Acar Boyacıoğlu, *Bankacılık Teori...*, s.3.

⁵ Nurhan Aydın, "Dünya'da ve Türkiye'de...", s.54.

Modern bankacılığın zeminin oluşturulmasından sonra ticari bankaların ABD’de ilk bireysel kredi uygulaması, 1928’de National City Bank of New York’un kişisel borç birimi kurarak kişisel kredi vermesiyle başlamıştır. Bununla birlikte ticari bankacılık alanında bireysel kredilere yönelim 1950’lerden sonra hız kazanmıştır. Yeni gelişen teknoloji ve iletişim araç ve gereçlerine sahip olma gereksinimi, bireysel kredilerin kullanımında önemli oranda artışa neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası bireysel kredilerin %60-70’i taşıt kredisi olarak alınmış ve otomobil alımında kullanılmıştır⁶.

Dünyada bankacılık ve hizmetlerinin tarihsel gelişimi çok eskilere dayanmasına rağmen, Türkiye’de bankacılık ve hizmetlerinin geçmişi çok eskilere dayanmamaktadır. Tanzimat dönemine kadar Osmanlı İmparatorluğu’nda banka ya da benzeri bir kurum mevcut değildir. Bunun temelde iki nedeni vardır. Bunlardan birincisi, Türkler’in genellikle askerlik ve yöneticilik gibi işlerle uğraşmalarına karşın ticaret, sarraflık ve bankacılık gibi işleri Türk ve Müslüman olmayan halka bırakmalarıdır. İkincisi ise Osmanlı ekonomisinin Batı Avrupa’da ortaya çıkan Sanayi Devrimi’ne ayak uyduramayarak, kapalı bir ekonomik yapı içerisinde kalmasıdır⁷.

Bu nedenlerden dolayı bankacılık ve hizmetlerinde ondokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar bir gelişme yaşanmamıştır. Bankacılık alanında ilk gelişme 1847 yılında hükümetin de yardımıyla J. Alleon ve Thedor Baltazzi adlı iki galata bankeri tarafından İstanbul Bankası’nın kurulmasıyla başlamıştır. Bu banka 1852 yılına kadar faaliyet göstermiştir. Daha sonra 1868 yılında Bank-ı Osman-i Şahane adı altında Osmanlı Bankası kurulmuştur⁸.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde bankacılık alanında yaşanan gelişmeler Cumhuriyet’in ilanından sonrada devam etmiştir. 1924 yılında Atatürk’ün girişimi ve çabalarıyla, ticarete finansman olanaklarının genişletilmesine yönelik olarak İş Bankası kurulmuştur. 1930 yılında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) kurulmuş ve 1932 yılında faaliyetlerine başlamıştır⁹.

⁶ Özgür Burak Kaptan, *Bireysel Kredilerin Risk Ve Tüketici Davranışı Açısından Analizi*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011, s.4-5.

⁷ Orhan Kandemir, “Dünyada ve Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi”, *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, Beta Basım Yayım Dağıtım, 3. Baskı, İstanbul 2014, s.45.

⁸ İlker Parasız, *Para Banka ve Finansal Piyasalar Teori ve Politika*, VI. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 1997, s.93.

⁹ Nurhan Aydın, “Dünya’da ve Türkiye’de...”, s.60-61.

Türkiye ekonomisinde finansal yapı Cumhuriyet'in ilanından 1980'li yılların başında uygulamaya konulan 24 Ocak Kararları'na kadar bazı dönemler hariç (1923–1929 dönemin ve 1950–1953 dönemi) yaklaşık 50 yıl boyunca devlet müdahalesinin egemen olduğu ve finansal baskıların var olduğu bir dönem yaşamıştır.

Bu devlet müdahalesi ve finansal baskı sayesinde, bu 50 yıllık süre zarfında mevduat faizlerine üst sınır konulmuş, yani faizlerin belirlenmesi devletin kontrolü altına alınmıştır. Finansal faaliyetlerden elde edilen gelirler ve finansal işlemler yüksek oranda vergilendirilmiştir. Yabancı finansal kurumların Türkiye'ye girişi engellenmiştir. Yabancı kurumların dış finansal işlemleri ve yabancı aktif tutmaları kısıtlanmıştır. Dış ticaret¹⁰ ve ayarlanabilir sabit döviz kuru uygulaması kapsamında kambiyo rejiminin denetimi ve döviz giriş-çıkışı kontrol altında tutulmuştur¹¹.

Türkiye ekonomisinde 1980 öncesinde hükümetlerin direk olarak kontrol ve denetim mekanizmasını finansal piyasalar üzerinde uygulaması ve bunun sonucunda finansal sistemin baskı altında kalması sistemin gelişimini engelleyerek bazı problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Bu olumsuz sonuçlarla birlikte bu dönemde bankacılık sektörü istediği gelişimi gösterememiş ve buna bağlı olarak da bankacılık hizmetleri çeşitlendirilememiştir. Bu nedenden dolayı bu dönemde bankaların kullandığı enstrümanların nicelik ve niteliği geliştirilememiş ve bireysel krediler uygulama alanı bulamamıştır.

2.1.2. 1980 Sonrası Dönem

Türkiye ekonomisinde, 1980 öncesinde dışa kapalı ve içe dönük ithal ikameci sanayileşme stratejisi, devletin finansal piyasalar üzerindeki düzenleyici ve denetleyici kontrol mekanizması, 1973'de petrol fiyatlarında yaşanan artış ile dış ticaret hadlerinin kötüleşmesi ve 1974'deki Kıbrıs Barış Harekatı ile katlanılmak zorunda kalınan mali yükün artması, 1977'de başlayan ve etkisini üç yıl boyunca sürdüren bir ekonomik kriz konjonktürünün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye ekonomisinde 1977'de başlayan iktisadi kriz konjonktürüne karşı¹² 1978 ve 1979'da alınan istikrar tedbirlerinin

¹⁰ Suna Oksay, "Finansal Piyasalarda Yeni Yasal Düzenlemeler (Re-regülasyon) İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi*, İstanbul, Haziran 2000, s.2.

¹¹ Erşan Sever, *Finans, Dış Ticaret ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Analizi*, Çizgi Kitabevi, Konya 2009, s.174.

¹² Uğur Selçuk Akalın, *Üç Dönem Üç Ekonomi*, Önsöz Basım Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 172.

başarısız olması üzerine, kriz ortamının tekrar istikrara kavuşturulması için 1980’de 24 Ocak Kararları yürürlüğe konulmuştur.

Türkiye ekonomisinde 1980 yılında uygulamaya konulan bu 24 Ocak Kararları, 1980 sonrası finansal sistemin şekillenmesine önemli katkılar sağlamıştır. Uygulamaya konulan bu kararlarla birlikte finansal yapı üzerindeki baskılar ortadan kaldırılmış ve finansal sistemde önemli bir dönüşüm yaşanmıştır. Başka bir ifade ile bu kararlar ile birlikte finansal piyasalarda kontrol, denetim ve baskının var olduğu bir dönem kapanırken, finansal piyasaların daha serbest olduğu yeni bir dönem başlamıştır.

2.1.2.1. 1980-1994 Dönemi

Türkiye ekonomisinde 1980 öncesi dönemde finansal piyasalar; mevduat ve borç verme faizi üzerine konulan üst sınırlar ve negatif reel faiz hadleri, kredi tayinlaması ve öncelikli sektörler sağlanan sübvansiyonlu krediler, finansal gelirler ve işlemlerin yüksek oranda vergilendirilmesi, yüksek rezerv ve likidite oranları ve yüksek aracılık maliyetleri, bankalar ve finansal olmayan kesim arasında iç içe geçmiş ortaklıkların çokluğu, finansal olmayan şirketlerin doğrudan borç senedi ve hisse senedi yoluyla finansmana başvurmak yerine banka kredilerine ağırlık vermeleri, yabancı bankaların yurtiçi piyasalara girişine engel konulması, dış finansal işlemlere ve yabancı aktif tutmaya kısıtlamalar getirilmesi yoluyla baskı ve denetim altında tutulmaktaydı¹³.

Bu baskı ve denetimden dolayı 1980 öncesi dönemde finansal piyasalar ve finansal piyasaların aktörleri olan bankalar ve onların sunduğu hizmetler yeterince gelişmemiş ve çeşitlilik gösterememiştir. Böyle bir ortamda 1970’li yılların sonunda ortaya çıkan krizin 1980 yılına gelindiğinde her geçen gün derinleşmesi yeni bir istikrar programının gerekliliğini ortaya koymuş ve bunun üzerine 1980 yılında 24 Ocak Kararları uygulamaya konulmuştur.

Türkiye ekonomisi, uygulamaya konulan 24 Ocak Kararları ile birlikte yeni bir döneme girmiştir. Bu kararların temel amacı kısa vadede o günün ekonomik problemlerine çözüm bulmak, uzun vadede ise ekonomide devlet müdahalesi, denetimi ve baskısını en aza indirerek piyasa ekonomisine işlerlik kazandırmaktır.

¹³ Metin Toprak, *Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşümler (1980-1995)*, Turhan Kitabevi, Ankara 1996, s.71.

Kısa ve uzun vadeli amaçlara ulaşabilmek için 24 Ocak Kararları alınmıştır. Alınan bu kararlar¹⁴;

- ✓ Para arzının daraltılması,
- ✓ Faizlerin serbest piyasada belirlenmesi,
- ✓ TL'nin değerinin düşürülerek devalüe edilmesi,
- ✓ Kamu harcamalarının kısılması ve bütçe açığının azaltılması,
- ✓ KİT'lerin açıklarını kapatması için ürettiği ürünlere, zam yapma yetkisinin verilmesi,
- ✓ Sübvansiyonların azaltılması,
- ✓ Fiyat kontrollerine sınırlamalar getirilmesi,
- ✓ Esnek kur ve bunun yanında günlük döviz kuru uygulamasına geçilmesi,
- ✓ Yabancı sermaye girişinin hızlandırılması için gerekli önlemlerin alınması ve
- ✓ İhracata dayalı sanayileşme stratejisinin özendirilmesi ve ihracata sürekli destek verilmesine yönelik politikalardan oluşmaktadır.

24 Ocak Kararları kapsamında uygulamaya konulan bu politikalar sayesinde finansal piyasalar üzerinde bazı reformlar gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen reformlar kapsamında;

- ✓ 1 Temmuz 1980 tarihinde kredi faizleri serbest bırakılmış ve vadeli tasarruf mevduatındaki faiz serbestisi genişletilmiş¹⁵,
- ✓ 1982'de Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)¹⁶, 1983'de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)¹⁷, 1984'de Kamu Ortaklığı İdaresi ve 1986 İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) kurulmuş¹⁸,
- ✓ 1983'de yürürlüğe giren Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu (TPKK) Hakkında 28 Sayılı Karar ve 1984'de yürürlüğe giren TPKK Hakkında 30 Sayılı Karar'la, Türkiye'de uygulanmakta olan kambiyo rejimi önemli ölçüde liberalize

¹⁴ Erinç Tokgöz, *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914–2004)*, 7. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara 2004, s.204–205.

¹⁵ Öztin Akgüç, *Ekonomide Gerçeği Arayış*, Birinci Basım, Bağlam Yayınları, Yayın No:35, İstanbul 1991, s.246.

¹⁶ Düriye Toprak, "5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 24 Ocak 1980 Kararları Işığında Değerlendirilmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Y.2008, C.13, S.2, İsparta 2008, s.318.

¹⁷ Selami Er, *Devletin Bankacılık Sektöründe Düzenleyici Denetleyici Rolü ve Türkiye Uygulaması*, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2009–34, 2009, s.138.

¹⁸ Suna Oksay, "Finansal Piyasalarda Yeni...", s.3.

edilmiş ve ticari bankalara kambiyo işlemlerinde MB'nin ilan ettiği kurların dışında bir kur uygulayabilme imkanı sağlanmış¹⁹ ve

✓ 11 Ağustos 1989 tarihinde TPKK Hakkındaki 32 Sayılı Karar ile sermaye hareketlerine tam serbestlik getirilmiştir²⁰.

Gerçekleştirilen reformlar sayesinde Türkiye ekonomisinde finansal piyasalarda denetim ve baskı ortadan kaldırılırken, finansal piyasalar daha serbest bir yapıya kavuşmuştur. Bu serbestlik 1980 sonrası dönemde finansal piyasaların önemli bir aktörü olan bankaları ve onların hizmetlerini önemli ölçüde etkilemiş ve bankacılık sektörünün ve hizmetlerinin gelişimine önemli katkı sağlamıştır.

Bu dönemde finansal piyasalarda yaşanan serbestlikle birlikte, bankacılık sektörünün hizmet çeşitliliği artmıştır. Böyle bir ortamda bankaların kredi portföylerini çeşitlendirmek istemeleri, ticari kredilerde karşılaştıkları sorunlar ve bireysel kredilerin kendileri için daha verimli olacağını düşünmeleri bireysel kredilerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır²¹.

Bunun üzerine Türkiye ekonomisinde bireysel kredi ilk defa, Temmuz 1988'de Yapı Kredi Bankası tarafından uygulamaya konulmuştur. Bu bankayı daha sonraki dönemlerde Töbank, Garanti Bankası, Emlak Bankası, İş Bankası, Halk Bankası, Vakıflar Bankası ve Pamukbank izlemiştir²². Bireysel kredi kullandıran banka sayısı 1990'lı yılların başından itibaren bankaların geneline yayılmış ve krediler içinde bireysel kredilerin aldığı pay artış göstermiştir.

Yine 1990'lı yılların başında bankalar, kaynaklarının büyük bir kısmını devlet tahvili ve hazine bonolarına yöneltmiş, bankaların menkul kıymetler stokları, yüksek getirili devlet menkul kıymetleri nedeniyle mutlak ve oransal olarak artış göstermiştir. Döviz ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesi sonucunda yurtdışından sağlanan fonlarla bankaların varlık ve kaynak yapılarında yabancı fonların ağırlığı önemli hale gelmiştir. Bu dönemde yaşanan bu gelişmeler bankacılık sektörünü, iç ve dış şoklara karşı oldukça hassas ve kırılgan hale getirmiştir. 1994 yılına gelindiğinde ekonomide istikrarın sağlanamaması

¹⁹ Kürşad Arat, *Türkiye'de Optimum Döviz Kuru Rejimi Seçimi ve Döviz Kurlarından Fiyatlara Geçiş Etkisinin İncelenmesi*, Ankara, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2003, s.39.

²⁰ Erinç Yeldan, "Türkiye Ekonomisi'nde Dış Borç Sorunu ve Kalkınma Stratejileri Açısından Analizi", *Çalışma ve Toplum*, İstanbul, 2004/1, s.11-12.

²¹ Öztin Akgüç, *Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi*, Genişletilmiş 5. Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul 1991, s.232.

²² Evcan Uzunlar, "Tüketici Kredileri ve Bankalardaki Uygulama", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Cilt:8, Sayı:3-4, Erzurum 1990, s.72.

sonucunda önemli bir kriz yaşanmıştır²³. Bu krizi ortadan kaldırmak ve ekonomide yeniden bir istikrar ortamı sağlamak amacıyla 1994 tarihinde 5 Nisan Kararları uygulamaya konulmuş, uygulamaya konulan bu kararlar da yeni bir dönemin başlamasına zemin hazırlamıştır.

2.1.2.2. 1994-2001 Dönemi

Türkiye ekonomisinde krizin yaşandığı 1994 yılı bankacılık sektörü ve finansal sektör için risklerin zararlar sonucunda olduğu bir yıl olmuştur. Faiz oranları çok yüksek seviyelere yükselmiş ve TL yabancı paralar karşısında aşırı değer kaybetmiştir. Yaşanan kriz sonucunda önemli kayıplar yaşanmış ve bunun sonucunda bazı bankalar tasfiye edilmiştir. 1994 Krizi sonrası bankacılık sektörüne karşı azalan güvenin tekrar kazanılması amacıyla, tasarruf mevduatları %100 devlet garantisi altına alınmıştır. Kriz sonrası tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli bir şekilde çalışmasını riske sokabilecek ve ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önleyecek, finansal piyasaların etkin bir şekilde çalışmasını sağlayacak bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur. Bunun üzerine 1999'da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) kurulmuştur. Bu Kurul 2000 yılında tasarruf sahiplerinin haklarını korumak ve bankacılık sisteminin güven ve istikrarına katkıda bulunmak amacıyla tasarruf mevduatını ve katılım fonlarını sigortalamak, kendisine devredilen bankaları ve varlıkları en uygun şekilde yönetmek üzere oluşturulan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) ile birlikte faaliyete başlamıştır. Bankacılık ve finans sektöründe bazı gelişmeler yaşanmasına karşın, 2000 yılının başına gelindiğinde bazı yapısal sorunlar için alınan önlemlerin gecikmesi, enflasyonun yüksek seviyelere ulaşması ve iç talebin kontrol altına alınamaması sonucunda ekonomik yapı bozulmaya başlamıştır. 2000 yılının Kasım ayında bankacılık sektörü ciddi bir krizle karşı karşıya kalmıştır. Bu krize neden olan sorunların 2001 yılında daha da ağırlaşması sonucunda, Kasım 2000 Krizi daha da derinleşmiş ve 2001 yılının Şubat ayına gelindiğinde Türkiye'de ağır ekonomik sonuçlara yol açan Şubat 2001 Krizi ortaya çıkmıştır. Bu kriz sonucunda döviz kurları ve faiz oranları ciddi bir şekilde yükselirken bankacılık sektörü yaklaşık olarak özkaynaklarının %77'sini kaybetmiştir²⁴.

Bu dönemde ekonomide ve buna bağlı olarak bankacılık sektöründe yaşanan gelişmelere bağlı olarak bireysel kredilerde ve bireysel kredi kullanan kişilerin sayısında

²³ Nurhan Aydın, "Dünya'da ve Türkiye'de...", s.68.

²⁴ Ibid, s.68-69.

önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yaşanan bu gelişmeleri tablo 2.1 yardımıyla incelemek mümkündür.

Tablo 2.1. Türkiye Ekonomisinde Bireysel Kredilerin Gelişimi (Milyon TL)

Yıllar	Açıklama	Taahhüt	Konut	İhtiyaç	Diğer	Toplam
1997	Kredi Kullanan Kişi Sayısı	176.428	17.659	---	1.043.989	1.238.076
	Kullanılan Kredi Miktarı	340	40	---	220	600
1998	Kredi Kullanan Kişi Sayısı	158.397	18.592	---	1.701.473	1.878.462
	Kullanılan Kredi Miktarı	470	69	---	641	1.180
1999	Kredi Kullanan Kişi Sayısı	111.471	10.586	---	1.362.026	1.484.083
	Kullanılan Kredi Miktarı	447	47	---	755	1.249
2000	Kredi Kullanan Kişi Sayısı	352.857	58.615	---	2.399.188	2.810.660
	Kullanılan Kredi Miktarı	2.340	673	---	2.675	5.687
2001	Kredi Kullanan Kişi Sayısı	47.108	2.911	---	817.014	867.033
	Kullanılan Kredi Miktarı	286	48	---	813	1.147

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB), *Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri Konsolide Raporu 1997-2014*, Mayıs-2015.

Bu dönemde 1997 yılından 2000 yılına kadar toplam bireysel kredilerde sürekli bir artış yaşanmıştır. Bu artış 2000 yılının sonunda yaşanan krizle birlikte, 2001 yılında yaklaşık olarak %500 oranında bir azalış göstermiştir. Bireysel kredi kullanan kişi sayısında 1997 ve 1998 yılında artış yaşanırken 1999 yılında bu sayı azalmış, 2000 yılında tekrar bireysel kredi kullananların sayısı artarken, yine 2000 yılının sonunda yaşanan krizin etkisiyle bu sayı ciddi bir düşüş göstermiştir.

Bireysel kredilerin alt bileşenlerinde de benzer gelişmeler yaşanmıştır. Taahhüt ve konut kredileri 1997 ve 1998 yılında artış gösterirken, Marmara Depremi'nin yaşandığı 1999'da azalmış, 2000 yılında tekrar artış göstermiştir. 2000 yılının sonunda yaşanan krizin etkisiyle bu krediler ciddi anlamda daralmıştır. Kredi kullanan kişi sayısında da benzer gelişmeler yaşanmıştır.

2.1.2.3. 2001 Sonrası Dönem

Şubat 2001 Krizinden sonra ekonomiyi tekrar istikrara kavuşturmak ve yapısal reformları gerçekleştirmek amacıyla 2001 yılında, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP) yürürlüğe konulmuştur.

Bu amaçlara ulaşmak için uygulamaya konulan GEGP'nin bankacılık ve finans sektörü ile ilgili temel ilkesi, bankacılık sektöründe, kamu ve TMSF bünyesindeki bankalar başta olmak üzere hızlı ve geniş kapsamlı yeniden yapılandırmayı gerçekleştirmek,

böylece bankacılık sektörü ile reel sektör arasında sağlıklı bir ilişki kurmaktır. Bu ilişkinin kurulması için mali sektörün yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak, bankalar kanununda bazı yasal değişiklikler ve merkez bankasının daha güçlü ve bağımsız bir yapıya kavuşması için merkez bankasının yasasında önemli değişiklikler yapılmıştır²⁵. Merkez bankasının yasasında yapılan değişikliklerde merkez bankasının temel amacı, fiyat istikrarını sağlamak olarak belirlenmiştir. Bu yapılan değişikliklere ek olarak yine GEGP kapsamında mali sektörün yeniden yapılandırılmasını sağlamak amacıyla TL'nin daha cazip hale getirilmesine ve yabancı döviz tevdiat hesaplarının azaltılmasına yönelik olarak düzenlemeler yapılmıştır²⁶.

Şubat 2001 Krizinden sonra uygulamaya konulan GEGP kapsamında alınan kararlar ve finans sektöründe gerçekleştirilen yasal düzenlemeler 2001 sonrası döneme damgasını vurmuştur. Bu yasal düzenlemelerle finans sektöründe bir yeniden yapılanma süreci yaşanmış ve bu yeniden yapılanma ile birlikte bankacılık ve finans sektörü daha güçlü bir yapıya kavuşmuştur. Süreçte bireysel kredilerde meydana gelen gelişimi tablo 2.2 yardımıyla incelemek mümkündür.

Tablo 2.2. Türkiye Ekonomisinde Bireysel Kredilerin Gelişimi (Milyon TL)

Yıllar	Taşıt	Konut	İhtiyaç	Bireysel Kredi Kartları	Toplam Bireysel Krediler
2002-Aralık	472,25	266,15	---	4335,18	1973,11
2003	495,69	240,79	---	5150,93	2244,46
2004	3359,31	1458,53	---	8844,03	9584,20
2005	4817,08	4767,68	6669,18	15099,75	17970,14
2006	6905,98	19209,70	12099,59	18948,79	40125,01
2007	5916,88	24191,15	18719,69	23237,10	51300,78
2008	5763,41	34107,03	29588,21	29802,08	73423,52
2009	4659,47	36401,31	34374,65	34331,33	80485,49
2010	4263,06	48167,96	43347,49	38741,72	102639,35
2011	6336,82	67143,88	56436,95	47729,93	148694,51
2012	7431,08	76207,68	63904,22	61551,28	175444,05
2013	8172,15	96622,74	76950,68	77202,36	216964,25
2014	7508,16	113155,21	89762,34	77478,73	256424,29
2015-Mayıs	6404,46	135905,73	154398,58	75030,72	296708,77

Not: Toplam Bireysel Krediler; taşıt, konut ve ihtiyaç kredilerinin toplamından oluşur.

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu-BDDK verilerinden derlenmiştir.

²⁵ S. Rıdvan Karluk, *Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm*, Gözden Geçirilmiş 11. Baskı, Beta Basım A.Ş., İstanbul 2007, s.449.

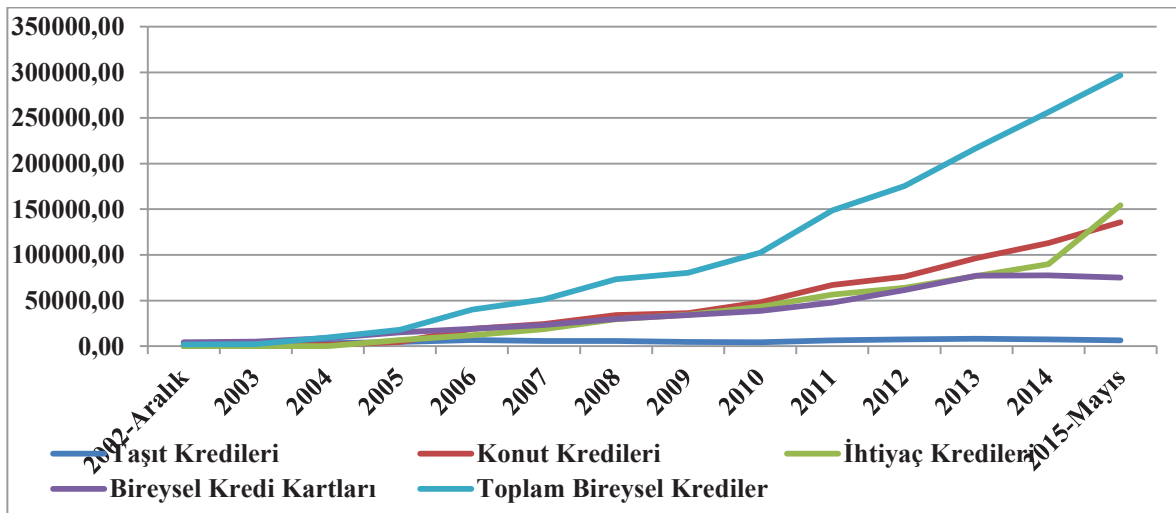
²⁶ Ekrem Erdem, Ömer Şanlıoğlu, M. Fatih İlgün, *Türkiye'de Hükümetlerin Makro Ekonomik Performansı (1950-2007)*, Detay Yayıncılık, Ankara 2009, s.328-329.

Dönemin başında faiz oranları çok yüksek olduğundan toplam bireysel krediler ve onun alt kalemlerinde verilen kredi hacmi sınırlı kalmıştır. Ancak daha sonra faiz oranlarının düşmesi, toplam bireysel kredilerin her geçen gün artmasına neden olmuştur. Toplam bireysel kredilerde yaşanan bu gelişmenin benzeri konut kredileri, ihtiyaç kredileri ve bireysel kredi kartlarında da yaşanmıştır. Taşıt kredilerinde de genel eğilim artış yönünde olmasına karşın, taşıt kredileri 2008 Küresel Finansal Krizi'nden etkilenmiş ve krizin öncesi ve etkili olduğu dönem boyunca azalış göstermiştir. Ancak krizin atlatılmasından sonra tekrar artış eğilimine geçmiştir.

Taşıt, konut ve ihtiyaç kredilerinin toplam bireysel krediler içindeki payı incelendiğinde, dönemin başından sonuna kadar toplam bireysel kredilerden en fazla payı ihtiyaç kredilerinin aldığı görülmektedir. Dönemin başında taşıt kredileri ikinci, konut kredileri ise üçüncü sırada iken, dönemin sonuna gelindiğinde son yıllarda inşaat sektöründe yaşanan gelişmelerin de etkisiyle sıralama değişmiş, konut kredileri taşıt kredilerinden daha fazla pay almaya başlamıştır.

GEGP'nin uygulamaya konulmasından günümüze kadar geçen dönemde toplam bireysel krediler ve onun alt bileşenlerinin gelişimini ve bazı dönemlerde göstermiş olduğu dalgalanmaları grafik 2.1 yardımıyla incelemek mümkündür.

Grafik 2.1. Türkiye Ekonomisinde Bireysel Kredilerin Gelişimi (Milyon TL)

Kaynak: Tablo 2.2'deki verilerden türetilmiştir.

Dönemin başında çok düşük seviyelerde olan toplam bireysel krediler ve onun alt bileşenleri, ilk yıllarında çok fazla artış eğilimi göstermeseler de, daha sonraki yıllarda artış eğilimini hızlandırmışlardır. Bu artışta bazı yıllarda dalgalanmalar olsa da son on yıllık süre zarfında sabit bir artış trendi yakalanmıştır.

2.2. TÜRKİYE’DE ENFLASYONUN TARİHSEL GELİŞİMİ

Cumhuriyet’in ilanından günümüze kadar geçen dönem için farklı dönemlerde farklı iktisat politikaları uygulanmıştır. Bazı dönemlerde liberal politikalar uygulanırken bazı dönemlerde ise daha korumacı politikalar uygulanmıştır. Uygulanan iktisat politikasının yapısının gereğine göre de para politikaları uygulanmıştır. Yine bu para politikaları Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadar geçen dönemde enflasyonun tarihsel gelişiminin seyrini belirlemiştir. Bu nedenden dolayı enflasyonun tarihsel gelişimi Cumhuriyet’ten günümüze kadar farklı alt dönemler altında incelenecektir.

2.2.1. 1923-1938 Dönemi

Osmanlı Devleti’nin son yılları sürekli olarak savaşlar içinde geçmiştir. Bu savaşlardan dolayı Osmanlı ekonomisi tam bir çözüme ve çöküntü içine girmiştir. Böyle bir ortamda başlayan Kurtuluş Savaşı, ülkenin zaten sınırlı olan fiziksel ve ekonomik kaynaklarını son noktasına kadar kullanmıştır. Bu ortamı tersine çevirmek isteyen başta Atatürk ve arkadaşlarının temel amacı, yıkılmış bir ülkeyi siyasal, sosyo-kültürel ve ekonomik anlamda gelişme gösteren, batıya dönük modern bir ülke konumuna getirmektir²⁷.

Bu amaçlara ulaşmak için para ve maliye politikalarının ciddi ve ödün vermeden uygulanması büyük önem arz etmiştir. Çünkü Cumhuriyet’in ilk yıllarında üç denge hedefi üzerinde ciddi anlamda durulmuştur. Bu dengeler; bütçe denkliliği, fiyat istikrarı ve dış ticarete denkliliktir²⁸. Ancak Cumhuriyet idaresi kurulduğunda bu dengeleri sağlayacak ve Türkiye ekonomisinde para politikasını yönetecek bir merkez bankası bulunmamaktadır. Cumhuriyet’in ilk kuruluş yıllarında Osmanlı Bankası’na verilen ayrıcalık hukuken devam etmiştir. Osmanlı Bankası’nın hukuksal devamlılığı altına bağlı paranın uygulanmasını da sağlamıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında finansal anlamda ciddi sıkıntılar yaşanmasına rağmen, kağıt para basılmamıştır. Bu dönemde para basılmamasının temel nedeni Birinci Dünya Savaşı yıllarında yaşanan enflasyonun tekrar yaşanmasından korkulmasıdır. Bu nedenden dolayı bu dönemde hükümet, para değerinin istikrarlı kalmasına çok fazla önem

²⁷ İlker Parasız, *Türkiye Ekonomisi*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 2004, s. 5.

²⁸ Zeynep Karaçor, “Enflasyon Kültür ve Geleneği: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Analiz”, *Türkiye Ekonomisi Makroekonomik Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Editör: Ahmet Ay, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2007, s.107.

vermiş ve bunu bir prestij göstergesi olarak saymıştır. Bunun için de para politikası konusunda “sağlam para, istikrarlı para” ilkesini benimsemiştir²⁹.

Cumhuriyet’in kuruluşundan 1929 yılına kadar uygulanan bu para politikası ilkesi sayesinde ekonomik istikrar sağlanmış ve enflasyonist süreç yaşanmamıştır. Bu olumlu süreç 1929 yılında yaşanan Büyük Buhrana kadar devam etmiştir. Büyük Buhran ve aynı yıla rastlayan dış borç ödemelerinden dolayı bu olumlu süreç bozulmaya başlamıştır. Bozulmayla birlikte deflasyonist bir sürece girilmiş ve Türkiye ekonomisinde fiyatlar genel seviyesi düşmeye başlamıştır. Bu olumsuz gelişmelerle birlikte kuruluş yıllarındaki liberal politikalar terk edilmiş, bunun yerine devletin sanayileşmede öncü rol üstlenmeye çalıştığı devletçi politikalara yönelinmiştir³⁰.

Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında uygulanan “sağlam para, istikrarlı para” para politikası ilkesi, 1930 yılına kadar Osmanlı Bankası tarafından yürütülmüştür. 1930 yılına gelindiğinde yeni kurulan devletin, para politikasında söz sahibi olmak istemesi, kazanılan siyasi bağımsızlığın ekonomik bağımsızlıkla güçlendirilmek istenmesi ve dünya çapında ulusal merkez bankalarının kurularak para politikalarının bağımsız bir şekilde yürütülmesi yönündeki eğilimler sonucunda Türkiye’de de bir merkez bankası kurulması yönünde çalışmalara başlanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda, 11 Haziran 1930 tarihinde 1715 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) Kanunu kabul edilmiş ve bu kanunla birlikte Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası 3 Ekim 1931 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır³¹.

TCMB bu dönemde fiyat istikrarını sağlamak amacıyla klasik-ortodoks para politikası uygulamıştır. Bu politika kapsamında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BBYSP) ve hatta İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (İBYSP) kapsamında yatırım harcamalarının ve hazineye açılan kredilerin hızla artmış olmasına rağmen, Merkez Bankası para basma yoluna gitmemiş, emisyon hacmini sabit tutmuştur. Merkez bankasının bu para politikasının yanında hükümet 1937 yılında, “Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu” çerçevesinde 12 sayılı kararı almış ve bunu savaş sonuna kadar uygulamıştır. Bu kararın

²⁹ Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu*, Yenilenmiş 9. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa 2007, s.49-50.

³⁰ Zeynep Karaçor, “Enflasyon Kültür...”, s.107-108.

³¹ Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, *Enflasyon ve Fiyat İstikrarı*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İdare Merkezi, Ankara 2013, s.12.

alınmasındaki amaç; dış ticareti geniş ölçüde takas ve kliring işlemlerine kaydırmak ve altın ve döviz rezervlerini korumaktır³².

Bu dönemde yaşanan ekonomik gelişmeler ve uygulanan ekonomi politikaları göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye ekonomisinde Cumhuriyet'in kuruluşundan İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar geçen süre zarfında enflasyonda yaşanan gelişmeleri tablo 2.3 yardımıyla incelemek mümkündür.

Tablo 2.3. Türkiye Ekonomisinde Tüketici Fiyat Endeksinin Gelişimi (1923-1938)

Yıllar	TÜFE Endeks (1469=1)	TÜFE Değişim (1923=1 ve 1933=1)
1923	3582	1,0000
1924	4170	1,1642
1925	4500	1,2563
1926	4574	1,2769
1927	4016	1,1212
1928	4001	1,1170
1929	4253	1,1873
1930	3918	1,0939
1931	3705	1,0343
1932	3610	1,0079
1933	3225	0,9003
1934	3175	0,8864
1935	2949	0,8230
1936	2957	0,8255
1937	3003	0,8384
1938	2991	0,8350

Kaynak: Zeynep Karaçor, "Enflasyon Kültür...", s.109-110.

Tablo 2.3 incelendiğinde Türkiye ekonomisinde Cumhuriyet'in kuruluşundan 1927 yılına kadar çok sınırlı da olsa enflasyon oranlarının artış gösterdiği, 1927 ve 1928 yılında fiyatların azaldığı, daha sonra 1929 yılında yaşanan krizle birlikte tekrar artış gösterdiği, ancak daha sonra krizin yarattığı deflasyonist etkilere bağlı olarak dönemin sonuna kadar azaldığı görülmektedir.

2.2.2. 1939-1949 Dönemi

İkinci Dünya Savaşı 1939 yılında başlamış, Türkiye savaşa girmemesine rağmen savaş ekonomisinin bütün ağırlığını yaşamıştır. Türkiye ekonomisi böyle bir ortamda savaş ekonomisinin yarattığı mal darlığını ortadan kaldırmak ve savaşın yükünü hafifletmek amacıyla, devletçi politikalar uygulamaya başlamıştır.

³² İlhan Uludağ, Erişah Arıcan, *Türkiye Ekonomisi Teori-politika-Uygulama*, Der Yayınları, Yayın No:354, İstanbul 2003, s.336-337.

Bu dönemde devlet devletçi politikalar kapsamında üretim, tüketim ve bu yolla da fiyatları kontrol altında tutmak amacıyla üç tane önemli yasal düzenleme yapmıştır. Bu yasal düzenlemelerden ilki 1940 yılında çıkartılan Milli Koruma Kanunu'dur. Bu kanunla birlikte devlet, ekonomi üzerinde yasak ve kontrollerini artırmıştır³³. İkinci yasal düzenleme ise devletin gelirlerini artırmak için 1942 yılında çıkartılan Varlık Vergisi Kanunu'dur³⁴. Bu dönemde yapılan son yasal düzenleme ise 1945 yılında çıkarılan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'dur³⁵.

Bu dönemde gerçekleştirilen bu yasal düzenlemelerle savunma harcamalarının karşılanması amaçlanmıştır. Ancak yapılan bu düzenlemeler savunma harcamalarının karşılanması için yeterli olmamıştır. Bunun üzerine merkez bankası kaynaklarına başvurulmaya başlanmış, bu doğrultuda merkez bankası karşılıksız para basarak emisyon hacmini genişletmiştir. Emisyon hacminin genişletilmesinin yanında iç borçlanmaya da bu dönemde gidilmiştir. Yaşanan bu gelişmeler enflasyon oranlarının artmasına neden olmuştur³⁶.

Bu dönemde enflasyonda yaşanan artış, TL'nin aşırı değerlenmesine neden olmuş, değerlenen TL'yi dengelemek, ithalat artışını yavaşlatmak, ihracatta rekabet gücü kazanmak ve iç borç stokunu azaltarak borç çevrilebilirliğini sağlamak amacıyla 7 Eylül 1946 tarihinde Türkiye'de Cumhuriyet tarihinin ilk devalüasyonu gerçekleştirilmiştir³⁷. Yapılan devalüasyonla 1 Dolar=1,30 TL'den 1 Dolar=2,80 TL'ye yükseltilmiş ve TL, dolar karşısında %115,4 oranında devalüe edilmiştir³⁸. Yapılan bu devalüasyon ile fiyat ve miktar sınırlamalarını kaldıracak olan ithalat artışını sınırlı tutmak ve dışarıya satılmakta olan ürünlerin dolar cinsinden fiyatını düşürerek ihracatı artırmak ve bu yolla da dış ticaret açıklarını azaltmak amaçlanmıştır. Çünkü savaş yıllarında karşılıksız para basımından dolayı ortaya çıkan enflasyon, geleneksel ihracat ürünlerinin fiyatını dünya fiyatlarının üzerine çıkarmıştır. İkinci Dünya Savaşı ve onu izleyen yıllarda özel sermaye birikiminin

³³ Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi...*, s.84.

³⁴ Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002*, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 7. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2003, s.85.

³⁵ Tezer Oçal, *Türkiye Ekonomisi*, 2. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2005, s. 40.

³⁶ Erdinç Tokgöz, *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2004)*, 7. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara 2004, s.124.

³⁷ Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, *Enflasyon ve Fiyat...*, s.13.

³⁸ Yakup Kepenek, Nurhan Yentürk, *Türkiye Ekonomisi*, Genişletilmiş ve Geliştirilmiş 18. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005, s.121.

yeni kaynaklarla beslenerek hızla genişlemesi ve bunun toplumsal ve ekonomik gelişmeyi beraberinde getirmesi hedeflenmiştir³⁹.

İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında Liberal döneme kadar yaşanan ekonomik gelişmeler ve uygulanan ekonomi politikaları göz önünde bulundurulduğunda Türkiye ekonomisinde enflasyonda (Toptan Fiyat Endeksi-TEFE ve Tüketici Fiyat Endeksi-TÜFE) yaşanan gelişmeleri tablo 2.4 yardımıyla incelemek mümkündür.

Tablo 2.4. Türkiye Ekonomisinde Fiyat Endekslerinin Gelişimi (1939-1949)

Yıllar	Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE-1938=100)	(%) Değişim	Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (TEFE1938=100)	(%) Değişim
1939	102	2,1	101	1,3
1940	111	8,5	127	25
1941	132	19,6	175	38,5
1942	221	66,7	340	93,7
1943	322	45,8	590	73,8
1944	330	2,5	459	-22,2
1945	333	0,9	445	-3,2
1946	320	-3,8	428	-3,8
1947	325	1,5	433	1,3
1948	330	1,4	467	7,7
1949	354	7,5	504	7,9

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), *İstatistik Göstergeler 1923-2013*, Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No:4361, Ankara 2014, s.555.

Tablo 2.4 incelendiğinde Türkiye ekonomisinde enflasyon oranlarının İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte artış eğilimine girdiği ve bu artışın 1942 yılında en üst seviyeye ulaştığı görülmektedir. 1939-1942 yılları arasındaki enflasyon artışının TEFE'de TÜFE'ye göre daha belirgin bir şekilde gerçekleştiği, yani artışların TEFE'de daha yüksek olduğu görülmektedir. 1942 yılından sonra enflasyon artış oranı yavaşlamış, bu yavaşlama TEFE'de daha belirgin bir şekilde gerçekleşmiştir. Hatta bazı yıllarda gerek TÜFE'de ve gerekse de TEFE'de fiyatların artmayıp azaldığı, yani deflasyonun yaşandığı gözlenmektedir. 1946 devalüasyonundan sonra hem TÜFE'de hem de TEFE'de fiyatların tekrar arttığı, yani enflasyon oranlarının tekrar yükseliş eğilimine girdiği gözlemlenmektedir.

³⁹ Zeynep Karaçor, "Enflasyon Kültür...", s.111.

2.2.3. 1950-1959 Dönemi

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra Türkiye ekonomisinde 1940-1945 yılları arasında yoğun ve katı devletçilik politikaları uygulanmış, uygulanan bu katı ve yoğun devletçi politikalar 1946'daki devalüasyon ve çok partili hayata geçişle birlikte yumuşamaya başlamıştır. 1946 yılında yaşanan bu gelişmelerle birlikte 1946–1950 dönemi, Türkiye'de iktisat politikalarında önemli dönüşümlerin yaşandığı yıllar olmuştur. 1946 yılında başlayan bu dönüşüm 1950 yılında Demokrat Parti'nin (DP) genel seçimleri kazanıp iktidara gelmesiyle birlikte tamamlanmıştır. DP, seçim programında da vaat ettiği gibi, 1950–1959 yıllarını kapsayan dönemde, önceki dönemdeki devletçi politikaları terk ederek Liberal iktisat politikaları uygulamaya başlamıştır. Bu durum uzun yıllar devletçi politikaların uygulandığı bir dönemin kapanmasına neden olmuş ve serbest özel sektörün ön planda olduğu Liberal politikaların uygulandığı bir dönemi başlatmıştır.

Bu dönemde önceki dönemlere göre para ve maliye politikasında yaklaşım farkları ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı yılları haricinde Cumhuriyet'den 1950 yılına kadar süre gelen hükümetler, sıkı para ve maliye politikasından taviz vermemişlerdir. Para arzı ile fiyatlar genel seviyesi arasında sıkı bir ilişki olduğunu savunan Klasik Görüş doğrultusunda hareket etmişlerdir. Fiyat istikrarının sağlanabilmesi için para arzı istikrarlı tutulmaya çalışılmıştır. Bu sıkı para politikası, maliye politikasında da uygulanmış ve denk bütçe ilkesi benimsenmiştir. Bu ilke gereği hükümetler harcamalarında bütçe gelirlerini aşmamaya çalışmışlardır. Dolayısıyla emisyon hacmi makul ölçüler çerçevesinde istikrarlı bir seyir izlemiştir⁴⁰.

Liberal dönemle birlikte DP önceki dönemde uygulanan sıkı para ve maliye politikalarından vazgeçmiş, bunun yerine büyümeyi kolaylaştıracak ve büyümenin önündeki engelleri kaldıracak daha genişletici para ve maliye politikalarını uygulamaya başlamıştır. Bu genişletici para politikası sayesinde bu dönemde para arzı artırılmış ve faiz oranları düşürülerek kredi hacmi genişletilmiştir⁴¹.

Bu dönemde uygulamaya konulan genişletici para ve maliye politikalarının sonuçları, iki farklı dönemde iki farklı şekilde gerçekleşmiştir. Bu dönemlerden birincisi 1950-1953 dönemidir. Bu dönemde genişletici para ve maliye politikaları uygulanmasına

⁴⁰ Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi...*, s.126.

⁴¹ Nevin Coşar, "Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) Dergisi*, 60-1, Ankara 2005, s.34-35.

rağmen fiyat istikrarı korunmuştur. Bunun temel nedeni genişletici para politikasının yaratmış olduğu talep artışının üretim artışıyla karşılanmasıdır. İkinci dönemde yani 1954-1959 döneminde ise durum tersine dönmüştür. Bu dönemde arzda, yani üretimde düşüşler yaşanırken talebin sürekli beslenmesi, talep enflasyonuna neden olarak fiyatlar genel seviyesinin artmasına neden olmuştur⁴².

Liberal dönemden Planlı Kalkınma Dönemi'ne kadar uygulamaya konulan ekonomik gelişmeler ve uygulanan ekonomi politikaları göz önünde bulundurulduğunda Türkiye ekonomisinde enflasyonda (Toptan Fiyat Endeksi-TEFE ve Tüketici Fiyat Endeksi-TÜFE) yaşanan gelişmeleri tablo 2.5 yardımıyla incelemek mümkündür.

Tablo 2.5. Türkiye Ekonomisinde Fiyat Endekslerinin Gelişimi (1950-1959)

Yıllar	Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE-1938=100)	(%) Değişim	Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (TEFE1938=100)	(%) Değişim
1950	339	-4,3	452	-10,2
1951	335	-1,1	482	6,7
1952	353	5,1	486	0,8
1953	370	4,8	498	2,3
1954	403	9	552	11
1955	451	11,9	592	7,2
1956	503	11,5	691	16,8
1957	565	12,5	821	18,7
1958	654	15,7	945	15,1
1959	802	22,6	1.129	19,5

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), *İstatistik Göstergeler...*, s.555.

Tablo 2.5 incelendiğinde Türkiye ekonomisinde enflasyon oranlarının 1950-1953 yılları arasında çok fazla değişim göstermediği görülmektedir. Hatta Liberal dönemin ilk iki yılında fiyatlar genel seviyesi gerileme göstermiştir. Bunun temel nedeni, bu yıllarda yaşanan üretim artışının talep artışından daha fazla olmasıdır. Ancak 1954 yılı ile birlikte enflasyon oranlarının dönemin sonuna kadar artış eğilimi gösterdiği görülmektedir. Bunun temel nedeni 1954-1959 döneminde yaşanan talep artışının üretim artışıyla karşılanamamasıdır.

1953 yılından dönemin sonuna kadar enflasyon oranları artmış, ihracat ve ithalat oranları azalmış ve dönem sonuna kadar dış ticaret hacmi daralmıştır. Dış ticaret açıkları döviz rezervlerini azaltmış, döviz rezervlerinin azalması yatırım malları ithalatının

⁴² Aslan Eren, *Türkiye Ekonomisi*, Ekin Kitabevi, Ankara 2006, s.138.

daralmasına neden olmuştur⁴³. Bu nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik istikrarsızlıkları ortadan kaldırmak amacıyla, 4 Ağustos 1958 tarihinde “İktisadi İstikrar Tedbirleri” adı altında bir istikrar programı yürürlüğe konulmuştur. Bu program kapsamında devalüasyon gerçekleştirilmiş ve yapılan yeni devalüasyonla 1 dolar % 220 artışla 900 kuruşa çıkmış, dış ticarete kota getirilmiş, devlet sektöründeki fiyatlara zam yapılmıştır⁴⁴. Uygulamaya konulan bu istikrar programı ekonomik istikrarın tekrar sağlanması için yeterli olmamış ve istikrarsızlık ortamı her geçen gün daha da kötüye giderek Liberal dönem yerini 1960 yılında Planlı Döneme bırakmıştır.

2.2.4. 1960-1979 Dönemi

1950’li yılların başlarında elverişli olan dış ve iç şartlar, DP tarafından uygulanan genişletici para ve maliye politikaları ile birlikte ekonomide olumlu sonuçlar doğurmuştur. Ancak 1954 yılından itibaren ekonomide yaşanan olumlu gelişmeler tersine dönmüş, genişletici para ve maliye politikaları sayesinde ekonomi hızla enflasyonist bir süreç sürüklenirken, dış ticarete yaşanan dengesizliklere bağlı olarak ödemeler dengesinde önemli açıklar ortaya çıkmıştır. 1958 yılına gelindiğinde bu yaşanan olumsuz gelişmeler sonucunda, ekonomide enflasyon oranları yükselmiş, reel gelir düşmüş, büyüme yavaşlamış ve ekonomi dışa bağımlı hale gelmiştir. Bu olumsuz gelişmeleri ortadan kaldırmak ve ekonomiyi tekrar istikrara kavuşturmak için 1958 yılında bir istikrar programı yürürlüğe konulmuştur. Bu programın da başarısız olması sonucunda iç ve dış çevrelerde ekonominin bir plana bağlanması savunulmaya başlanmıştır. 27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle de Liberal Dönem kapanmış, 1960-1979 dönemini temsil eden Planlı Kalkınma Dönemi başlamıştır.

27 Mayıs Darbesi’yle başlayan Planlı Döneme geçişin ilk somut adımı ise 1961 Anayasası’nda atılmıştır. 1961 Anayasası’yla planların hazırlanması ve yürütülmesi görevini üstlenecek olan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur⁴⁵. DPT’nin kurulmasıyla birlikte 1963–1978 yılları arasında üç tane beş yıllık kalkınma planı uygulamaya konulmuştur. Uygulamaya konulan bu üç planın temel amacı, ithal ikameci

⁴³ Yakup Kepenek, Nurhan Yentürk, *Türkiye Ekonomisi...*, s.122-124.

⁴⁴ Mehmet Dikkaya, Deniz Özyakışır, “Türkiye Ekonomisinde Yeni Arayışlar: 1946- 1960 Dönemi,” *Türkiye’nin Ekonomi Politikası (1923–2007)*, Editörler: Mehmet Dikkaya, Deniz Özyakışır, Adem Üzümcü, Orion Kitabevi: 55, Ankara 2008, s.118-119.

⁴⁵ Oktay Yenal, *Cumhuriyet’in İktisat Tarihi*, 1. Basım, Homer Kitabevi, İstanbul 2003, s.85-86.

sanayileşme stratejisiyle hızlı sermaye birikimi ve sanayileşme yoluyla milli gelirin arttırılmasını sağlamaktır⁴⁶.

Bu amaçlara ulaşmak için uygulamaya konulan üç tane beş yıllık kalkınma planı ve bu planlar döneminde uygulanan para politikası, yine aynı dönemdeki enflasyonun temel belirleyicisi olmuştur. Birinci Beş Yıllık (BBYKP) ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (İBYKP)'nin para politikası amacı; fiyat istikrarını ön planda tutan ekonomik büyümeyi sağlamak ve bunu sağlamak için para arzı ve kredi hacmini milli gelirin üzerinde seyretmesini engellemektir. Kısacası enflasyona yol açmayacak para ve kredi politikası izleyebilmektir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (ÜBYKP)'nda ise emisyon hacmini kısıtlayıcı bir politika izlenmiştir⁴⁷. Planlı dönemde uygulanan bu para politikaları sonucunda enflasyonda yaşanan gelişmeleri tablo 2.6 yardımıyla incelemek mümkündür.

Tablo 2.6. Türkiye Ekonomisinde Fiyat Endekslerinin Gelişimi (1960-1979)

Yıllar	Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE-1968=100)	(%) Değişim	Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (TEFE1968=100)	(%) Değişim
1960	861	7,4	1.189	5,3
1961	873	1,3	1.223	2,9
1962	906	3,8	1.293	5,7
1963	965	6,5	1.347	4,2
1964	972	0,8	1.363	1,2
1965	1.037	6,7	1.474	8,1
1966	1.094	5,5	1.545	4,8
1967	1.163	6,3	1.662	7,6
1968	1.211	4,1	1.715	3,2
1969	1.280	5,7	1.839	7,2
1970	1.431	11,8	1.962	6,7
1971	1.743	21,8	2.274	15,9
1972	2.010	15,3	2.683	18
1973	2.327	15,8	3.233	20,5
1974	2.686	15,4	4.200	29,9
1975	3.196	19	4.624	10,1
1976	3.720	16,4	5.345	15,6
1977	4.558	22,5	6.633	24,1
1978	6.987	53,3	10.123	52,6
1979	11.318	62	16.591	63,9

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), *İstatistik Göstergeler...*, s.555-556.

⁴⁶ Ahmet Ay, "Tarihsel Süreç İçerisinde Türkiye'de Büyüme", *Türkiye Ekonomisi Makroekonomik Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Ed. Ahmet Ay, Çizgi Kitabevi, Konya 2007, s.20.

⁴⁷ İlhan Uludağ, Erişah Arıcan, *Türkiye Ekonomisi...*, s.346-348.

Tablo 2.6 incelendiğinde Türkiye ekonomisinde enflasyon oranlarının 1960-1969 yılları arasında çok fazla değişim göstermese de dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Ancak 1970 yılına gelindiğinde enflasyon oranlarının arttığı ve bu artışın dönemin sonlarına doğru daha da hızlandığı görülmektedir.

Türkiye ekonomisinde 1970’li yıllarda enflasyon artış hızının giderek yükselmesinde birçok faktörün etkisi vardır. Enflasyonun artışına neden olan bu faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür⁴⁸;

- ✓ Para arzının kamu harcamalarının artmasından dolayı genişlemesi,
- ✓ 10 Ağustos 1970’de yapılan devalüasyonun fiyatlar üzerindeki etkileri,
- ✓ İthal edilen malların (özellikle petrol fiyatlarının) fiyatlarının yükselmesi,
- ✓ Tarım ürünlerinin taban fiyatlarının yükseltilmesi,
- ✓ Devlet Personel Kanunu’nda yapılan değişiklik sonucunda memur maaşlarına zam yapılması,
- ✓ Sendikali kesimde işçi ücretlerinin fiyat artışlarını takiben ve onu karşılamak için yükseltilmesi ve
- ✓ Kıbrıs Barış Harekati’nin ekonomiye getirdiği dolaylı ve dolaysız maliyetler; silah ambargosu ve dış yardımların kısıntıya uğramasıdır.

Enflasyona neden olan bu faktörler Türkiye ekonomisinin dışarıdan gelen şokları bastırmada güçlük çektiğini ve ülkenin bu şoklara karşı ekonomik büyümenin yavaşlaması ve enflasyonun artması ile cevap verdiğini göstermektedir⁴⁹. Dış şoklara karşı her geçen gün zayıflayan ekonomi 1970’li yılların sonuna gelindiğinde; yüksek enflasyon, işsizlik ve ödemeler dengesi açıkları ile karşı karşıya kalmış ve bir kriz ortamına sürüklenmiştir.

Bu kriz ortamını ortadan kaldırmak ve ekonomiyi tekrar istikrara kavuşturmak amacıyla 1978 ve 1979 yıllarında IMF ile anlaşarak, bazı istikrar tedbirleri yürürlüğe konulmuştur. Yürürlüğe konulan bu istikrar tedbirleri ile; TL dolar karşısında 1978 yılında %23, 1979’da %28,6 oranında devalüe edilmiş, Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)’nin ürettiği ürünlere büyük oranda zam yapılmış, emisyon hacmine sınırlamalar getirilmiş, ithalat kısılmış, ihracat teşvik edilmiş, kamu harcamaları disipline edilmiş, faizler yükseltilmiş, tarım ürünlerinin destekleme alımlarının kapsamı daraltılmış, Döviz

⁴⁸ Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi...*, s.175.

⁴⁹ Ahmet Kılıçbay, *Türk Ekonomisinde Enflasyonun Anatomisi*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, Fakülte Yayın No:507, İstanbul 1984, s.8.

Çevrilebilir Mevduatlar (DÇM) uygulamasına son verilmiş ve çalışanların maaş ve ücret artışlarına sınırlandırmalar getirilmiştir⁵⁰.

1978 ve 1979 yıllarında IMF ile anlaşarak uygulamaya konulan bu istikrar tedbirleri; siyasi istikrarsızlık ve zayıf hükümetlerce alınan istikrar önlemlerini etkili biçimde ve gereken sürede uygulanmasına olanak vermemesi, alınan istikrar önlemlerinin iç tutarlılıktan yoksun ve eksik yanlarının olması ve istikrar önlemlerinin mali çevrelerden yeterli finansal desteği görmemesi gibi nedenlerden dolayı başarısız olmuştur⁵¹.

1978 ve 1979 yıllarında uygulamaya konulan istikrar tedbirlerinin bu nedenlerden dolayı başarısız olması, ekonomik bunalımın 1970'lerin sonuna gelindiğinde daha da ağırlaşmasına neden olmuştur. 1979 yılında bir hükümet değişikliği olmuş ve yeni hükümet ekonominin tekrar istikrara kavuşması için 24 Ocak 1980 tarihinde "24 Ocak Kararları" olarak da bilinen istikrar kararlarını yürürlüğe koymuş ve Türkiye ekonomisinde yeni bir dönemin başlamasına zemin hazırlamıştır.

2.2.5. 1980-1993 Dönemi

1970'li yılların başında ortaya çıkan I. Petrol Krizi'yle birlikte dünya genelinde petrol fiyatlarında yaşanan artış ve 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nın getirdiği mali yük, Türkiye ekonomisini 1970'li yılların sonuna gelindiğinde bir kriz ortamına sürüklemiştir. Türkiye ekonomisini bu kriz ortamından çıkarmak için uygulamaya konulan 1978 ve 1979 istikrar programlarının başarısız olması, ülkenin tekrar ekonomik istikrara kavuşturulması için köklü bir takım değişimlerin gerekliliğini ortaya koymuştur. Bunun üzerine ekonomide bozulan istikrarı tekrar yakalayabilmek için 24 Ocak 1980 tarihinde 24 Ocak Kararları olarak da bilinen istikrar kararları yürürlüğe konulmuş ve devletin ön planda olduğu Planlı Dönem resmen kapanarak, Neo-Liberal dönem olarak adlandırılan yeni dönem başlamıştır.

Uygulamaya konulan 24 Ocak Kararları'nın temel amaçları; ekonominin dış rekabete açılmasını, yabancı sermayenin özendirilmesini, dış satımın artırılmasını, ekonomide devletin payının azaltılmasını, devletin ekonomiye müdahalesinin en alt seviyeye indirilmesini, özel kesimin sermaye birikiminin özendirilmesini ve desteklenmesini, piyasa

⁵⁰ S. Rıdvan Karluk, *Cumhuriyet'in İlanından...*, s.416.

⁵¹ Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi...*, s.191-192.

mekanizmasının özgür bir şekilde işlemlerini sağlamak⁵² ve en önemlisi de enflasyonu yani fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen artışları kontrol altına almak ve enflasyonun neden olduğu ekonomik istikrarsızlığı istikrara dönüştürmektir⁵³.

24 Ocak Kararları'nın temel ve öncelikli hedefi enflasyon oranlarını düşürerek bozulan fiyat istikrarının tekrar istikrara kavuşturulması yoluyla, ekonomik istikrarın sağlanmasıdır. Temel ve öncelikli hedef parasal bir değişken olduğundan 24 Ocak Kararları ile ağırlıklı olarak para politikası araçları kullanılmıştır. Bu kapsamda döviz kuru büyük oranda devalüe edilmiş, kamu fiyatları artırılmış ve faiz oranları yükseltilmiş, döviz kurlarının günlük belirlenmesi uygulamasına geçilerek serbest faiz politikası benimsenmiş, Sermaye piyasası kurulu oluşturulmuş ve mevduat sertifikaları gibi yeni finansal araçların çıkartılmasına izin verilmiştir⁵⁴.

24 Ocak Kararları kapsamında enflasyonu düşürmek amacıyla uygulamaya konulan kararlar, özetle sıkı para ve kredi politikalarından oluşmaktadır⁵⁵. Uygulamaya konulan bu politikalar sonucunda enflasyonda yaşanan gelişmeleri tablo 2.7 yardımıyla incelemek mümkündür.

Tablo 2.7. Türkiye Ekonomisinde Fiyat Endekslerinin Gelişimi (1980-1993)

Yıllar	Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE-1983 ve 1987=100)	(%) Değişim	Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (TEFE-1983 ve 1987=100)	(%) Değişim
1980	22.795	101,4	34.377	107,2
1981	30.546	34	47.027	36,8
1982	39.221	28,4	59.725	27
1983	51.536	31,4	77.941	30,5
1984	76.479	48,4	117.145	50,3
1985	110.895	45	167.751	43,2
1986	149.265	34,6	217.406	29,6
1987	207.329	38,9	287.193	32,1
1988	360.130	73,7	483.346	68,3
1989	588.092	63,3	792.204	63,9
1990	942.712	60,3	1.206.536	52,3
1991	1.563.958	65,9	1.874.942	55,4
1992	2.660.293	70,1	3.039.281	62,1
1993	4.418.747	66,1	4.814.220	58,4

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), *İstatistik Göstergeler...*, s.556.

⁵² Tevfik Çavdar, *Türkiye'de Liberalizm (1860-1990)*, İmge Kitabevi, Yayın No:41, Ankara 1992, s.227.

⁵³ Uğur Selçuk Akalın, *Üç Dönem...*, s. 172-173.

⁵⁴ Zeynep Karaçor, "Enflasyon Kültür...", s.116.

⁵⁵ Meral Tecer, *Türkiye Ekonomisi*, Birinci Basım, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara 2003, s.78.

Tablo 2.7 incelendiğinde Türkiye ekonomisinde enflasyon oranlarının 1980 yılında üç haneli rakamlar seviyesine ulaştığı görülmektedir. Uygulamaya konulan sıkı para politikası sayesinde enflasyon 1983 yılına gelindiğinde, %31,4 seviyesine düşürülmüştür. Ancak 1984 yılından itibaren sıkı para politikasının gevşetilmesi sonucunda enflasyon oranları tekrar artış eğilimine girmiştir. Bu artış eğilimi 1988 yılında en üst seviyeye ulaşmıştır.

1988 yılında işlerin tekrar ters gitmesi üzerine ekonomide istikrarsızlık ortaya çıkmış ve ekonomi bir krize girmiştir. Bu krizi ortadan kaldırmak ve ekonomiyi tekrar istikrara kavuşturmak amacıyla 1988 yılının Şubat ayında, 4 Şubat 1988 istikrar tedbirleri uygulamaya konulmuştur. Uygulamaya konulan bu tedbirler çerçevesinde; faizler yükseltilmiş, ithalatta maliyetler arttırılmış, ihracata daha yoğun teşvik sağlanmaya çalışılmıştır. 24 Mayıs 1989'da altın ve diğer kıymetli madenlerin ithalatı ve ihracatı serbest bırakılmış ve 11 Ağustos 1989'da kambiyo rejimine önemli ölçüde serbestleşme getirilmiştir⁵⁶.

1988 ve 1989'da ekonomiyi tekrar istikrara kavuşturmak amacıyla alınan istikrar tedbirlerinin ve bu tedbirler kapsamında uygulamaya konulan yasal düzenlemelerin istenilen başarıyı sağlayamaması, sermaye piyasalarındaki serbestleşmeye bağlı olarak kısa vadeli sermaye hareketlerini (sıcak para) hızlandırmıştır. 1984'ten sonra sürdürülen terörle mücadele, 1990'da Körfez Savaşı'nın çıkması ve 1991'de genel seçimlerin yapılması kamu kesimi açıklarını hızla arttırmış ve bunun üzerine Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG)'nin GSMH'ya oranı artmıştır. Bu olumsuz ekonomik gelişmeleri ortadan kaldırmak ve ekonomiyi tekrar istikrara kavuşturmak amacıyla 5 Nisan 1994 ekonomik istikrar kararları alınarak, yürürlüğe konulmuştur⁵⁷. Yürürlüğe konulan bu kararlar yeni bir dönemin başlamasına zemin hazırlamıştır.

2.2.6. 1994-2000 Dönemi

Türkiye ekonomisinde 24 Ocak Kararları 1980-1983 döneminde olumlu sonuçlar vermiş, ancak bu olumlu süreç 1984 yılından sonra seyrini değiştirmeye başlamıştır. Bu değişimle birlikte 1980'li yılların ortalarından itibaren ekonomide istikrarsızlık artmış, bu istikrarsızlığı ortadan kaldırmak amacıyla 1988 ve 1989'da istikrar programı yürürlüğe

⁵⁶ İlhan Uludağ, Erişah Arıcan, *Türkiye Ekonomisi...*, s.54.

⁵⁷ S. Rıdvan Karluk, *Cumhuriyet'in İlanından...*, s.421.

konulmuşsa da, olumlu bir sonuç alınamamıştır. 1990'lı yılların başında varolan istikrarsızlık her geçen gün derinleşmiş ve 1994 yılına gelindiğinde en üst seviyeye ulaşmıştır. Bunun üzerine bu olumsuz gidişatı ortadan kaldırmak amacıyla, 1994 tarihinde 5 Nisan Kararları uygulamaya konulmuştur.

Uygulamaya konulan 5 Nisan Kararları'nın temel amaçları; finansal piyasalarda istikrarı sağlamak, kamu gelir-gider dengesini sağlamak için kamu kesimi tarafından üretilen mallara zam yapmak, kamu kesiminin borçlanma gereğini azaltmak, ödemeler bilançosu açıklarını azaltarak ödemeler bilançosu dengesini sağlamak, enflasyonu düşürerek fiyat istikrarını sağlamak, KİT'lerin özelleştirilmesini sağlamak ve sürdürülebilir iktisadi bir kalkınmanın sağlanabilmesi için kurumsal ve yapısal reformları gerçekleştirmektir⁵⁸. Kurumsal ve yapısal reformlar dışındaki amaçlar 5 Nisan Kararları'nın kısa vadeli amaçlarını oluştururken, kurumsal ve yapısal reformların gerçekleştirilmesi 5 Nisan Kararları'nın uzun vadeli amacını oluşturmaktadır⁵⁹.

Bu amaçlara ulaşabilmek için 5 Nisan Kararları kapsamında; döviz kurlarında istikrar sağlamak, ödemeler bilançosu açıklarını kapatmak amacıyla TL, yabancı paralar karşısında devalüe edilmiştir. MB'nin hazineye açacağı kısa vadeli avans oranı kademeli olarak düşürülmüş, mevduata yüzde yüz garanti getirilerek tasarruflar teşvik edilmiş, harcamalarda tasarrufa gidilmiş, kamu gelir-gider dengesini sağlamak ve kamu kesimi borçlanma gereğini azaltmak için fiyat düzenlemelerine gidilmiş, ekonomideki kayıp ve kaçakları azaltacak, kayıtdışı ekonomiyi sisteme dahil edecek vergi düzenlemeleri ve denetlemeleri getirilmiştir⁶⁰.

5 Nisan Kararları kapsamında uygulamaya konulan bu politikalarından da anlaşıldığı üzere, bu dönemde dengesizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla sıkı para ve maliye politikaları uygulanmıştır⁶¹.

5 Nisan Kararları kapsamında uygulamaya konulan bu sıkı para ve maliye politikalarının enflasyon oranları üzerindeki etkisini tablo 2.8 yardımıyla incelemek mümkündür.

⁵⁸ Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi...*, s.223-224.

⁵⁹ Melih Gürsoy, *Ekonomik ve Finansal Krizler Dünü ve Bugünü*, MG Yayınları, İstanbul 2009, s.137.

⁶⁰ Zeynep Karaçor, "Enflasyon Kültür...", s.119.

⁶¹ Ekrem Erdem, Ömer Şanlıoğlu, M. Fatih İlgin, *Türkiye'de Hükümetlerin Makro...*, s.258-259.

Tablo 2.8. Türkiye Ekonomisinde Fiyat Endekslerinin Gelişimi (1994-2000)

Yıllar	Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE-1994=100)	(%) Değişim	Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (TEFE-1994=100)	(%) Değişim
1994	9.115.875	106,3	10.624.985	120,7
1995	17.137.846	88	19.762.471	86
1996	30.911.933	80,4	34.775.575	76
1997	57.411.783	85,7	63.218.658	81,8
1998	106.017.630	84,7	108.629.843	71,8
1999	174.787.793	64,9	166.270.834	53,1
2000	270.777.960	54,9	251.801.511	51,4

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), *İstatistik Göstergeler...*, s.556.

Tablo 2.8 incelendiğinde Türkiye ekonomisinde enflasyon oranlarının 1994 yılında üç haneli rakamlar seviyesine ulaştığı görülmektedir. Uygulamaya konulan sıkı para politikası sayesinde enflasyon, 1994 yılından itibaren 1990'lı yılların sonuna kadar bazı yıllar artsa da genel olarak azalış eğilimi göstermiştir.

5 Nisan Kararları'ndan sonra enflasyon oranlarında 1990'lı yılların sonuna kadar azalış yaşanmış, ancak 5 Nisan Kararları diğer makro ekonomik değişkenlerde aynı olumlu seyri yakalayamamıştır. Özellikle bu dönemde kamu gelir-gider dengesi daha da bozulmuş ve toplam dış borçlarda artış yaşanmıştır.

Bu bağlamda 5 Nisan Kararları'nın performansı değerlendirildiğinde alınan kararlar, reel sektörde çok ciddi daralmalara neden olmuş, ancak kararlar finansal piyasalardaki paniği kontrol altına aldığı için piyasadaki olumsuz gidişatı durdurabilmiştir. Ancak ekonomide kalıcı ve düzenli bir istikrar sağlanamadığı için, bu olumsuz gidişatı ortadan kaldıramamıştır. Durum böyle olunca Türkiye ekonomisinde kriz gündemden düşmemiştir. Varolan bu durumu tekrar istikrara kavuşturmak amacıyla hükümet, Aralık 1999'da IMF ile yapılan bir stand-by anlaşması ile çerçevesi çizilen ve enflasyonu kademeli olarak düşürmeyi amaçlayan Enflasyon ile Mücadele Programını (EMP) uygulamaya koymuştur⁶².

EMP uygulandığı ilk yılda Kasım ayında ortaya çıkan ve ülkeden çok ciddi anlamda para çıkışına neden olan bir krizle karşı karşıya kalmıştır. Kasım 2000 Krizi programın hedeflerinden sapmasına neden olmuş, ancak program uygulanmaya devam etmiştir. Kasım 2000 Krizinden sonra ortaya çıkan Şubat 2001 Krizi ise programın sonlandırılmasına neden olmuştur.

⁶² Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi...*, s.238-249.

2.2.7. 2001 Sonrası Dönem

Kasım 2000 Krizi'nin daha yaraları sarılmamışken Kasım 2000 Krizi'nden yaklaşık üç ay sonra, 19 Şubat 2001 tarihinde dönemin Başbakanı ile Cumhurbaşkanı arasında Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında ortaya çıkan siyasi kriz, döviz karşı spekülasyon bir saldırıyı başlatarak Şubat 2001 Krizi'nin patlak vermesine neden olmuştur. Siyasi krizin yarattığı istikrarsız ekonomik yapı sonucunda yerli paradan kaçış ve yabancı paraya geçiş işlemleri çok yüksek boyutlara ulaşmış, yabancılar ülkeden çıkış yaparken, ekonomik birimler döviz alımına yönelmişlerdir. Faiz oranları %1000'lerin üzerindeyken, MB'nin net iç varlıkları hedefinden taviz vermemesi 20, 21 ve 22 Şubat'ta krizin her geçen gün derinleşmesine neden olmuştur. 23 Şubat 2001'de MB'nin rezervleri 5,3 milyar dolar azalmıştır. Bankalar arası para piyasasında gecelik faizler %7500'e yükselirken, Hazine %144 ile borçlanmak zorunda kalmıştır. Şubat 2001 Krizi ile Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı istikrar programı sona ermiştir. İstikrar programının sona ermesinden sonra Türkiye ekonomisinde serbest dalgalı kura geçildiği ilan edilmiştir. Bu sisteme geçiş ile birlikte döviz çapasına dayalı EMP sona ererken, IMF'nin destek verdiği programda çökmüştür. 2001 yılının ilk altı ayında 18 bankanın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'na aktarılmasıyla, finansal kesimdeki olumsuzluklar reel kesime artarak yansımaya başlamıştır. Bankaların görev zararlarının artması banka batışlarını hızlandırmış, faaliyetlerine devam etmek isteyen bankalar ortak arayışı telaşına girmiş ve bankacılık sektöründe yaşanan sarsıntı Türkiye ekonomisinde yaklaşık on sekiz bin kişinin işsiz kalmasına neden olmuştur⁶³.

Türkiye, Kasım 2000 ve Şubat 2001'deki iki krizle, uygulamış olduğu kur çapasına dayalı EMP'nin çökmesinden sonra, IMF'nin öncülüğü ve denetiminde 14 Nisan ve 15 Mayıs tarihlerinde Şubat 2001 Krizini aşmak amacıyla iki aşamada açıklanan yeni bir istikrar programını uygulamaya koymuştur. İlk zamanlar ulusal program, daha sonra ise Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP) olarak adlandırılan programın amacı; kriz sonrası oluşan belirsizliği, istikrarsızlığı ve güven bunalımını ortadan kaldırmak ve bir daha geri dönülmeyecek şekilde kamu yönetiminin ve ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak altyapıyı oluşturmaktır⁶⁴.

⁶³ Zübeyir Turan, "Dünyadaki ve Türkiye'deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi", *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Niğde 2011, Cilt: 4, Sayı: 1, s.72.

⁶⁴ Ahmet Ay, Zeynep Karaçor, "2001 Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinde Krizden Büyümeye Geçiş Üzerine Bir Tartışma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Konya 2006, 16, s.71-72.

GEGP ile varılmak istenilen nokta siyaset ve ekonomiyi birbirinden ayırmak, ekonominin dışa açık bir yapı içerisinde sürdürülebilir bir gelişme sağlayarak yatırımı, istihdamı, kaynak kullanım sürecindeki verimliliği artırmak ve piyasa koşullarında rekabet gücünü yükseltmektir. Tüm bu gelişmeler sonucunda GEGP'nin nihai amacı; Türk halkının refah düzeyini kalıcı bir biçimde yükseltmek ve ekonomik gelişmelerin yanı sıra ülke içinde sosyal ve psikolojik huzur ortamını sağlamaktır⁶⁵.

GEGP'nin belirlenen amaç ve hedefleri doğrultusunda öncelik yapısal ve kurumsal reformlara verilmiş, enflasyonun durdurulması ya da fiyat istikrarının sağlanması ikinci plana bırakılmıştır. Bu bağlamda programın ilk yılında yapısal ve kurumsal reformlar gerçekleştirilmiştir. TCMB yasasında yapılan düzenleme ile bankaya araçsal özerklik ya da bağımsızlık verilmiş ve bankanın öncelikli hedefinin fiyat istikrarını sağlamak olduğu belirtilmiştir. IMF ile yapılan stand-by anlaşmasının da gücüyle, sıkı para ve maliye politikaları izlenmiştir. Bankacılık kesiminde yapılan düzenlemelerle bankaların sermaye yapıları güçlendirilmiş, sermaye yapıları çok zayıf olan bankalar TMSF aracılığı ile bankacılık sistemi dışına itilmiştir. Ancak bankacılık kesiminde öngörülen geniş çaplı düzenlemeler tamamlanamamış, özellikle kamu bankalarının özelleştirilmesi gerçekleştirilememiştir⁶⁶.

Uygulama açısından GEGP enflasyonun önlenmesi ve fiyat istikrarının sağlanması için dalgalı kur ve aşırı sıkı maliye politikası uygulamasına gitmiştir. MB, kurların dalgalanmaya bırakıldığı Şubat 2001 sonrası dönemde Türkiye'de, döviz piyasalarının aşırı oynak olmasından dolayı döviz kuruna müdahalelerde bulunmuştur. Yani MB bu uygulamasıyla yönetimli dalgalanma uygulamasını gerçekleştirmiştir. Parasal istikrar ve böylelikle de fiyat istikrarı açısından gerekli olan bu müdahaleler; programın benimsediği dalgalı kur uygulamasının temel niteliğini ortaya koymaktadır. GEGP çerçevesinde ekonomide TCMB, dalgalı kur rejimini "örtülü kur çapası" olarak uygulamış, dolayısıyla devalüasyonu beklenen enflasyon oranının altında tutarak anti-enflasyonist bir program yürüttüğünü açıkça göstermiştir⁶⁷.

GEGP çerçevesinde uygulanan bu dalgalı kur rejimi ve uygulanan sıkı maliye politikaları çerçevesinde bu dönemde enflasyon oranlarında meydana gelen gelişmeleri

⁶⁵ Emine Nida Kol, Zeynep Karaçor, "2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve İstihdam Üzerine Etkileri", *Maliye Dergisi*, Sayı 162, Ocak -Haziran 2012, s.388.

⁶⁶ Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi...*, s.268-269.

⁶⁷ M. Okan Taşar, "Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Makro Ekonomik Etkilerinin Analizi", *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Niğde 2010, Cilt:3, Sayı:1, s.83-84.

tablo 2.9 yardımıyla incelemek mümkündür. Daha önceki dönemlerde Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (TEFE) kullanılırken, son yıllarda Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından TEFE yerine Yurtiçi Üretici Fiyatları Endeksi (YİÜFE) kullanılmaya başlanmıştır.

Tablo 2.9. Türkiye Ekonomisinde Fiyat Endekslerinin Gelişimi (2001-2015-Mayıs)

Yıllar	Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE-1994 ve 2003=100)	Yurtiçi Üretici Fiyatları Endeksi (YİÜFE-1994 ve 2003=100)
2001	68,53	88,6
2002	29,75	30,8
2003	18,36	13,9
2004	9,32	13,8
2005	7,72	4,54
2006	9,65	11,58
2007	8,39	5,94
2008	10,06	8,11
2009	6,53	5,93
2010	6,40	8,87
2011	10,45	13,33
2012	6,16	2,45
2013	7,40	6,97
2014	8,17	6,36
2015-Mayıs	8,09	6,52

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, *Ekonomik ve Sosyal Göstergeler*, Kalkınma Bakanlığı, Ankara 2015, s.187-200.

Şubat 2001 Krizi'nden sonra uygulamaya konulan GEGP'nin kararlılıkla uygulanması ve program kapsamında IMF'den alınan ek finansal desteğin piyasalarda güven ortamını artırmasıyla⁶⁸ birlikte, uygulanan ekonomik politikalar ve yapısal reformlar sayesinde Türkiye'de önemli ekonomik gelişmeler yaşanmıştır.

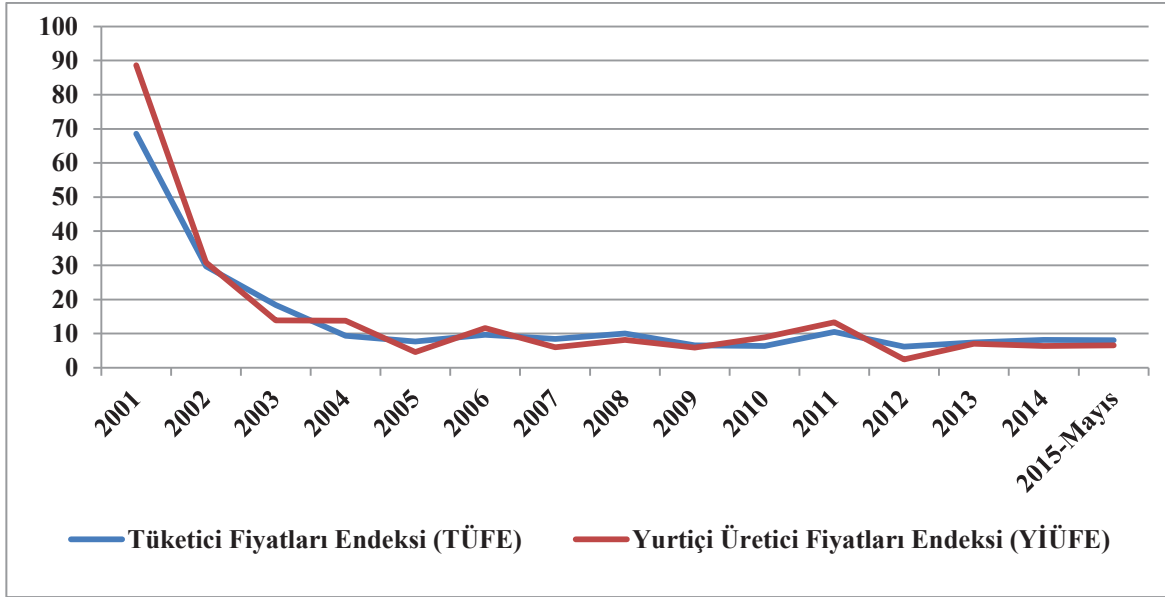
Bu yaşanan gelişmelerin en önemlilerinden birisi enflasyonda yaşanan gelişmelerdir. GEGP kapsamında uygulanan dalgalı kur rejimi ve sıkı maliye politikaları sayesinde 2001 yılında enflasyon oranları iki haneli rakamlar olarak gerçekleşirken, programın son yılında TÜFE %9,32 olarak gerçekleşmiş ve tüketici fiyatlarında enflasyon oranı ılımlı enflasyon seviyesine düşürülmüştür. 2005 yılında da YİÜFE %4,54 olarak gerçekleşmiş ve bir yıl gecikmeyle üretici fiyatlarında da ılımlı enflasyon seviyesine enflasyon oranları düşürülmüştür. Günümüze kadar geçen süre zarfında bazı dönemlerde enflasyon oranları

⁶⁸ Zeynep Karaçor, "Enflasyon Kültür...", s.127.

enerji fiyatlarında meydana gelen değişmelere bağlı olarak dalgalanma gösterse de ılımlı enflasyon seviyesi korunmuştur.

GEGP'nin uygulamaya konulmasından günümüze kadar geçen dönemde enflasyon oranlarının gelişimi ve bazı dönemlerde göstermiş olduğu dalgalanmaları grafik 2.2 yardımıyla incelemek mümkündür.

Grafik 2.2. Türkiye Ekonomisinde Fiyat Endekslerinin Gelişimi (2001-2015-Mayıs)

Kaynak: Tablo 2.7'deki verilerden türetilmiştir.

Dönemin başında çok yüksek seviyelerde olan gerek TÜFE ve gerekse de YİÜFE oranları, programın ilk yıllarında ani düşüş göstermiştir. Bu düşüşle birlikte bazı yıllarda dalgalanmalar gösterse de, son on yıllık süre zarfında bu oranlar sabit bir trend yakalamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİREYSEL KREDİLERİN ENFLASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ZAMAN SERİSİ ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde, toplam bireysel krediler ve onu oluşturan konut kredileri, ihtiyaç kredileri, taşıt kredileri ve bireysel kredi kartlarının enflasyon üzerindeki etkisi 2004:11-2015:3 dönemi için Zaman Serisi Analizi yöntemi yardımıyla ekonometrik olarak analiz edilmektedir.

3.1. LİTERATÜR TARAMASI

Enflasyon bir ekonomide neredeyse bütün makroekonomik değişkenler üzerinde etkisi olan bir değişken olduğundan literatürde enflasyonun makroekonomik değişkenler ve banka kredileri üzerine etkilerini analiz eden çok fazla çalışma vardır. Yine ekonomik büyüme, para arzı, borçlanma, dışa açıklık, ticari açıklık, petrol fiyatları, faiz oranları ve döviz kuru gibi makroekonomik değişkenlerin enflasyon üzerindeki etkisini analiz eden birçok çalışma olmasına rağmen, bireysel kredilerin enflasyon üzerindeki etkilerini analiz eden çok fazla ampirik çalışma yoktur. Çok fazla ampirik çalışma olmamasının yanında varolan çalışmaların da geçmişi çok eskiye dayanmamaktadır. Bireysel kredilerin enflasyon üzerindeki etkilerini analiz eden çalışmalar özellikle 2000'li yılların başından itibaren ortaya çıkmaya başlamaktadır.

Boyd, Levine ve Smith (2001) 65 ülkenin 1965-1995 yılları arasındaki bankacılık ve enflasyon değişkenlerine ait verilerini kullanarak yaptıkları çalışmada, enflasyonun finansal sektörün performansı üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Enflasyonla bankacılık sektörünün performansı (gelişimi) ve sermaye piyasasının faaliyetleri arasında negatif yönlü bir kolerasyonun olduğu yani enflasyondaki artışın bankacılık ve sermaye piyasasının performansını olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Alper, Berument ve Malatyalı (2001), Türkiye ekonomisi için, bankacılık faaliyetleri ile kronik enflasyon arasındaki ilişkiyi 1988-1999 yıllarına ait verileri kullanarak dinamik panel regresyon analizi yöntemi ile analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda enflasyon ile

banka alacakları ve kredileri arasında bir ilişki olduğunu ve enflasyonun banka alacaklarını ve kredilerini olumsuz yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.

Groen (2001) Hollanda ve Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçek kurumsal kredi, reel gelir, reel hisse senedi fiyatları, kısa vadeli faiz ve enflasyon arasındaki etkileşimi vektör hata düzeltme modeli ile analiz etmiştir. Groen (2001) şirket kredilerinde ve hisse senedi fiyatlarının gerçek miktarları üzerinde düzensiz şokların, Amerika Birleşik Devletleri'nde enflasyon üzerinde ve Hollanda'da reel çıktı üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca düzensiz şokların enflasyon ve ekonomik faaliyetlerin çeşitliliğini ve enflasyon hedeflemesi değişikliklerini açıklamada, arz yanlı şokların ise ekonomik dalgalanmaları açıklamada önemli belirleyiciler olduğunu ifade etmiştir.

Bikker (2004) 26 OECD ülkesi için krediler, Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (RGSYİH), enflasyon, reel para arzı ve işsizlik gibi değişkenler arasındaki ilişkiyi 1979-1999 dönemine ait verileri kullanarak panel veri analizi yöntemi ile analiz etmiştir. Analiz sonucunda krediler ile RGSYİH, reel para arzı, enflasyon ve işsizlik gibi konjonktürü temsil eden değişkenler arasında güçlü bir ilişki ya da bağ olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kaya ve Doğan (2005), Türk bankacılık sektörü için dezenflasyon sürecinde bankacılık sektörünün etkinliğinin 2002-2004 dönemine ait verileri kullanarak veri zarflama analizi ve Malmquist verimlilik endeksi ile analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda fiyat artışlarının yavaşladığı (dezenflasyon sürecinde) dönemde bankacılık sektörünün etkinliğinde pozitif gelişmelerin olduğu ve büyük ölçekli bankaların küçük ve orta ölçekteki bankalara göre daha etkin çalıştıkları ve banka ölçeğinin büyüdükçe etkinliklerinin arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Eslamloueyan ve Darvishi (2007) İran'da banka kredilerinin enflasyon üzerindeki uzun ve kısa dönem etkilerini sınırsız hata düzeltme modeli ve Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilen sınır testi yaklaşımı ile analiz etmişlerdir. Analiz sonuçları enflasyon ve onun belirleyicileri olan; banka kredileri, ithalat fiyatları, Reel GSMH ve karaborsa döviz kuru arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu ancak banka kredilerinin enflasyon üzerinde kısa dönemde etkisinin olmadığını göstermektedir.

Arslan ve Yapraklı (2008) 1983-2007 dönemini kapsayan çalışmalarında Türkiye ekonomisinde toplam banka kredileri ile enflasyon arasındaki ilişkiyi Johansen eş-bütünleşme analizi ve hata düzeltme modeli kullanarak ampirik olarak test etmişlerdir. Test sonucunda uzun dönemde banka kredilerinin enflasyonu pozitif, enflasyonun banka

kredilerini ise negatif etkilediği ve hata düzeltme-geliştirilmiş Granger nedensellik testleri ile banka kredileri ile enflasyon arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin var olduğu sonucuna varmışlardır. Arslan ve Yapraklı (2008) 1983-2007 dönemde ÜFE (üretici fiyat endeksi)'deki %1'lik artışın banka kredilerini %0.37 oranında azalttığı ve banka kredilerindeki %1'lik artışın ÜFE'yi %0.35 oranında artırdığını tespit etmişlerdir.

Geanakoplos ve Dubey (2009) enflasyon ve kredi kartları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında kredi kartlarının yaygın kullanımının ticaret verimliliğini artırdığını ancak, paranın dolaşım hızını artırarak parasal müdahale yokluğunda enflasyona neden olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında parayı kontrol altında tutan gücün, para arzını azaltması durumunda kredi kartlarının sağladığı verimlilik kazanımlarından vazgeçilmesine sebebiyet verdiğini, bu nedenle verimlilik kazancını bırakmamak adına belirli bir oranda enflasyon artışının kabul edildiğini ve stagflasyon olgusuna yol açtığını tespit etmişlerdir.

Bilgin ve Kartal (2009), 2002-2008 dönemini kapsayan çalışmalarında, enflasyon ve bankacılık sektörü kredilerini incelemişlerdir. Türkiye'de analiz döneminde (2002-2007) oluşan güven ve düşük enflasyon ortamı ve ekonomide görece istikrarın sağlanmış olmasının bankaları, proje finansmanı şeklindeki yatırım ve ticari kredilerden ziyade tüketimin finansmanını içeren tüketici kredilerine yönlendirdiği sonucuna ulaşmışlardır.

Huy Vu (2010) enflasyon oranları ve kredi büyümesi etkileşimini İskandinavya'daki üç küçük açık ekonomi olan Danimarka, Norveç ve İsveç ülkelerinde 1998:1-2008:4 yılları arasındaki çeyrek dönemlik verileri kullanarak panel data analizi ile incelemiş ve kredi büyümesinin enflasyon üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkileri olduğunu ve merkez bankasının para politikasının enflasyon trendinin şekillenmesinde çok önemli görevleri olduğunu vurgulamıştır.

Akçacı ve Yöntem (2011), tüketici kredisi çeşitleri ve enflasyon arasındaki ilişkiyi 2005:12-2010:11 dönemine ait verileri kullanarak Lee-Strazicich çift-içsel kırılma testi, regresyon ve Granger nedensellik analizi ile test etmişlerdir. Test sonucunda tüketici kredileri içinde önemli bir yere sahip olan ihtiyaç kredileri ile enflasyon arasında tek yönlü nedensellik ilişkisinin var olduğunu tespit etmişlerdir.

Peker ve Canbazoğlu (2011) Türkiye'de banka kredi kanalının işleyişini, Vektör Otoregresif-VAR (Vector Autoregression: VAR) yöntemi yardımıyla, 1990:01-2008:11 dönemini kapsayan aylık verileri kullanılarak test etmişlerdir. Peker ve Canbazoğlu (2011)

enflasyon ile toplam banka kredileri arasında bir Granger nedensellik ilişkisinin varolduğu ve Merkez Bankasının, para arzını kontrol altına alması durumunda, banka kredi kanalının etkin işletebileceğini ve bu yolla da çıktı miktarı ve enflasyonu daha kolay yönlendirebileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Asongu (2012) 34 Afrika ülkesinde para politikası, krediler, finansal etkinlik ve finansal boyutun tüketici fiyatları üzerindeki etkisini 1980-2010 dönemi için iki aşamalı En Küçük Kareler (EKK) yöntemini kullanarak analiz etmiştir. Analiz sonucunda para ve kredilere yönelik olarak alınan mutlak tedbirlerin enflasyonu olumlu, finansal etkinlik ve finansal boyuta yönelik olarak alınan göreceli tedbirlerin ise enflasyonu olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Moinescu (2012), yeni Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerdeki kredi akışı, üretim açığı ve enflasyon ilişkisini ekonometrik olarak incelemiştir. Yaptığı çalışmada aşırı borçlanmanın ekonominin aşırı ısınmasına yol açarak genel fiyat artışını desteklediğini, üretim açığının yaklaşık %15'inin enflasyona dönüştüğü sonucuna ulaşmıştır. Sermaye hesabının tam serbestleştiği bir ortamda, özellikle para politikası araçlarının aşırı borçlanma karşısında kısıtlı etki gösterdiği durumda makro-ihtiyati politikaların, fiyat istikrarını sağlamaya katkı yapabileceğini de eklemiştir.

Gambetti ve Musso (2012) Euro bölgesinde, İngiltere'de ve Amerika Birleşik Devletleri'nde kredi arz şoklarının iş çevrimleri üzerindeki etkisini 1980-2010 dönemine ait verileri kullanarak zamanla değişen parametreler VAR modeli yardımıyla analiz etmişlerdir. Yaptıkları analizde kredi arzı şoklarının ekonomik faaliyetler, kredi piyasası ve enflasyon değişkenleri üzerinde anlamlı etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Gambetti ve Musso (2012) geçen birkaç yılda kredi arz şoklarının GSYİH ve kredi hacimleri üzerindeki etkilerini arttırdığını ve kredi arz şoklarının etkisinin özellikle ekonomik faaliyetlerin yavaşlama dönemlerinde önemli hale geldiğini ifade etmişlerdir.

Arsène ve Guy-Paulin (2013) Kamerun'da özel sektöre verilen krediler, enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Vektör Otoregresif-VAR (Vector Autoregression: VAR) yöntemi yardımıyla 1965-2010 dönemi için test etmiştir. Test sonuçları enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde anlamlı ve olumlu bir etkisi olduğunu, ekonomik büyümenin ekonomiye verilen krediler üzerinde anlamlı ve olumlu bir etkisi olduğunu, ekonomiye verilen kredilerin enflasyon üzerinde anlamlı ve olumsuz yönde etkisi olduğunu göstermektedir. Arsène ve Guy-Paulin (2013) enflasyon ekonomik büyümenin, ekonomik

büyüme özel sektöre verilen kredilerin ve özel sektöre verilen krediler enflasyonun Granger nedenidir.

Yiğitbaş (2014), Türkiye'deki banka kredileri ve konjonktürel dalgalanmalar arasındaki ilişkiyi 1987:01-2013:03 dönemine ait aylık verileri kullanarak eşbütünleşme analizi ve vektör hata düzeltme modeli yardımıyla analiz etmiştir. Yaptığı analiz sonucunda, reel banka kredileri ile RGSYİH, enflasyon ve geri ödenmeyen krediler arasında uzun dönem istikrarlı bir denge ilişkisinin olduğunu ve enflasyonunun kısa dönemde reel banka kredileri üzerinde bir etkisinin olmadığını ancak uzun dönemde banka kredileri üzerinde azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir.

Korkmaz (2015) banka kredilerinin ekonomik büyüme ve enflasyon üzerindeki etkisini 10 Avrupa ülkesi (İspanya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Polonya, Türkiye ve İngiltere) için, panel data analizi yöntemi yardımıyla, 2006-2012 dönemini kapsayan yıllık verileri kullanılarak analiz etmiştir. Analiz sonucunda 10 Avrupa ülkesinde bankacılık sektöründe yaratılan kredilerin ekonomik büyümeyi etkilediği, ancak enflasyon üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Krediler, bireysel (tüketici) krediler ve enflasyon arasındaki ilişkiyi konu alan literatür taraması genel hatlarıyla değerlendirildiğinde krediler ve bireysel krediler ile enflasyon arasında bir ilişkinin var olduğu ve bu ilişkinin uzun dönemde daha fazla belirginleştiği ortaya çıkmaktadır. Varolan bu ilişki genelde kredilerin, bireysel kredilerin ve bireysel krediler içinde önemli bir paya sahip olan ihtiyaç kredilerinin enflasyon oranlarını arttırdığı yönündedir.

3.2. VERİ

Ekonometrik analizde toplam bireysel krediler ve onu oluşturan konut kredileri, ihtiyaç kredileri, taşıt kredileri ve bireysel kredi kartlarının enflasyon oranı üzerindeki etkisi ya da değişkenler arasındaki ilişki analiz edilmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda ekonometrik analizde bağımlı değişken olarak enflasyon oranlarını temsil etmesi bakımından Tüketici Fiyatları Endeksi (Tüketici Fiyatları-2003=100) kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler olarak ise toplam bireysel krediler, ihtiyaç kredisi, konut kredisi, taşıt kredisi ve bireysel kredi kartları modele dahil edilmiştir.

Ekonometrik analiz periyodu, [2004:11–2015:03] dönemini kapsamaktadır. Analizde aylık veriler kullanılmıştır. Analiz periyodunun [2004:11–2015:03] dönemini

kapsamasının temel nedeni ise 2004 yılının 10. ayından önceki dönem için, toplam bireysel kredilere ait konut kredileri, taşıt kredileri ve bireysel kredi kartlarının verilerine ulaşılabilmemesine rağmen ihtiyaç kredisi verilerine ulaşılamamasıdır.

Ekonometrik analizde kullanılan [2004:11–2015:03] dönemine ait aylık verilere iki kaynaktan ulaşılmıştır. Bağımlı değişken olan enflasyon oranı (Tüketici Fiyatları Endeksi-2003=100) verisi TCMB'nin Elektronik Veri Dağıtım Sistemi'nden (EVDS), bağımsız değişkenler olan toplam bireysel krediler, ihtiyaç kredisi, konut kredisi, taşıt kredisi ve bireysel kredi kartları verileri ise BDDK'nın veri tabanından temin edilmiştir.

Ekonometrik analizlerde kullanılan veriler, verilerin simgeleri ve hangi süreçlerden (işlemlerden) geçirilerek modele dahil edildiklerine yönelik açıklamalar tablo 3.1'de sunulmaktadır.

Tablo 3.1. Ekonometrik Analizde Kullanılan Değişkenler

Simgesi	Değişkenin Adı	Değişkenlere İlişkin Açıklamalar
EO	Enflasyon Oranı	Tüketici Fiyatlarında (TÜFE) meydana gelen aylık % değişimi ifade etmektedir (2003=100).
TTK	Toplam Tüketici (Bireysel) Kredileri	BDDK'dan aylık olarak alınan milyon TL cinsinden Toplam Bireysel Krediler verisi dönüştürme işlemi sonucunda aylık % değişimi temsil edecek hale getirilmiştir.
İH	İhtiyaç Kredisi	BDDK'dan aylık olarak alınan milyon TL cinsinden İhtiyaç Kredisi verisi dönüştürme işlemi sonucunda aylık % değişimi temsil edecek hale getirilmiştir.
KK	Konut Kredisi	BDDK'dan aylık olarak alınan milyon TL cinsinden Konut Kredisi verisi dönüştürme işlemi sonucunda aylık % değişimi temsil edecek hale getirilmiştir.
TK	Taşıt Kredisi	BDDK'dan aylık olarak alınan milyon TL cinsinden Taşıt Kredisi verisi dönüştürme işlemi sonucunda aylık % değişimi temsil edecek hale getirilmiştir.
BKK	Bireysel Kredi Kartları	BDDK'dan aylık olarak alınan milyon TL cinsinden Bireysel Kredi Kartları verisi dönüştürme işlemi sonucunda aylık % değişimi temsil edecek hale getirilmiştir.

3.3. MODEL

Analizde toplam bireysel kredilerin enflasyon üzerindeki etkisini ayrı olarak ve toplam bireysel kredileri oluşturan ihtiyaç kredisi, konut kredisi, taşıt kredisi ve bireysel kredi kartlarının enflasyon üzerindeki etkisini ayrı olarak analiz etmek amacıyla iki farklı

model kurulmuştur. Değişkenler arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi için kurulan bu modeller aşağıdaki gibidir;

$$EO_t = \beta_0 + \beta_1 İK_t + \beta_2 KK_t + \beta_3 TK_t + \beta_3 BKK_t + u_t \quad (3.1)$$

$$EO_t = \beta_0 + \beta_1 TTK_t + \epsilon_t \quad (3.2)$$

Her iki modelde kullanılan değişkenlerin kısaltmaları ve temsil ettikleri değişkenlerin ismi; EO: Enflasyon Oranı, İK: İhtiyaç Kredisi, KK: Konut Kredisi, TK: Taşıt Kredisi, BKK: Bireysel Kredi Kartları ve TTK: Toplam Tüketici (Bireysel) Kredileri şeklindedir. Modeldeki u_t ve ϵ_t kavramları ise hata terimlerini göstermektedir.

3.4. EKONOMETRİK YÖNTEM

Ekonometrik analizde, bireysel krediler ile enflasyon arasındaki ilişkileri araştırmak amacıyla zaman seriseleri analizi yöntemi kullanılmıştır. Ekonometride zaman serileri kavramının bir yöntem olarak ortaya çıkışı ve gelişimi 1970 yılında Box ve Jenkins'in "Time Series Analysis: Forecasting and Control (Zaman Serileri Analizi: Tahmin ve Kontrol)" adlı kitabı ile başlamaktadır¹.

Zaman serileri herhangi bir olaya ait değişkenin gözlem değerlerinin bir dönemden diğerine (zamana göre) sıraya konulmasıyla oluşturulan sayısal büyüklükler olarak ifade edilmektedir. Gözlenen verilerin zaman içinde bir dönemden diğer döneme sıralı bir şekilde gerçekleşmesi bir koşul değil ancak düzenli aralıklarla dizinin gelişim seyrinin görülmesi için gerekli bir koşuldur².

Zaman serileri analizi ise, belirli dönem aralığını kapsayan bir olay ile ilgili, gözlenen serinin yapısını veren stokastik³ süreci modellemeyi ve geçmiş dönemlere ait gözlem değerleri vasıtasıyla gelecek ile ilgili olarak öngörüler ya da tahminler yapmayı amaçlayan bir yöntemdir⁴.

¹ Özlem Göktaş, *Teorik ve Uygulamalı Zaman Serileri Analizi*, Beşir Kitabevi, İstanbul 2005, s.1.

² Mustafa Sevüktekin, Mehmet Nargeleçekenler, *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi EViews Uygulamalı*, Nobel Yayın Dağıtım, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara 2010, s.41.

³ *Stokastik*: rassallık ile eş anlamlıdır. Stokastik süreç ise rassal değişkenlerin zaman endeksli dizisine verilen addır. Daha fazla bilgi için bakınız. Jeffrey M. Wooldridge, *Ekonometri Giriş I Modern Yaklaşım*, Çeviri Editörü: Ebru Çağlayan, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2013, s.341.

⁴ Oğuz Kaynar, Serkan Taştan, "Zaman Serisi Analizinde MLP Yapay Sinir Ağları ve ARIMA Modelinin Karşılaştırılması", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 33, Kayseri Temmuz-Aralık 162 2009, s.162.

Zaman serileri çeşitli amaçlardan dolayı analiz edilmektedir. Zaman serisi analizinin temel amaçları şunlardır⁵;

- ✓ Serilerin belli başlı özelliklerini ortaya çıkararak olayın doğasını anlamak,
- ✓ Seriler arasındaki ilişkiyi açıklamak,
- ✓ Serilerin geleceğe yönelik olarak tahminini yapmak ve
- ✓ Serilerin kontrolünü sağlamaktadır.

Bu amaçlardan dolayı ekonometrik analizde, bireysel krediler ile enflasyon arasındaki ilişkiyi açıklamak, bu ilişkinin geleceğine yönelik tahminlerde bulunmak ve bu ilişkinin kontrolünü sağlamak amacıyla Zaman Serileri Analizi yöntemi kullanılmıştır.

Bu analiz 5 temel aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalardan ilki değişkenlerin durağan olup olmadığının belirlendiği durağanlık testi ya da başka bir adıyla birim kök testidir. İkinci aşama değişkenlerin uzun dönemde aralarında ilişki olup olmadığının tespit edildiği eşbütünleşme testi aşamasıdır. Üçüncü aşama değişkenlerin aralarındaki ilişkinin yönünün tespit edildiği nedensellik testidir. Dördüncü aşama değişkenlerin birinde meydana gelen bir standart sapmalık değişimin diğer değişkenlerin şimdiki ve gelecekteki değerleri üzerindeki etkisini gösteren etki-tepki analizidir. Son aşama ise değişkenlerin kendilerinde ve diğer değişkenlerde meydana gelen şokların yüzde kaçının kendisinden yüzde kaçının diğer değişkenlerden kaynaklandığını açıklayan varyans ayrıştırması aşamasıdır.

3.4.1. Birim Kök Testi

Zaman serileri analizi ile modelin analizindeki ilk aşama, modele dahil edilen değişkenlerin her birinin durağan olup olmadığının birim kök testi ile belirlenmesidir. Zaman serisi analizinde, değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin varolabilmesi için serilerin birim kök içermemesi yani durağan olması gerekmektedir. Serilerin birim kök içermesi ya da durağan olmamaları sahte regresyon probleminin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Sahte regresyonun ortaya çıkması durumunda ise regresyon analizinden elde edilen bulgular değişkenler arasındaki gerçek ilişkiyi yansıtmamaktadır⁶.

Zaman serileri analizinde serilerin durağan olması, serilerin zaman içinde varyansının ve ortalamasının sabit olması ve gecikmeli iki zaman periyodundaki

⁵ Özlem Göktaş, *Teorik ve Uygulamalı...*, s.5.

⁶ Damodar N. Gujarati, *Essentials of Econometrics*, Irwin/McGraw-Hill, 2nd. Edition, Boston 1999, s.726.

değişkenlerin ko-varyansının değişkenler arasındaki gecikmeye bağlı olup zamana bağlı olmamasını ifade etmektedir. Bir serinin zaman içinde durağan olmasının ya da birim kök içermemesinin şartları şunlardır⁷;

$$\text{Ortalama} = E(Y_t) = \mu$$

$$\text{Varyans} = \text{var}(Y_t - \mu) = \delta^2$$

$$\text{Kovaryans} = \chi_k = E[(Y_t - \mu)(Y_{t+k} - \mu)]$$

Burada χ_k , k gecikme ile ortak varyans Y_t ile Y_{t+k} arasındaki, yani aralarında k dönem fark olan iki Y arasındaki değer kovaryansıdır. Eğer k=0 ise, χ_0 bulunur. Bu değer Y'nin varyansına eşittir ($=\sigma^2$), k=1 ise, χ_1 , Y'nin ardışık iki değeri arasındaki ortak varyanstır. Özetle, bir zaman serisi durağansa, ortalaması, varyansı ve kovaryansı (ortak varyansı) ne zaman ölçülürse ölçülsün aynıdır. Bir zaman serisi durağan değilse ortalaması, varyansı ve kovaryansı zaman içinde değişim gösterir.

Zaman serisinin ortalamasının, varyansının ve ortak kovaryansının zaman içinde değişim göstermesi serinin birim kök içerdiğinin ya da durağan olmadığına bir göstergesidir. Böyle bir seri sahte regresyonun ortaya çıkmasına yani değişkenler arasındaki ilişkinin gerçek ilişkiyi yansıtmamasına neden olur. Bu nedenden dolayı regresyon analizinden elde edilen sonuçların gerçeği yansıtmaması ya da değişkenler arasındaki ilişkinin doğru olabilmesi için ilk olarak çeşitli durağanlık ya da birim kök testleri ile bir serinin durağan olup olmadığı ya da birim kök içerip içermediğinin analiz edilmesi gerekmektedir. Ekonometrik analizde, bireysel krediler ve enflasyon serilerinin durağanlık analizi Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) birim kök testleri kullanılarak analiz edilmektedir.

Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi serilerin durağanlığının tespitinde en çok kullanılan ve en geçerli olan birim kök testlerinden birisidir. Bu test 1979 yılında Dickey ve Fuller tarafından geliştirilen birim kök testine bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin eklenmesi sonucunda, Dickey-Fuller (DF) birim kök testinin genişletilmiş halidir. DF testine bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin eklenmesi sonucunda ADF birim kök testi en genel olarak aşağıdaki denklemlerden oluşmaktadır:

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \sum_{j=1}^p \delta_j \Delta Y_{t-j} + \varepsilon_t \quad (3.3)$$

⁷ Damodar N.Gujarati, *Basic Econometrics*, Fourth Edition, MC-Graw-Hill, Inc., USA 2003, s.797-798.

$$\Delta Y_t = \mu + \delta Y_{t-1} + \sum_{j=1}^p \delta_j \Delta Y_{t-j} + \varepsilon_t \quad (3.4)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \beta t + \delta Y_{t-1} + \sum_{j=1}^p \delta_j \Delta Y_{t-j} + \varepsilon_t \quad (3.5)$$

Birim kök testi için kurulan hipotezler ise şu şekildedir;

$H_0: \delta = 0$ (Birim kök vardır, yani zaman serisi durağan değildir)

$H_1: \delta < 0$ (Seri birim kök içermemektedir, yani durağandır)

ADF birim kök testi için kullanılan denklemlerde birim kök testinin uygulanacağı model yapısı tespit edilmektedir. ADF birim kök testinin uygulanacağı model kesmesiz ve trendsiz ise (3) nolu, kesmeli ve trendsiz ise (4) nolu, kesmeli ve trendli ise de (5) nolu denklem kullanılmaktadır. Denklemlerdeki (Δ) birinci fark işlemcisini, (Y_t) t dönemde kullanılan zaman serisini, (μ) sabit terimini, (βt) zaman trendini, (ε_t) hata terimini, (p) gecikme uzunluğunu ifade etmektedir. ADF testine göre olağan en küçük kareler yöntemi tahminleri sonucu (t_δ) değeri yeterince negatif çıkar veya (t_δ) değeri kritik değerlerden daha küçük olursa sıfır hipotezi red edilir ve serinin durağan hale geldiği sonucuna ulaşılır⁸.

ADF birim kök testinden sonra serilerin durağanlığının belirlenmesinde yaygın olarak kullanılan bir diğer birim kök testi Phillips-Perron (1988) birim kök testidir. Phillips-Perron (PP) birim kök testi ADF birim kök testi ile benzer özellikler gösteren ADF birim kök testini tamamlayıcı bir özelliğe sahip olan bir birim kök testidir. ADF birim kök testinde hata terimlerinin dağılımının istatistiksel olarak bağımsız ve sabit varyanslı olduğu varsayılmaktadır. PP birim kök testinde ise, oto korelasyonun bilinmeyen türlerinin varlığına dayalı olarak hata terimindeki koşullu değişen varyansın durumu dikkate alınmakta ve serisel ilişki için parametrik olmayan bir düzeltmenin yapılması gerektiği önerilmektedir⁹.

PP birim kök testi denklemin tahmin edilmesine ve δ katsayısının t istatistiğinin seri korelasyon ve değişen varyans için modifiye edilmesine dayanmaktadır. PP birim kök test istatistiği aşağıdaki şekilde hesaplanır¹⁰:

$$\tau_\delta = t_\delta \left(\frac{\gamma_0}{f_0} \right)^{\frac{1}{2}} - \frac{T(f_0 - \gamma_0)(se(\delta))}{2f_0^{1/2} s} \quad (3.6)$$

⁸ Mustafa Sevüktekin, Mehmet Nargeleçekenler, *Ekonometrik Zaman...*, s.313-331.

⁹ Walter Enders, *Applied Econometric Time Series*, John Wiley and Sons Ltd. England 2004 s.251.

¹⁰ Halit Çiçek, Süleyman Gözegir, Emre Çevik, "Bir Maliye Politikası Aracı Olarak Borçlanma ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1990–2009)", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2010, s.148.

Burada; δ katsayı tahminini, t_δ δ 'nın t değerini, $se(\delta)$ δ katsayısının standart hatasını ve s regresyon standart hatasını göstermektedir. γ_0 denklemin hata varyansının tahminidir. f_0 ise sıfır (0) frekanstan spektral hata tahminini göstermektedir.

3.4.2. Johansen Eşbütünleşme Testi

Zaman serileri analizinde serilerin durağan olmaması sahte regresyona neden olmakta, sahte regresyonun ortadan kaldırılması için seriler fark alma işlemi ile durağan hale getirilmektedir. Fark alma işlemi serinin geçmiş dönemlerde maruz kaldığı şokların etkisini ortadan kaldırmakla kalmayıp, serilerin uzun dönemli ilişkilerinin de ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Eşbütünleşme (cointegration) testi, durağan dışı değişkenlerin fark alma işleminden sonra aralarında uzun dönemde bir ilişki olup olmadığını test etmek için kullanılan bir analiz yöntemidir¹¹.

Eşbütünleşme testi için geliştirilen ilk testlerden birisi Engle-Granger (1987) tarafından geliştirilen eşbütünleşme testidir. Engle-Granger (1987) eşbütünleşme testindeki bir takım eksikliklerden dolayı Johansen (1988) en çok benzerlik yöntemine dayanan bir eşbütünleşme testi geliştirmiştir. Johansen (1988) eşbütünleşme testinde koentegre eden vektörlerin tahmini ve test edilmesi yanında, parametreler üzerine konan bazı sınırlamalarda test edilmektedir. Daha sonraki süreçte Johansen ve Juselius (1990) VAR modeline sabit katsayı, trende ya da mevsimselliği ifade eden gölge değişkeni de dahil ederek, testi ve sınırlamaları daha da genişletmiş ve geliştirmişlerdir¹².

Johansen eşbütünleşme testi VAR analizine dayanan bir testtir. Bu testin modeldeki denklem sistemi aşağıdaki gibidir.

$$Y_t = \sum_{i=1}^p A_i Y_{t-1} + \beta X_t + u_t \quad (3.7)$$

Burada X_t ve Y_t durağan olmayan düzey değerleri, birinci farkları alındığında durağan hale gelen, yani $I(1)$ seriler olmalıdır. Denklemin 1. farkı alınıp tekrar düzenlendiğinde ise;

$$\Delta Y_t = \pi Y_{t-1} + \sum_{i=1}^{p-1} \mathcal{J}_i Y_{t-1} + \beta X_t + v_t \quad (3.8)$$

¹¹ Nedim Dikmen, *Ekonometri Temel Kavramlar ve Uygulamalar*, 2. Baskı, Dora Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti, Bursa 2012, s.321.

¹² Özlem Göktaş, *Teorik ve Uygulamalı...*, s.125.

şeklini almaktadır. Burada $\pi = \sum_{i=1}^p A_i - I$ ve $\tau_i = -\sum_{j=i+1}^p A_j$ dir. $\pi=\alpha\beta$ şeklinde ifade edilmektedir. α ve β' (kxr) boyutlu ve rankı r olan iki matrisi ifade etmektedir. α uyarılama hızını, yani hata düzeltme teriminin katsayısını, β uzun dönem eşbütünleşme katsayıları matrisini ve r ise matrisin rankını göstermektedir. Rankın 1'e eşit olması durumunda değişkenler arasında 1 eşbütünleşme ilişkisinin olduğu, 1'den büyük ise rankın değeri kadar eşbütünleşme ilişkisi olduğu sonucuna varılır. Seriler arasında eşbütünleşik ilişkinin olup olmadığına bakmak için iz (trace) ve maksimum özdeğer istatistikleri kullanılır¹³.

3.4.3. Granger Nedensellik Testi

Johansen eşbütünleşme testi ile değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkinin belirlenmesinden sonra değişkenler arası ilişkinin yönünü tespit etmek için Granger nedensellik testi uygulanır. Granger nedensellik testi uygulanmadan önce vektör otoregresif (VAR) modeli yardımıyla uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. VAR'ın uygun gecikme yapısının belirlenmesi için Akaike'nin Son Tahmin Hata (Minimum Final Prediction Error-FPE), Akaike Bilgi Kriteri (Akaike Information Criterion-AIC), Schwarz Kriteri (Schwarz Criterion-SC) ve Hannan-Quinn (HQ) gibi ölçüler kullanılabilir¹⁴.

VAR modeli yardımıyla uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesinden sonra Granger nedensellik testi (1969) aşağıdaki denklemler yardımı ile test edilir;

$$X_t = \sum_{j=1}^m a_j X_{t-j} + \sum_{j=1}^m b_j Y_{t-j} + \varepsilon_{t1} \quad (3.9)$$

$$Y_t = \sum_{j=1}^m c_j X_{t-j} + \sum_{j=1}^m d_j Y_{t-j} + \varepsilon_{t2} \quad (3.10)$$

Burada (a_j), (b_j), (c_j) ve (d_j) gecikme katsayılarını, m bütün değişkenler için ortak gecikme uzunluğunu ε_{t1} ve ε_{t2} hata terimlerinin birbirinden bağımsız (kolerasyonsuz) oldukları varsayımına dayanmaktadır¹⁵.

Granger nedensellik testi, (9) ve (10) nolu eşitliklerdeki hata terimlerinden önce yer alan bağımsız değişkenin gecikmeli değerlerinin katsayılarının sıfıra (0) eşit olup olmadığı ile test edilen bir nedensellik analizidir. Granger nedensellik testinde hipotez çift taraflı

¹³ Ahmet Gökçe Akpolat, Nurullah Altıntaş, "Enerji Tüketimi İle Reel Gsyih Arasındaki Eşbütünleşme Ve Nedensellik İlişkisi: 1961-2010 Dönemi", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 2013 Cilt: VIII Sayı: II, s.123-124.

¹⁴ N. Serap Vurur, Ercan Özen, "Türkiye'de Mevduat Banka Kredisi ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin İncelenmesi", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Uşak 2013, 6/3, s.125.

¹⁵ C. W. J. Granger, "Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-spectral Methods", *Econometrica*, Vol. 37, No. 3, 1969, s.424-438.

kurularak nedenselliğin yönünün çift (karşılıklı) taraflı mı yoksa tek taraflı mı olduğu belirlenmektedir. Burada, (b_j) değerlerinin belirli bir anlamlılık düzeyi ile sıfırdan farklı olması “ Y_t 'nin X_t 'ye neden olduğu”nu gösterir ve bu durum “ $Y_t X_t$ 'nin Granger nedenidir ($Y \Rightarrow X$)” şeklinde ifade edilir. Bu durum “ Y_t 'den X_t 'ye doğru tek taraflı nedensellik ($Y \Rightarrow X$)” olarak tanımlanır. (d_j) değerlerinin belirli bir anlamlılık düzeyinde sıfırdan farklı olması “ X_t 'nin Y_t 'ye neden olduğu”nu gösterir. Bu durum, “ $X_t Y_t$ 'nin Granger nedenidir ($X \Rightarrow Y$)” şeklinde ifade edilir ve “ X_t 'den Y_t 'ye doğru tek taraflı nedensellik ($X \Rightarrow Y$)” olarak tanımlanır. Hem (b_j) , hem de (d_j) katsayılarının belirli bir anlamlılık düzeyi ile sıfırdan farklı olmaları durumunda hem “ $X_t Y_t$ 'nin” hem de “ $Y_t X_t$ 'nin” Granger nedeni olduğu kabul edilir. Yani X_t ile Y_t arasında “çift taraflı nedensellik ($X \Leftrightarrow Y$)” ilişkisi vardır. Bu durumların hiçbirinin gerçekleşmemesi durumunda yani hem (b_j) , hem de (d_j) katsayılarının belirli bir anlamlılık düzeyi ile sıfırdan farklı olmamalarında ise iki değişkenin birbirinin nedeni olmadığı ifade edilir. Yani bu durumda “ X_t ve Y_t birbirinden bağımsızdır”¹⁶.

3.4.4. Etki Tepki Fonksiyonları

Etki-tepki fonksiyonları, rassal hata terimlerinden birinde meydana gelen bir standart sapmalık şokun ya da değişimin, içsel değişkenlerin şimdiki ve gelecekteki değerlerine olan etkisini yansıtmaktadır. VAR analizinde, incelenen değişkenler arasındaki dinamik etkileşimi belirlemede, simetrik ilişkileri tespit etmede, etki-tepki fonksiyonlarının önemli bir payı vardır. Bir makroekonomik değişkenin büyüklüğün üzerinde en etkili değişkenin hangisi olduğuna varyans ayrıştırmasına, etkili bulunan bu değişkenin politika aracı olarak kullanılabilir olup olmadığına etki-tepki fonksiyonlarına bakılarak karar verilir. Etki-tepki fonksiyonlarını elde etmede en çok kullanılan yöntemlerden birisi, hataların Cholesky ayrıştırması kullanılarak dikeyleştirilmesi ve elde edilen varyans-kovaryans matrisinin çapraz (diyagonal) hale getirilmesidir¹⁷.

Y_t ve Z_t serileri arasındaki etki ve tepkiyi araştırmak için hareketli ortalama gösterimi çok fazla kullanılan yollardan birisidir. Φ_i katsayıları, Y_t ve Z_t serilerinin zaman içindeki hareketleri üzerindeki ε_{yt} ve ε_{zt} serilerinin standart sapmalık şoklarının

¹⁶ M. Uzunöz, Y. Akçay, “Türkiye’de Büyüme ve Enerji Tüketimi Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1970-2010”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), Çankırı 2012, s.1-16.

¹⁷ Ferhat Başkan Özgen, Bülent Güloğlu, “Türkiye’de İç Borçların İktisadî etkilerinin VAR Tekniğiyle Analizi”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 31 (Haziran), Sayı:31, Ankara 2004, s.97.

(sıçrayışlarının) etkilerini genelleştirmek amacıyla kullanılmaktadır. $\Phi_{jk}(0)$ matrisinin dört eleman etki çarpanıdır. Buradan hareketle;

$$\begin{bmatrix} y_t \\ z_t \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} y \\ z \end{bmatrix} + \sum_{i=0}^{\infty} \begin{bmatrix} \phi_{11(i)} & \phi_{12(i)} \\ \phi_{21(i)} & \phi_{22(i)} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \varepsilon_{yt-i} \\ \varepsilon_{zt-i} \end{bmatrix} \quad (3.11)$$

$\Phi_{12}(0)$, aynı dönemdeki ε_{zt} serisindeki bir birimlik değişimin Y_t serisi üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu noktadan hareketle, $\Phi_{11}(1)$ ve $\Phi_{12}(1)$ öğeleri sırasıyla y_{t-1} ve z_{t-1} bir dönemli gecikmelerinin bir birimlik değişimlerinin Y_t serisi üzerindeki etkisini gösterecektir. ε_{yt} ve/veya ε_{zt} terimlerinin birikimli etkileri, etki tepki fonksiyonlarının indislerinin uygun katsayılarının toplamından elde edilmektedir. Örneğin, (n) dönem sonra y_{t+n} üzerindeki ε_{zt} değişiminin etkisinin $\Phi_{12}(n)$ olduğu bilinmelidir. Dolayısıyla, n dönem sonra Y_t serisinin üzerindeki ε_{zt} teriminin birikimli etkilerinin toplamı $\sum_{i=0}^n \Phi_{12}(i)$ olmaktadır. n sonsuza doğru gittiğinde, uzun dönem etki çarpanına ulaşılmaktadır. Y_t ve Z_t serileri durağan kabul edildiğinden, tüm j ve k durumları için $\sum_{i=0}^n \Phi_{jk}^2(i)$ toplamı sonlu olarak ortaya çıkmaktadır. Dört terimden oluşan bu $\Phi_{11}(i)$, $\Phi_{12}(i)$, $\Phi_{21}(i)$ ve Φ_{22} katsayılar kümesine etki tepki fonksiyonu adı verilmektedir¹⁸.

3.4.5. Varyans Ayırıştırması

VAR modelinin hareketli ortalamalar bölümünden elde edilen varyans ayırıştırması, değişkenlerin kendilerinde ve diğer değişkenlerde meydana gelen şokların kaynaklarını yüzde olarak ifade eden bir kavramdır. Varyans ayırıştırması modelde yeralan değişkenlerde meydana gelecek bir değişimin yüzde (%) kaçının kendisinden, yüzde (%) kaçının diğer değişkenlerden kaynaklandığını gösterir. Bir değişkende meydana gelen değişimlerin büyük bölümü kendisindeki şoklardan kaynaklanıyorsa, bu değişkenin dışsal olarak hareket ettiği anlamına gelir. Varyans ayırıştırması değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin derecesi hakkında da bilgi verir¹⁹.

Bir VAR modelinde h uzunluktaki bir dönem için öngörü hata kovaryans matrisi (MSE matrisi) aşağıdaki gibi ifade edilebilir;

$$\Omega(h) = \Omega_{\varepsilon} + M_1 \Omega_{\varepsilon} M_1' + \dots + M_{h-1} \Omega_{\varepsilon} M_{h-1}'$$

¹⁸ Faik Bilgili, Recep Düzgün, Erginbay Uğurlu, “Büyüme, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Yurtiçi Yatırımlar Arasındaki Etkileşim”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:23 Y 1:2007/, s.142-143.

¹⁹ Salih Barışık, Ferdi Kesikoğlu, “Türkiye’de Bütçe Açıklarının Temel Makroekonomik Değişkenler Üzerindeki Etkisi (1987-2003 VAR, Etki-Tepki Analizi ve Varyans Ayırıştırması)”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61-4, Ankara 2006, s.70.

$$\begin{aligned}
&= P^{-1}P\Omega_\varepsilon P'(P^{-1})'M_1 P^{-1}P\Omega_\varepsilon P'(P^{-1})'M_1' + \dots + M_{h-1}P^{-1}P\Omega_\varepsilon P'(P^{-1})'M_{h-1}' \\
&= \varphi_0\varphi_0' + \varphi_1\varphi_1' + \dots + \varphi_{h-1}\varphi_{h-1}' \tag{3.12}
\end{aligned}$$

$\varphi_n\varphi_n'$ in m. Diagonal elemanı φ_n' in m. satırındaki faktörlerin karelerinin toplamıdır. Buna karşın, $\varphi_0\varphi_0' + \varphi_1\varphi_1' + \dots + \varphi_{h-1}\varphi_{h-1}'$ in m. köşegen faktörlerinin toplamı, Y_m değişkeninin h adım öngörüsünün öngörü hata varyansını oluşturmaktadır. Bu öngörü hata varyansına j. değişkenindeki şokun katkısı aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$\varphi_{mj,0}^2 + \varphi_{mj,1}^2 + \varphi_{mj,h-1}^2 \tag{3.13}$$

Burada, $\varphi_{mj,n}^2$; φ_n in mj faktörünü ifade etmektedir. Bu noktadan hareketle, herhangi bir değişkenin öngörü hata varyansına sistemdeki diğer değişkenlere ilişkin şoklarının katkısı ve bu katkıların toplam varyans içindeki payları bulunabilir. Bu işleme varyans ayrıştırması denilmektedir²⁰.

3.5. ANALİZ SONUÇLARI

Türkiye’de bireysel kredilerin enflasyon üzerindeki etkilerini analiz etmek için iki tane model oluşturulmuştur. Bu modellerden ilki ihtiyaç kredileri, konut kredileri, taşıt kredileri ve bireysel kredi kartlarının enflasyon üzerindeki etkilerini, ikinci model ise toplam bireysel (tüketici) kredilerin enflasyon üzerindeki etkisini analiz etmektedir.

Analizde kullanılacak her iki model içinde ekonometrik yöntem kapsamında öncelikle; ön bulgular ve korelasyon analizi, birik kök testi, Johansen eşbütünleşme testi, Granger nedensellik testi, etki-tepki fonksiyonu ve varyans ayrıştırması yapılmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

3.5.1. Ön Bulgular ve Korelasyon Analizi Sonuçları

Enflasyon oranı, toplam bireysel krediler, toplam bireysel kredileri oluşturan ihtiyaç kredileri, konut kredileri, taşıt kredileri ve bireysel kredi kartları değişkenlerine ait tanımlayıcı (ortalama, maximum, minimum, standart sapma, çarpıklık, basıklık ve gözlem sayısı gb) istatistikler tablo 3.2’de verilmektedir.

²⁰ Faik Bilgili, Recep Düzgün, Erginbay Uğurlu, “Büyüme, Doğrudan...”, s.144-145.

Tablo 3.2. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

İstatistikler	EO	İK	KK	TK	BKK	TTK
Ortalama	0.6639	2.8435	3.5351	0.3029	1.4806	2.6008
Medyan	0.5626	2.0883	2.1207	0.2925	1.6727	2.0518
Maximum	3.2721	57.2224	27.2250	14.1099	8.9404	12.3812
Minimum	-1.4307	-4.6194	-1.3217	-16.4469	-3.6741	-4.9158
Standart Sapma	0.7830	5.3784	4.8064	3.0773	1.7534	2.4684
Çarpıklık	0.4115	8.3980	2.6394	-0.1390	0.3280	1.4949
Basıklık	3.4224	85.1202	10.0602	12.3533	5.2209	6.9957
Gözlem sayısı	125	125	125	125	125	125

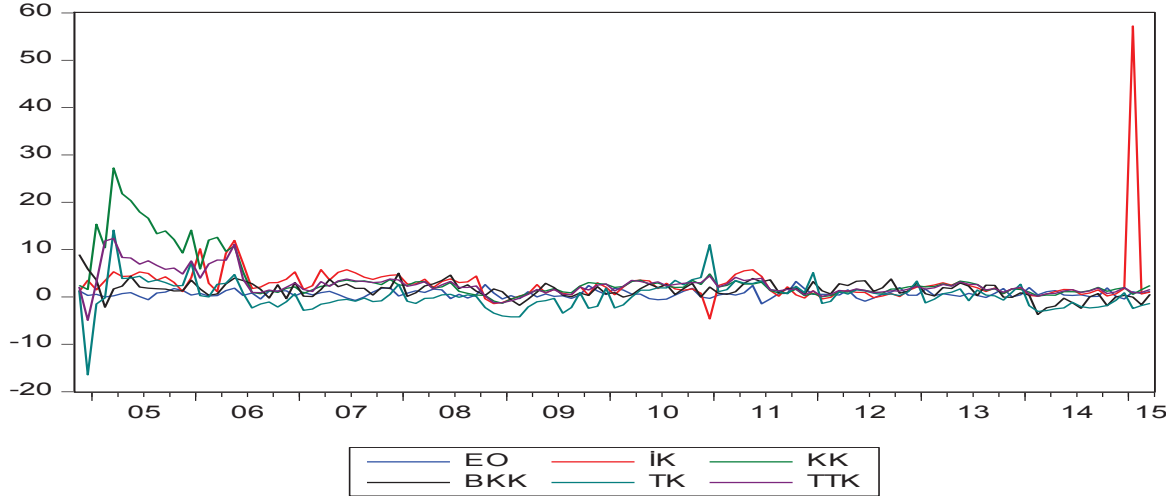
Tablo 3.2 incelendiğinde, bireysel krediler içinde ortalama olarak en fazla değişim gösteren kredi konut kredileridir. En az değişim gösteren bireysel kredi çeşidi ise taşıt kredileridir. Analizin yapıldığı dönemde enflasyon oranı ise ortalama olarak 0.66 oranında bir değişim göstermiştir. Standart sapma değerlerine bakıldığında oynaklığın (volatilite) en yüksek olduğu bireysel kredi çeşidi ihtiyaç kredileri iken, oynaklığın en düşük olduğu bireysel kredi çeşidi ise bireysel kredi kartlarıdır. Analiz döneminde enflasyon oranının oynaklığı ise 0.78 olarak gerçekleşmiştir.

Enflasyon oranı, toplam bireysel krediler ve toplam bireysel kredileri oluşturan ihtiyaç kredileri, konut kredileri, taşıt kredileri ve bireysel kredi kartları değişkenlerinin düzey değerleri için, değişkenler arası kolerasyon matrisine ait istatistikleri tablo 3.3 yardımıyla incelemek mümkündür.

Tablo 3.3. Düzey Değerleri için Değişkenler Arası Kolerasyon Matrisi

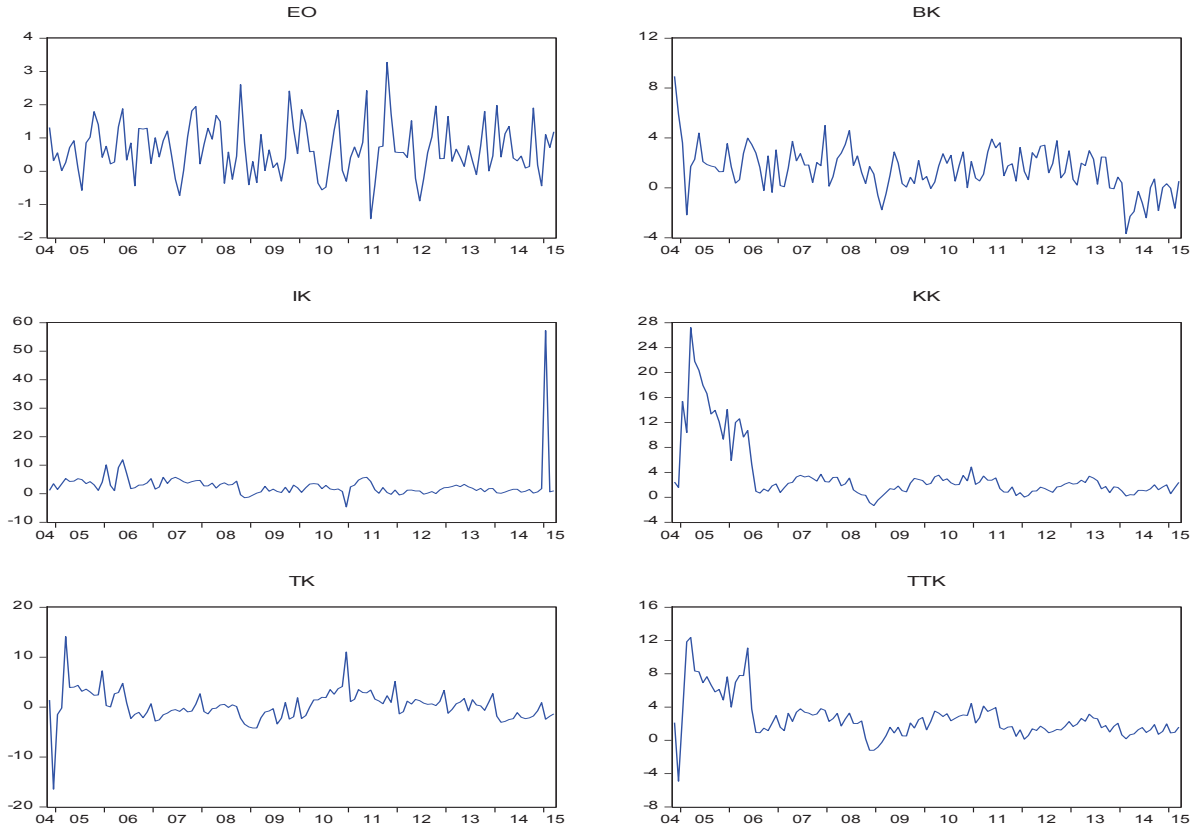
Değişkenler	EO	İK	KK	BKK	TK	TTK
EO	1.00000	0.04790	-0.03117	-0.05254	-0.08778	-0.03573
İK	0.04790	1.00000	0.12539	0.07258	0.01500	0.18581
KK	-0.03117	0.12539	1.00000	0.19690	0.53899	0.84652
BKK	-0.05254	0.07258	0.19690	1.00000	0.24930	0.16929
TK	-0.08778	0.01500	0.53899	0.24930	1.00000	0.69386
TTK	-0.03573	0.18581	0.84652	0.16929	0.69386	1.00000

Kolerasyon matrisi modele dahil edilen değişkenler arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Modelde en güçlü ilişki konut ve taşıt kredileri ile toplam bireysel krediler arasında gözükmemektedir. Konut ve taşıt kredilerinde meydana gelen değişim, en fazla toplam bireysel kredilerde bir değişime neden olmaktadır. Model 1 ve model 2'ye dahil edilen değişkenlerin analiz dönemi içindeki zaman sürecinde göstermiş oldukları çoklu değişimi grafik 3.1 yardımıyla incelemek mümkündür.

Grafik 3.1. Değişkenlere Ait Çoklu Zaman Serisi Grafikleri

Değişkenlerin zaman boyutundaki çoklu seyirleri incelendiğinde, bütün değişkenlerin 2004 yılının son dönemi ile 2006 yılının başına kadar oynaklıklarının fazla olduğu, bu oynaklığın 2006 yılı ile 2015 yılları arasında azaldığı görülmektedir.

Analize dahil edilen değişkenlerin analiz dönemi içindeki zaman sürecinde göstermiş oldukları tekil değişimini, grafik 3.2 yardımıyla incelemek mümkündür.

Grafik 3.2. Değişkenlere Ait Tekil Zaman Serisi Grafikleri

Analizdeki değişkenlerden Tüketici Fiyatları Endeksindeki aylık değişimi gösteren enflasyon oranı, belirli bir trendin etrafından istikrarlı bir oynaklık göstermiştir. Oynaklığın derecesi özellikle Küresel Finansal Krizin patlak verdiği 2008 yılının son çeyreğinden sonra artış göstermiş, krizin etkilerinin azalmaya başladığı 2012 yılı ile birlikte azalmaya başlamıştır. Konut, taşıt ve toplam bireysel kredilerin zaman içindeki seyri benzerlik göstermektedir. Bu krediler 2005 yılının başından itibaren artış göstermiş, daha sonra 2006 yılı ile birlikte azalmaya başlamış sonra günümüze kadar istikrarlı sabit bir trendde devam etmiştir. İhtiyaç kredileri 2004-2014 yılları arasında sabit bir şekilde istikrarlı bir trend göstermiş, 2015 yılının başında bir atış göstererek tekrar azalış trendine girmiştir. Bireysel kredi kartları 2004-2013 döneminde istikrarlı bir gelişim göstermiş, 2014 yılının başından itibaren azalış eğilimine girmiş, daha sonra tekrar artış gösterse de eski seviyelerini yakalayamamıştır.

3.5.2. Birim Kök Testi Sonuçları

Analizinde kullanılan değişkenlerin durağan olup olmadıkları Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) birim kök testleriyle araştırılmıştır. ADF ve PP testlerinin sonuçları Tablo 3.4 ve 3.5'te gösterilmiştir.

Tablo 3.4. ADF Seviye Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Sabitli		Sabitli ve Trendli	
	t-İstatistik	Kritik değer*	t-İstatistik	Kritik değer*
EO	-7.9979	-3.4851	-7.9806	-4.0356
İK	-10.450	-3.4837	-10.458	-4.0337
KK	-4.4772	-3.4896	-4.3147	-4.0420
TK	-4.9917	-3.4846	-5.1902	-4.0349
BKK	-7.6232	-3.4837	-8.0950	-4.0337
TTK	-4.2388	-3.4837	-5.0687	-4.0337

Gecikme değerleri Schwarz Bilgi Kriteri'ne göre seçilmiştir.

* Kritik değerler % 1 anlamlılık düzeyine göre alınmıştır.

Tablo 3.4'te değişkenler sabit ve sabit+trendli olmak üzere ADF birim kök test istatistiğine göre değerlendirmeye alınmıştır. Seriler düzeyde, %1 anlamlılık düzeyi ve Schwarz Bilgi Kriteri'ne göre test edilmiş ve değişkenlerin seviyede I(0) durağan çıktığı görülmüştür.

Tablo 3.5. PP Seviye Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Sabitli		Sabitli ve Trendli	
	t-İstatistik	Kritik değer	t-İstatistik	Kritik değer
EO	-16.884	-3.4837*	-17.279	-4.0337*
İK	-10.451	-3.4837*	-10.455	-4.0337*
KK	-2.9374	-2.8848**	-4.0043	-3.4464**
TK	-7.5060	-3.4837*	-7.4963	-4.0337*
BKK	-7.6979	-3.4837*	-8.1196	-4.0337*
TTK	-4.1430	-3.4837*	-4.9956	-4.0337*

*, ** Kritik değerler sırasıyla % 1 ve % 5 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Tablo 3.5’de değişkenler sabit ve sabit+trendli olmak üzere PP birim kök test istatistiğine göre değerlendirmeye alınmıştır. Seriler düzeyde, %1 ve %5 anlamlılık düzeyine göre test edilmiş ve değişkenlerin seviyede I(0) durağan çıktığı görülmüştür. Dolayısıyla her iki birim kök testi istatistiğine göre fark alma işlemine gerek kalmamış ve değişkenlerin I(0) olduğu belirlenmiştir.

3.5.3. Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Johansen eşbütünleşme (cointegration) analizi, serilerin düzeyde durağan olmayıp birinci farklarının alınması sonucunda durağan hale gelmeleri ile aralarında uzun dönemli bir ilişki olup olmadığını test etmek için kullanılmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere Johansen eşbütünleşme analizinin yapılabilmesi için, serilerin düzeyde değil, birinci farkları alındığında hepsinin durağan hale gelmesi gerekmektedir. Düzeyde durağan hale gelen serilere eşbütünleşme testi yapmaya gerek yoktur.

Çalışmanın analizinde kullanılan seriler ADF ve PP birim kök testlerine tabi tutulmuş ve serilerin hepsinin her iki test istatistiğine göre de düzeyde durağan hale geldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenden dolayı Johansen eşbütünleşme testi yapılmasına gerek yoktur.

3.5.4. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Johansen eşbütünleşme testinden sonra değişkenler arasında ilişkinin olup olmadığını tespit etmek ve eğer ilişki varsa bu ilişkinin yönünü belirlemek amacıyla Granger nedensellik testi uygulanır. Granger nedensellik testi uygulanmadan önce, nedensellik için uygun gecikme uzunluğunun belirli kriterlere göre tespit edilmesi gerekmektedir. Bu yüzden her iki model içinde gecikme uzunluğu vektör otoregresif (VAR) modeli

yardımla belirlenmiştir. Model 1 ve model 2 için VAR modeli yardımla belirlenen uygun gecikme uzunlukları tablo 3.6'da verilmiştir.

Tablo 3.6. Model (1) ve Model (2) için VAR Uygun Gecikmenin Belirlenmesi

Model (1) için VAR Uygun Gecikmenin Belirlenmesi					
Gecikme	LR	FPE	AIC	SIC	HQ
0	-	1491.5	21.496	21.614	21.544
1	281.04	181.89	19.392	20.100*	19.679*
2	49.438	175.33	19.353	20.651	19.880
3	41.876	178.62	19.366	21.254	20.132
4	52.389	160.44	19.247	21.726	20.254
5	41.414*	158.89*	19.219*	22.289	20.465
6	27.580	181.62	19.326	22.985	20.812
7	33.270	191.86	19.343	23.592	21.068
8	33.780	198.67	19.326	24.165	21.290
Model (2) için VAR Uygun Gecikmenin Belirlenmesi					
Gecikme	LR	FPE	AIC	SIC	HQ
0	-	2.4108	6.5557	6.6029	6.5749
1	119.88	0.9019	5.5725	5.7141*	5.6300*
2	9.3444	0.8885	5.5574	5.7935	5.6533
3	8.2466	0.8828	5.5508	5.8813	5.6850
4	16.8868	0.8087	5.4628	5.8878	5.6354
5	9.9558*	0.7887*	5.4373*	5.9567	5.6481
6	1.5794	0.8324	5.4905	6.1043	5.7397
7	5.8984	0.8321	5.5010	6.2093	5.7886
8	4.6027	0.8622	5.5234	6.3261	5.8493

*simgesi model için uygun gecikmeleri göstermektedir.

LR: Ardışık Değiştirilmiş Test İstatistiği

FPE: Son Tahmin Hata Kriteri

AIC: Akaike Bilgi Kriteri

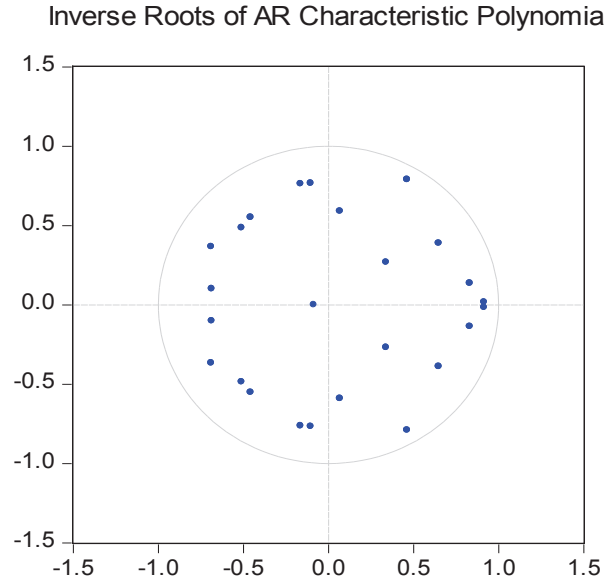
SIC: Schwarz Bilgi Kriteri

HQ: Hannan-Quinn Bilgi Kriteri

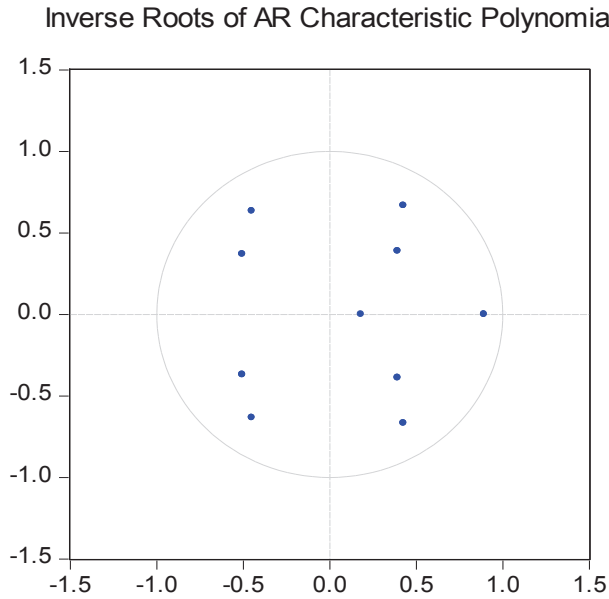
Tablo 3.6'da görüldüğü gibi model 1 ve model 2 için gecikme uzunlukları ayrı ayrı belirlenmiştir. Gecikme uzunluklarının ayrı ayrı belirlenmesine rağmen, hem model 1 hem de model 2 için uygun gecikme uzunluğunun beşinci (5.) gecikme olduğu tespit edilmiştir.

VAR modeline göre, sonuçların güvenilir olması için analizde kullanılan serilerin durağan olması gereklidir. Modelin bir bütün olarak durağan olup olmadığı ise modelden elde edilen karakteristik polinomunun ters köklerine bakılarak anlaşılabilir. Modeldeki bütün kökler birim çemberin içinde yer alıyorsa, VAR süreci durağan olarak kabul edilir. Bu amaca yönelik olarak model 1 ve model 2 için VAR modelinden elde edilen karakteristik polinomunun ters kökleri Şekil 1 ve Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Model 1 İçin VAR Tahmininin AR Polinomunun Ters Köklerinin Birim Çember İçerisindeki Konumu

Şekil 3.2. Model 2 İçin VAR Tahmininin AR Polinomunun Ters Köklerinin Birim Çember İçerisindeki Konumu

Şekil 3.1 ve 3.2 incelendiğinde VAR tahminine ait AR polinomunun ters köklerinin gerek model 1 ve gerekse model 2’de birim çember içerisinde yer alması, modelin durağanlık açısından herhangi bir sorun taşımadığını ortaya koymaktadır. Bu yapı itibariyle mevcut VAR sistemi istikrarlı bir yapıdadır ve farklı varyanslar görülmemektedir. Dolayısıyla model bu haliyle istikrarlıdır.

Uygun gecikme uzunlukları ile tahmin edilen VAR modeli sonucu Granger nedensellik testi, hem model 1 hem de model 2 için ayrı ayrı yapılmıştır. Granger nedensellik test sonuçları tablo 3.7, 3.8 ve 3.9’da ayrı ayrı gösterilmiştir.

Tablo 3.7. Model 1 İçin Bağımlı Değişken Enflasyon Oranı Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Değişkenler	Olasılık Değeri
İhtiyaç Kredisi	0.5328
Konut Kredisi	0.7571
Taşıt Kredisi	0.7547
Bireysel Kredi Kartları	0.0011

Tablo 3.7’ deki Granger nedensellik testi sonuçlarına göre ihtiyaç, konut ve taşıt kredisinden enflasyon oranına doğru bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Bireysel kredi kartlarından enflasyon oranına doğru ise % 1 anlamlılık düzeyinde bir nedensellik ilişkisinin olduğu görülmektedir.

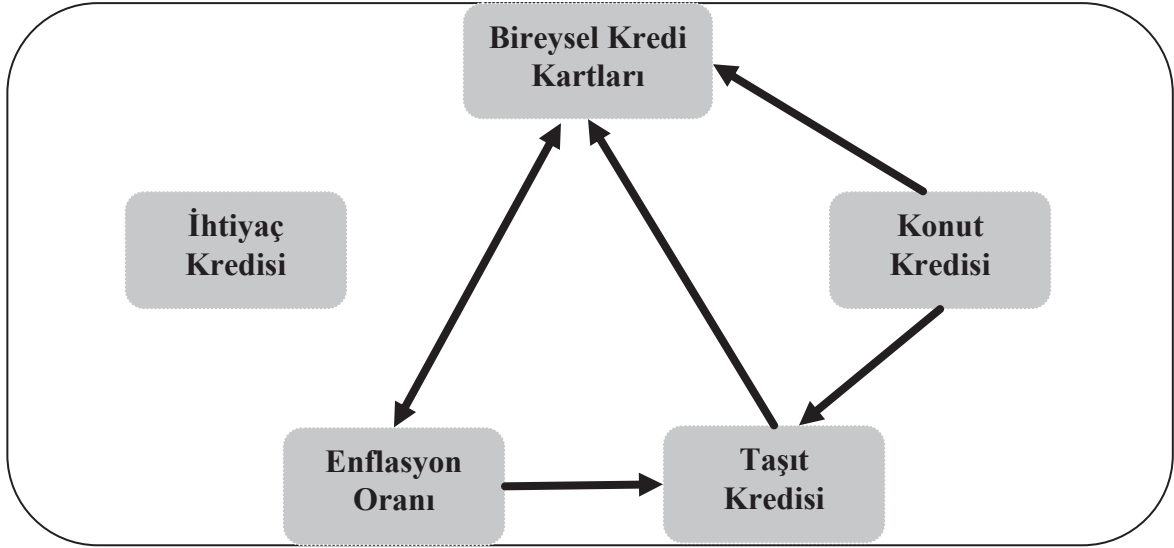
Tablo 3.8. Model 1 İçin Diğer Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Değişkenler	Olasılık Değeri
Enflasyon →İhtiyaç Kredisi	0.8839
Konut Kredisi →İhtiyaç Kredisi	0.9456
Taşıt Kredisi →İhtiyaç Kredisi	0.9404
Bireysel Kredi Kartları →İhtiyaç Kredisi	0.4637
Enflasyon →Konut Kredisi	0.6627
İhtiyaç Kredisi →Konut Kredisi	0.4391
Taşıt Kredisi →Konut Kredisi	0.7045
Bireysel Kredi Kartları →Konut Kredisi	0.3549
Enflasyon →Bireysel Kredi Kartları	0.0042
İhtiyaç Kredisi →Bireysel Kredi Kartları	0.6459
Konut Kredisi →Bireysel Kredi Kartları	0.0744
Taşıt Kredisi →Bireysel Kredi Kartları	0.0118
Enflasyon →Taşıt Kredisi	0.0022
İhtiyaç Kredisi →Taşıt Kredisi	0.9856
Konut Kredisi →Taşıt Kredisi	0.0107
Bireysel Kredi Kartları →Taşıt Kredisi	0.5567

Diğer nedensellik sonuçlarına bakıldığında enflasyon oranından hem bireysel kredi kartlarına, hem de taşıt kredilerine doğru bir nedenselliğin olduğu görülmektedir. Bu yapı itibariyle enflasyon ile bireysel kredi kartları arasında çift yönlü bir nedenselliğin var olduğu ortaya çıkmaktadır. Konut ve taşıt kredilerinden de bireysel kredi kartlarına doğru bir nedensellik ilişki mevcuttur. Son olarak da konut kredilerinden taşıt kredilerine doğru bir nedensellik ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Model 1 için değişkenler arasındaki Granger nedensellik ilişkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için, şekil 3.3 türetilmiştir. Bu şekilde çift yönlü oklar değişkenler arasındaki çift yönlü nedensellik ilişkisini gösterirken, tek yönlü oklar ise değişkenler arasındaki tek yönlü nedensellik ilişkisini göstermektedir.

Şekil 3.3. Değişkenler Arasında Nedensellik İlişkisi

Model 1 için değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini yukarıdaki şekil 3.3 yardımıyla daha açık bir şekilde görmek mümkündür.

Tablo 3.9. Model 2 İçin Granger Nedensellik Sonuçları

Değişkenler	Olasılık Değeri
Toplam Tüketici (Bireysel) Kredileri → Enflasyon	0.1624
Enflasyon → Toplam Tüketici (Bireysel) Kredileri	0.1904

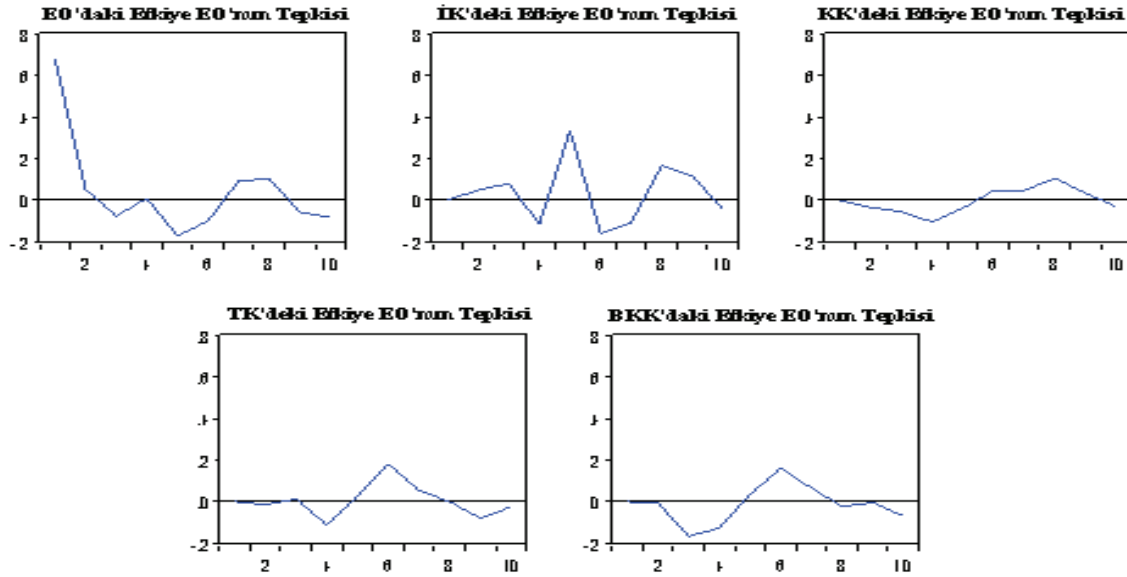
Model 2 için elde edilen analiz sonuçlarına göre ise toplam tüketici kredileri ile enflasyon oranları arasında doğrudan bir Granger nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.

3.5.5. Etki-Tepki Fonksiyonu Sonuçları

Analize konu olan dönemde, analizdeki bağımsız değişkenlere bir standart sapma büyüklüğünde şok verilerek, enflasyon oranının bu şoka (etkiye) gösterdiği tepkinin fonksiyonu hem model 1 hem de model 2 için grafikler şeklinde gösterilmiştir. Başka bir deyişle grafikler, enflasyon oranının toplam bireysel krediler, ihtiyaç kredileri, konut kredileri, taşıt kredileri ve bireysel kredi kartlarından kaynaklanan şoklara verdikleri tepkileri göstermektedir. Serilerin, diğer serilere verilen şoklar karşısındaki tepkilerinin seyri 10 dönem boyunca incelenmiştir.

Model 1 ve model 2 için etki-tepki fonksiyonuna ait seyri grafik 3.3 ve 3.4 yardımıyla incelemek mümkündür.

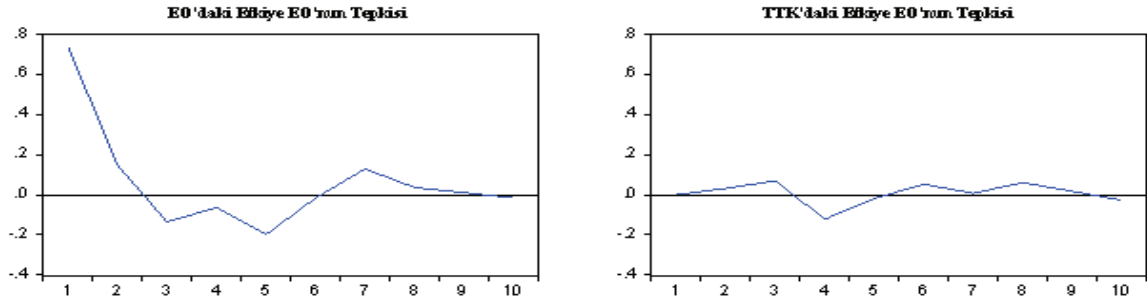
Grafik 3.3. Model 1 İçin Etki-Tepki Fonksiyonları

Grafik 3.3'de model 1 için verilen etki-tepki fonksiyonun sonuçları yorumlandığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Enflasyon oranlarında bir standart hatalık şok karşısında enflasyon oranlarının gösterdiği tepki, ilk iki aya kadar pozitif iken, bu aydan itibaren dördüncü aya kadar negatif bir yönelime girmiştir. Bu negatif eğilim beşinci ayda en büyük tepkiyi göstermekte, bu aydan sonra denge değerine doğru yönelmekte, yedinci ay ile dokuzuncu ay arasında pozitif olmakta daha sonra ise negatife yönelmektedir. İhtiyaç kredilerinde görülecek bir şoka karşılık enflasyon oranlarının gösterdiği tepki, ilk ayda nötr, ikinci aydan üçüncü aya kadar pozitif, üçüncü ve dördüncü ayda negatif, dördüncü ay ile altıncı ay arasında pozitif, altıncı ay ile yedinci ay arasında negatif ve yedinci aydan onuncu aya kadar pozitif olarak gerçekleşmektedir. Bu yapı itibariyle enflasyon oranlarının ihtiyaç kredilerine gösterdiği tepki, dalgalı bir seyir izlemektedir. Konut kredilerinde görülecek bir şoka karşılık enflasyon oranlarının gösterdiği tepki, ilk ayda nötr, daha sonra altıncı aya kadar negatif, altıncı aydan dokuzuncu aya kadar pozitif olarak gerçekleşmektedir. Taşıt kredilerinde görülecek bir şoka karşılık enflasyon oranlarının gösterdiği tepki, ilk ay negatif, ikinci ve üçüncü ayda pozitif, üçüncü ve beşinci ay arasında negatif olarak gerçekleştikten sonra, bu aydan sonra denge değerine doğru yönelmektedir. Bireysel kredi kartlarında görülecek bir şoka karşılık enflasyon oranlarının gösterdiği tepki ise, ilk iki ay nötr, ikinci ve beşinci aylar arasında negatif, beşinci ay ile sekizinci ay

arasında pozitif olarak gerçekleştikten sonra, bu aydan sonra denge değerinin etrafında gerçekleşme göstermeye başlamıştır.

Grafik 3.4. Model 2 İçin Etki-Tepki Fonksiyonları

Grafik 3.4'de model 2 için verilen etki-tepki fonksiyonun sonuçları yorumlandığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Toplam bireysel kredilerdeki bir standart hatalık şok karşısında enflasyon oranlarının gösterdiği tepki, ilk ay nötr, ikinci aydan üçüncü aya kadar pozitif, üçüncü aydan beşinci aya kadar negatif olarak gerçekleştikten sonra beşinci aydan itibaren denge değerine doğru yöneldiği görülmektedir.

3.5.6. Varyans Ayırıştırması Sonuçları

Varyans ayırıştırması ile model 1'de yer alan enflasyon oranları bağımlı değişkeninde meydana gelen değişimin, % kaçının kendisinden % kaçının ise ihtiyaç kredileri, konut kredileri, taşıt kredileri ve bireysel kredi kartları değişkenleri tarafından kaynaklandığını açıklamak amacıyla yapılmıştır. Enflasyon oranlarındaki değişimin model 1'deki değişkenler tarafından hangi oranda açıklandığını gösteren varyans ayırıştırması sonuçları tablo 3.10'da 10 dönemi kapsayacak şekilde verilmiştir.

Tablo 3.10. Model 1 İçin Enflasyon Oranlarının Varyans Ayırıştırması

Dönem	Standart Hata	EO	İK	KK	TK	BKK
1	0.677848	100.0000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
2	0.682732	99.14948	0.510331	0.273837	0.050164	0.016186
3	0.713562	91.92424	1.693163	0.846846	0.075635	5.460120
4	0.750365	83.13725	3.923914	2.742636	2.340583	7.855618
5	0.840657	70.44785	18.72740	2.414128	1.961861	6.448762
6	0.896759	63.17241	19.75000	2.378112	5.843216	8.856264
7	0.912986	61.96152	20.49396	2.531683	5.979263	9.033571
8	0.939665	59.69483	22.40499	3.663068	5.644845	8.592263
9	0.952471	58.47825	23.26704	3.689414	6.200260	8.365030
10	0.960403	58.24873	23.11260	3.728669	6.163619	8.746386

Model 1 için enflasyon oranlarına ait yapılan varyans ayrıştırması sonuçlarına bakıldığında, ilk dönem enflasyon oranlarında meydana gelen değişimin tamamı değişkenin kendisi tarafından açıklanmaktadır. Dönemin ortasında (5. dönemde) enflasyon oranlarında meydana gelen değişimin %70.4'ü kendisi tarafından açıklanırken, %18.7'si ihtiyaç kredileri, %6.4'ü bireysel kredi kartları, %2.4'ü konut kredileri ve %1.9'u ise taşıt kredileri tarafından açıklanmaktadır. Dönem sonuna (10. dönemde) gelindiğinde ise enflasyon oranlarında meydana gelen değişimin %58.2'si kendisi tarafından açıklanırken, %23.1'i ihtiyaç kredileri, %8.7'si bireysel kredi kartları, %6.1'i taşıt kredileri ve %3.7'si ise konut kredileri tarafından açıklanmaktadır. Nedensellik analizinde, ihtiyaç kredisinden enflasyon oranına doğru bir nedensellik ilişkisi bulunamamasına rağmen, enflasyon oranı üzerinde uzun dönemde söz konusu değişkenlerden en fazla ihtiyaç kredisinde meydana gelen dalgalanma etkilidir.

Enflasyon oranlarındaki değişimin model 2'deki toplam bireysel krediler tarafından hangi oranda açıklandığını gösteren varyans ayrıştırması sonuçları, tablo 3.11'de 10 dönemi kapsayacak şekilde verilmiştir.

Tablo 3.11. Model 2 İçin Enflasyon Oranlarının Varyans Ayrıştırması

Dönem	Standart Hata	Enflasyon Oranı	TTK
1	0.735388	100.0000	0.000000
2	0.750664	99.82288	0.177123
3	0.765863	99.02439	0.975612
4	0.778095	96.61355	3.386447
5	0.803038	96.76771	3.232288
6	0.804898	96.36153	3.638472
7	0.815147	96.44332	3.556683
8	0.818172	95.92383	4.076175
9	0.818410	95.88326	4.116739
10	0.819010	95.77888	4.221124

Model 2 için enflasyon oranlarına ait yapılan varyans ayrıştırması sonuçlarına bakıldığında, ilk dönem enflasyon oranlarında meydana gelen değişimin tamamı değişkenin kendisi tarafından açıklanmaktadır. Dönemin ortasında (5. dönemde) enflasyon oranlarında meydana gelen değişimin %96.8'si değişkenin kendisi tarafından açıklanırken, %3.2'si toplam bireysel krediler tarafından açıklanmaktadır. Dönem sonuna (10. dönemde) gelindiğinde ise enflasyon oranlarında meydana gelen değişimin %95.8'i değişkenin kendisi tarafından açıklanırken, %4.2'si toplam bireysel krediler tarafından açıklandığı görülmektedir. Nedensellik analizinde, toplam bireysel krediler ile enflasyon arasında bir

nedensellik ilişkisi bulunamamasına rağmen, enflasyon oranı üzerinde uzun dönemde az da olsa toplam bireysel kredilerin etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

SONUÇ

İktisat literatüründe çok farklı şekillerde tanımlanan bireysel krediler, en genel anlamıyla belirli koşullarda geri ödenmek üzere, bireylere ya da gerçek kişilere ticari amaçlar dışında herhangi bir mal ya da hizmetin satın alımında kullanılmak üzere verilen krediler şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım kapsamında bankalar tarafından müşterilerine kullandırılan ihtiyaç, taşıt ve konut kredisi yanında bireysel kredi kartları gibi uygulamalar bireysel kredi kapsamında değerlendirilmektedir.

Bireysel krediler Dünya’da ilk defa ABD tarafından 1928 yılında uygulamaya konulmuştur. Bu tarihten sonra özellikle 1950’li yıllara gelindiğinde dünya genelinde insanların gelişen iletişim ve teknoloji araçlarına sahip olma istek ve arzusundan dolayı bireysel krediler öncelikle gelişmiş ülkelerde daha sonra ise gelişmekte olan ülkelerde sıkça kullanılmaya başlanmıştır.

Dünya’da ilk defa 1928 yılında uygulama alanı bulan bireysel krediler Türkiye’de ise bu tarihten tam altmış yıl sonra 1988 yılında ilk defa Yapı Kredi Bankası tarafından uygulanmaya ve müşterilerine kullandırılmaya başlanmıştır. Bu tarihten sonra dünyadakiyle benzer bir gelişim göstererek kullanımı ve kullanım alanları genişlemiştir. Bugün Türkiye’de bireysel krediler bankacılık araçları içinde en fazla kullanılan araçlardan birisi konumuna gelmiştir.

Dünya da ve Türkiye’de son yıllarda insanlar tarafından sıkça kullanılan bireysel krediler üretimi, geliri, ihracatı, döviz girişini, istihdamı, finans sektörünün karlarını artırmakta, finansal sektörde riskin dağıtılmasına ve bu sayede de riskin azalmasına sebep olmakta, kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınmasını sağlamakta, devletin vergi gelirlerini arttırmakta ve bu yollarda bütçe gelirlerini arttırarak ekonomi üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır.

Bireysel kredilerin ekonomi üzerindeki bu olumlu etkilerinin yanında bazı önemli olumsuz etkileri de vardır. Bireysel krediler ithal mallara ve özellikle lüks ithal mallara olan talebi artırabilmektedir. Bu durumda dış ticaret dengesinin bozulmasına ve dış ticaret açıklarının artmasına bu yolla da ülkenin cari işlemler açığının büyümesine neden olabilmektedir. Bu olumsuz etkinin yanında bireysel kredilerin ekonomi üzerindeki ve toplumun genelini ilgilendiren diğer önemli bir olumsuz etkisi ise fiyatlar genel seviyesini ya da enflasyonu arttırmasıdır. Bireysel krediler ekonomide harcama yoluyla toplam talebi

artırmakta, bu toplam talep eğer üretim artışı ile karşılanmazsa piyasadaki mal ve hizmetler kıt hale gelmekte, mal ve hizmetlerin kıt hale gelmesi fiyatlarının artmasına yani enflasyonun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Türkiye ekonomisinde GEGP'ye geçişle birlikte uygulamaya konulan ekonomi politikaları ve gerçekleştirilen (özellikle de finans ve bankacılık sektöründe) yapısal reformlar sayesinde ekonomide bir istikrar ortamı yakalanmıştır. Bu istikrar ortamı ile birlikte ihtiyaç, konut ve taşıt kredilerinin ve özellikle bireysel kredi kartlarının kullanımı 2005 yılından itibaren artmaya başlamış ve bu durum günümüze kadar devam etmiştir.

Türkiye ekonomisinde Cumhuriyet'in ilanından 1980 yılına kadar enflasyon oranları sürekli olarak dalgalı bir seyir izlese de üç haneli rakamları görmemiştir. Ancak 1973 yılında yaşanan I. Petrol Krizi ve 1970'lerin sonunda yaşanan II. Petrol Krizi'yle birlikte 1980 yılında gerek TÜFE ve gerekse de TEFE üç haneli rakamlar seviyesine yükselmiştir. 1980 yılında uygulamaya konulan 24 Ocak Kararlarıyla enflasyon oranları kısmende olsa kontrol altına alınarak düşürülse de 1994 yılındaki krizle birlikte tekrar üç haneli rakamları görmüştür. Krize karşı uygulamaya konulan 5 Nisan Kararları enflasyon oranlarının azda olsa düşmesini sağlamış ancak ekonomide yapısal reformlar gerçekleştirilemediği için enflasyon oranları istenilen seviyeye çekilememiştir. Şubat 2001 Krizi'ne karşı uygulamaya konulan GEGP ile birlikte gerçekleştirilen yapısal reformlar ve uygulamaya konulan sıkı para politikası sayesinde bugün enflasyon oranları tek haneli seviyeye düşürülmüştür.

Türkiye ekonomisinde enflasyon oranları son yıllarda tek haneli rakamlar seviyesine düşürülse de özellikle 2005 yılından sonra ihtiyaç kredisi, konut kredisi, taşıt kredisi ve bireysel kredi kartları gibi bireysel kredilerin alt bileşenlerinde yaşanan artışlar talebi arttırarak enflasyon oranlarının artmasına neden olmaktadır. Bu durumda Türkiye'nin son yıllarda enflasyon hedeflemesini tutturamamasının önemli nedenlerinden birisini oluşturmaktadır.

Türkiye ekonomisinde fiyat istikrarının sağlanması yani enflasyon oranlarının düşürülmesi için bireysel krediler ve onun bileşenleri olan ihtiyaç kredisi, taşıt kredisi, konut kredisi ve bireysel kredi kartlarının enflasyon üzerindeki etkisinin tespit edilmesi ve bireysel krediler ile enflasyon arasındaki dengenin sağlanabilmesi için gerekli önlemlerin alınması büyük önem arz etmektedir. Bu noktadan hareketle bireysel krediler ve onun alt

bileşenlerinin enflasyon üzerindeki etkisini tespit etmek için ampirik bir analiz yapılmıştır. Yapılan analizde 2004:11-2015:3 dönemi için Zaman Serileri Analizi Yöntemi kullanılmıştır.

Ekonometrik analizin sonuçlarına göre, analize dahil olan değişkenlerin hepsi hem Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) hem de Philips-Perron (PP) birim kök testine göre seviyede $I(0)$ durağan çıkmıştır. Bütün değişkenler seviyede durağan çıktığından Johansen eşbütünleşme testi yapılmasına gerek kalmamıştır. Granger nedensellik testi sonuçlarına göre, bireysel kredi kartları ile enflasyon arasında çift yönlü bir nedensellik, enflasyondan taşıt kredisine, taşıt kredisinden bireysel kredi kartlarına, konut kredisinden bireysel kredi kartlarına ve taşıt kredisine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Granger nedensellik testi sonuçlarına göre toplam bireysel krediler, ihtiyaç, taşıt ve konut kredileri arasında nedensellik ilişkisi tespit edilmezken varyans ayrıştırması sonuçlarına göre uzun dönemde en fazla sırasıyla ihtiyaç kredileri, bireysel kredi kartları, taşıt kredileri, toplam bireysel krediler ve konut kredilerinin enflasyon üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye ekonomisinde analize konu olan dönemde enflasyon üzerinde en belirleyici faktör kısa dönemde bireysel kredi kartları ile yapılan alışverişler iken uzun dönemde bireylerin kullanmış oldukları ihtiyaç kredileridir. Bu iki bireysel kredi çeşidi Türkiye ekonomisinde enflasyon oranları üzerinde baskı yaratarak enflasyon oranlarının armasına neden olmakta ve enflasyon hedefinin tutturulamamasında önemli bir paya sahip olmaktadır.

Bu nedenden dolayıdır ki Türkiye ekonomisinde enflasyon oranlarının kontrol altına alınması ve istenilen seviyeye çekilerek bu seviyede tutulabilmesi için bireysel kredi kartları ve ihtiyaç kredisinin kontrol altına alınması gerekmektedir. Eğer bireysel kredi kartları ve ihtiyaç kredisi ile yapılan harcamalar kontrol altına alınırsa toplam talep kontrol edilmiş olacak ve bu suretle de enflasyon oranları istikrarlı bir şekilde düşürülerek istenilen seviyede tutulabilecek ve enflasyon hedeflemesi tutturulmuş olacaktır. Ancak bireysel krediler Türkiye ekonomisinde enflasyonun tek belirleyici unsuru değildir. Bu nedenden dolayı enflasyon oranlarının düşürülmesi ve istenilen düzeyde tutulabilmesi için para politikası adı altında uygulamaya konulacak kredi politikaları tek başına yeterli olamayacaktır. Enflasyon oranlarının uzun dönemde düşürülebilmesi ve istikrarlı bir

seviyede tutulabilmesi için, bireysel kredi politikaları yanında, bu politikaların diğer para, maliye, gelirler ve dış ticaret politikası önlemleriyle desteklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Adaçay, Funda Rana; Hasan İslatince. *İktisadi Düşünceler Tarihi*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2009.
- Akalın, Uğur Selçuk. *Üç Dönem Üç Ekonomi*, Önsöz Basım Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- Akçacı, Taner; Tuğçe Yöntem. “Tüketici Kredisi Çeşitlerinin Enflasyona Etkisi: (2005-2010)”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt: 48 Sayı: 558, 2011, 61-69.
- Akgüç, Öztin. *Ekonomide Gerçeği Arayış*, Birinci Basım, İstanbul, Bağlam Yayınları, Yayın No:35, 1991.
- Akgüç, Öztin. *Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi*, Genişletilmiş 5. Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 1991.
- Akpolat, Ahmet Gökçe; Nurullah Altıntaş. “Enerji Tüketimi İle Reel Gsyih Arasındaki Eşbütünleşme Ve Nedensellik İlişkisi: 1961-2010 Dönemi”, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, Cilt: VIII Sayı: II, 2013, 115-127.
- Alper, C. Emre M.; Hakan Berument; N. Kamuran Malatyalı. “The Effect of the Disinflation Program on the Structure of the Turkish Banking Sector”, *Russian and East European Finance and Trade*, Vol. 37, no. 6, November–December 2001, 81–95.
- Altıntaş, Nilsen. “Hiperenflasyon Olgusu”, *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, S.7, C.12, Ankara, 2000.
- Altunöz, Utku. “Türkiye’de Enflasyon, Büyüme ve Finansal Derinleşme İlişkisinin Ampirik Analizi”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, 2013, 175-195.
- Apaydın, Şükrü. *Makro İktisat*, Yediiklim Yayıncılık, Ankara, 2015.
- Arat, Kürşad. *Türkiye’de Optimum Döviz Kuru Rejimi Seçimi ve Döviz Kurlarından Fiyatlara Geçiş Etkisinin İncelenmesi*, Ankara, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2003.
- Ardıç, Oğuzhan. *Makro İktisat*, Seçkin Yayınevi, İstanbul, 2003.
- Arsène, M. F.; D. D. Guy-Paulin. “An Econometric Analysis of the Nexus between Credit to the Private Sector, Inflation and Economic Growth: Case of Cameroon 1965 –

2010”, *Global Journal of Management and Business Research*, Volume:13 Issue:7, 2013, 41-53.

Arslan, İbrahim; Sevda Yapraklı. “Banka Kredileri Ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1983-2007)”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Sayı:7, 2008, 88-103.

Aslan, Nurdan. *Makro İktisat*, İkinci Sayfa Yayınevi, İstanbul, 2010.

Asongu, Simplicie A. “Financial determinants of consumer price inflation. What do dynamics in money, credit, efficiency and size tell us?”, *African Governance and Development Institute*, AGDI Working Paper, WP/12/019, 2012, 1-25.

Ataç, Beyhan. *Maliye Politikası*, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, Eskişehir, 2000.

Ay, Ahmet. “Tarihsel Süreç İçerisinde Türkiye’de Büyüme”, *Türkiye Ekonomisi Makroekonomik Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Editör Ahmet Ay, Çizgi Kitabevi, Konya, 2007, 3-53.

Ay, Ahmet; Zeynep Karaçor. “2001 Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinde Krizden Büyümeye Geçiş Üzerine Bir Tartışma”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 2006, 67-86.

Aydın, Nurhan. “Dünya’da ve Türkiye’de Modern Bankacılığın Gelişimi”, *Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş*, Editörler; Metin Toprak ve Metin Coşkun, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2478, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1449, Eskişehir, 2012, 52-77.

Aydoğan, Esenay. “1980’den Günümüze Türkiye’de Enflasyon Serüveni”, *Yönetim ve Ekonomi*, Yıl:2004 Cilt:11 Sayı:1, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Manisa, 91-110.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). “Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten”, <http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/tr/Gosterim/Gelismis>, 2015, (Erişim Tarihi: 19.05.2015).

Barışık, Salih; Ferdi Kesikoğlu. “Türkiye’de Bütçe Açıklarının Temel Makroekonomik Değişkenler Üzerindeki Etkisi (1987-2003 VAR, Etki-Tepki Analizi ve Varyans

Ayrıştırması)”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) Dergisi*, 61-4, 2006, 59-82.

Bikker, J.A. *Competition and Efficiency in a Unified European Banking Market*, Edward Elgar Publishing Limited, 2004.

Bilgili, Faik; Recep Düzgün; Erginbay Uğurlu. “Büyüme, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Yurtiçi Yatırımlar Arasındaki Etkileşim”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:23 Y 1:2007/, 2007, 127-151.

Bilgin, Mehmet Hüseyin; Fikret Kartal. “Türkiye’de Enflasyon ve Bankacılık Sektörü Kredileri: 2002-2008 Dönemi Üzerine İnceleme”, *Maliye Finans Yazıları*, Yıl:, Sayı:85, 2009, 65-78.

Bocutoğlu, Ersan. *Makro İktisat Teoriler ve Politikalar*, Murathan Yayınevi, Trabzon, 2012.

Boratav, Korkut. *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002*, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 7. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.

Boyd, John H.; Ross Levine; Bruce D. Smith. “The Impact of Inflation on Financial Sector Performance”, *Journal of Monetary Economics*, Vol.47, 2001, 221-248.

Case, Karl E.; Ray C. Fair, Sharon; M. Oster. *Ekonominin İlkeleri*, Dokuzuncu Baskıdan Çeviri, Çeviri Ed. Ertuğrul Deliktaş, Metin Karadağ, Mehmet Güçlü, Palme Yayıncılık, Ankara, 2012.

Coşar, Nevin. “Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) Dergisi*, 60-1, 2005, 29-58.

Çarıkçı, Emin. *Türkiye’de İç ve Dış Gelişmeler*, Adım Yayınları, Ankara, 2000.

Çavdar, Tevfik. *Türkiye’de Liberalizm (1860-1990)*, İmge Kitabevi, Yayın No:41, Ankara, 1992.

Çiçek, Halit; Süleyman Gözegir; Emre Çevik. “Bir Maliye Politikası Aracı Olarak Borçlanma Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1990–2009)”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2010, 141-156.

Çöloğlu, Halit. *Enflasyon ve Getirdikleri*, Kutsun Yayınevi, İstanbul, 1979.

- Dikkaya, Mehmet; Deniz Özyakışır. “Türkiye Ekonomisinde Yeni Arayışlar: 1946- 1960 Dönemi”, *Türkiye'nin Ekonomi Politikası (1923–2007)*, Editörler: Mehmet Dikkaya, Deniz Özyakışır, Adem Üzümcü, Orion Kitabevi: 55, Ankara, 2008, 105-122.
- Dikmen, Nedim. *Ekonometri Temel Kavramlar ve Uygulamalar*, 2. Baskı, Dora Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti, Bursa, 2012.
- Delikanlı, İhsan Uğur. *Bankacılıkta Kredi Türevlerinin Hissedar Değerine Katkısı, Etkin Bir Şekilde Kullanımına İmkan Sağlayacak Risk Yönetimi Yapılanması ve Finansal Raporlaması*, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 271, İstanbul, 2010.
- Eken, Mehmet Hasan. *Enflasyonun Bankacılık Üzerine Etkilerinin Risk ve Karlılık Açısından Değerlendirilmesi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2000.
- Enç, Ercan. “Enflasyon: Tanımı, Ölçümü ve Sorumluları”, *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt:4, Sayı:8, 1993, 1-8.
- Enders, Walter. *Applied Econometric Time Series*, John WileyandSons Ltd. England, 2004.
- Er, Selami. *Devletin Bankacılık Sektöründe Düzenleyici Denetleyici Rolü ve Türkiye Uygulaması*, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2009–34, 2009.
- Erdem, Ekrem; Ömer Şanlıoğlu; M. Fatih İlgün. *Türkiye’de Hükümetlerin Makro Ekonomik Performansı (1950-2007)*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009.
- Eren, Aslan. *Türkiye Ekonomisi*, Ekin Kitabevi, Ankara, 2006.
- Eren, Sadun. *100 Soruda Para ve Para Politikası*, Gerçek Yayınları, İstanbul, 2003.
- Ergin, Feridun. *Para ve Faiz Teorileri*, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.
- Eriş, Hayati. *Bankacılık Hizmet Ürünleri*, Ed: Metin Coşkun, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2953, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1908, Eskişehir, 2013.
- Ertem, Üner. *Bankacılık ve Kambiyo İşlemleri*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2015.
- Eslamloueyan, K.; A. Darvishi. “Credit Expansion and Inflation in Iran: An Unrestricted Error Correction Model”, *Iranian Economic Review*, Vol.12, No:19, 2007, 105-126.
- Gambetti, Luca; Alberto Musso. “Loan Supply Shocks and The Business Cycle”, *European Central Bank*, Working Paper Series, No.1469, 2012, 1-57.

- Geanakoplos, John; Pradeep Dubey, “Credit Cards and Inflation”, *Cowles Foundation for Research In Economics Yale University*, Cowles Foundation Discussion Paper No. 1709, 2009, 1-50.
- Giray, Yılmaz Benli; Kerim Banar. *Banka ve Sigorta Muhasebesi*, Ed: Hamdi Erdin Gündüz, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:1707, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:890, Eskişehir, 2010.
- Granger, C. W. J. “Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-spectral Methods”, *Econometrica*, Vol. 37, No. 3, 1969, 424-438.
- Groen, J.J.J. “Corporate Credit, Stock Price Inflation and Economic Fluctuations”, *De Nederlandsche Bank*, Research Memorandum WO&E no. 651, 2001, 1-22.
- Golin, Jonathan; Philippe Delhaise. *The Bank Credit Analysis Handbook A Guide for Analysts, Bankers and Investors*, Second Edition, Wiley Finance Series, Singapore, 2013.
- Göktaş, Özlem. *Teorik ve Uygulamalı Zaman Serileri Analizi*, Beşir Kitabevi, İstanbul, 2005.
- Gujarati, Damodar N. *Essentials of Econometrics*, Irwin/McGraw-Hill, 2nd. Edition, Boston, 1999.
- Gujarati, Damodar N. *Basic Econometrics*, Fourth Edition, MC-Graw-Hill, Inc.,USA, 2003.
- Güllap, Talat. *Enflasyon Olayı*, A.Ü. Yayınları, Erzurum, 2002.
- Güney, Alptekin. *Banka İşlemleri*, Genişletilmiş 4. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2010.
- Gürsoy, Melih. *Ekonomik ve Finansal Krizler Dünü ve Bugünü*, MG Yayınları, İstanbul, 2009.
- Huy Vu, Nguyen. *What Credit Growth Tells About Ination? An Empirical Study of Denmark, Norway and Sweden*, Master Thesis, Sweden, 2010.
- International Monetary Fund (IMF). *Global Financial Stability Report Market Developments and Issues*, International MonetaryFund, Washington DC, September 2006.

- İmren, Arzu. *Türkiye’de ve Dünya’da Enflasyon*, Era Yayınları, İstanbul, 2000.
- Kandemir, Orhan. “Dünyada ve Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi”, *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, Beta Basım Yayım Dağıtım, 3. Baskı, İstanbul, 2014, 43-58.
- Kaptan, Özgür Burak. *Bireysel Kredilerin Risk ve Tüketici Davranışı Açısından Analizi*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.
- Karaçor, Zeynep. “Enflasyon Kültür ve Geleneği: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Analiz”, *Türkiye Ekonomisi Makroekonomik Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Editör: Ahmet Ay, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2007, 99-142.
- Karluk, S. Rıdvan. *Cumhuriyet’in İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm*, Gözden Geçirilmiş 11. Baskı, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2007.
- Kaya, Feridun. “Kredi Kartları”, *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, Editör; Feridun Kaya, 3. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2014, 325-366.
- Kaynar, Oğuz; Serkan Taştan. “Zaman Serisi Analizinde MLP Yapay Sinir Ağları ve ARIMA Modelinin Karşılaştırılması”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 33, Temmuz-Aralık 162, 2009, 161-172.
- Kepenek, Yakup; Nurhan Yentürk. *Türkiye Ekonomisi*, Genişletilmiş ve Geliştirilmiş 18. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.
- Kılıçbay, Ahmet. *Türk Ekonomisinde Enflasyonun Anatomisi*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, Fakülte Yayın No:507, İstanbul, 1984.
- Kol, Emine Nida; Zeynep Karaçor. “2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve İstihdam Üzerine Etkileri”, *Maliye Dergisi*, Sayı 162, Ocak -Haziran 2012, 379-395.
- Korkmaz, Suna. “Impact of Bank Credits on Economic Growth and Inflation”, *Journal of Applied Finance & Banking*, Vol. 5, No. 1, 2015, 57-69.
- Milne, Alistair. *The Fall of the House of Credit*, Cambridge University Press, New York, 2009.
- Moinescu, Bogdan-Gabriel. “Credit Flow, Output Gap And Inflation: Nominal Convergence Challenges For The EU New Member States”, *Journal of Applied Quantitative Methods (JAQM)*, Vol.7, No.4, 2012, 1-10.

- Niyazi, İlater. *Türkiye’de 1980 sonrası Para Arzı ve Enflasyon*, DPT Yayınları, Ankara, 2001.
- Oksay, Suna. “Finansal Piyasalarda Yeni Yasal Düzenlemeler (Re-regülasyon) İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi*, Haziran 2000, 1-8.
- Oktar, Suat; Levent Dalyancı. “Türkiye Ekonomisinde Para Politikası ve Enflasyon Arasındaki İlişkinin Analizi”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Yıl: 2011, Cilt: XXXI, Sayı: II, 1-20.
- Oktaylar, Hasan Can. *İktisat*, Yargı Yayınevi, Ankara, 2014.
- Orhan, Osman Z.; Seyfettin Erdoğan. *Para Politikası*, Özkan Matbaacılık Gazetecilik San. Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2007.
- Öçal, Tezer. *Türkiye Ekonomisi*, 2. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2005.
- Öçal, Tezer; Ömer Faruk Çolak. *Finansal Sitem ve Bankalar*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Kasım-1999.
- Özgen, Ferhat Başkan; Bülent Güloğlu. “Türkiye’de İç Borçların İktisadî etkilerinin VAR Tekniğiyle Analizi”, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Gelişme Dergisi*, 31 (Haziran), Sayı:31, 2004, 93-114.
- Öztürk, Nazım. *Para Banka Kredi*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011.
- Parasız, İlker. *Para Banka ve Finansal Piyasalar Teori ve Politika*, VI. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1997.
- Parasız, İlker. *Türkiye Ekonomisi*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2004.
- Parasız, İlker. *Makro Ekonomi: Teori ve Politika*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2006.
- Peker, Osman; Birgül Canbazoğlu. “Türkiye’de Banka Kredi Kanalının İşleyişi: Ampirik Bir Analiz”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 18/2, 2011, 127-143.
- Saçık, Sinem Yapar; Ebubekir Karaçayır. “Küresel Kriz Sonrasında Cari Açık ve Kredi Hacmi Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”, *International Conference On Eurasian Economies*, Skopje–Macedonia, 2014, 507-514.
- Selçuk, Hasan; K. Batu Tunay. *Ticari Banka Yönetiminin Temelleri*, 1. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2014.

- Sever, Erşan. *Finans, Dış Ticaret ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Analizi*, Konya, Çizgi Kitabevi, 2009.
- Sevüktekin, Mustafa; Mehmet Nargeleçekenler. *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi EViews Uygulamalı*, Nobel Yayın Dağıtım, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2010.
- Şahin, Hüseyin. *Makro İktisat*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2006.
- Şahin, Hüseyin. *Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu*, Yenilenmiş 9. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2007.
- Şakar, Birgül. *Banka Kredileri ve Yönetimi*, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2014.
- Takan, Mehmet; Melek Acar Boyacıoğlu. *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem*, 6. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık, Ankara, 2013.
- Taşar, M. Okan. “Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Makro Ekonomik Etkilerinin Analizi”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1, 2010, 76-97.
- Tecer, Meral. *Türkiye Ekonomisi*, Birinci Basım, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 2003.
- Temel, Ergun. *İthal Edilmiş Enflasyon ve Türkiye Örneği*, Kavram Yayınları, İzmir, 2002.
- Tokgöz, Erdinç. *Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2004)*, 7. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2004.
- Toprak, Düriye. “5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun 24 Ocak 1980 Kararları Işığında Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Y.2008, C.13, S.2, 313-333.
- Toprak, Metin. *Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşümler (1980-1995)*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1996.
- Tunca, Zafer. *Makro İktisat*, Geçit Kitabevi, İstanbul, 2011.
- Turan, Zübeyir. “Dünyadaki ve Türkiye’deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2011, 56-80.

- Türker Kaya, Yasemin; Ela Doğan. *Dezenflasyon Sürecinde Türk Bankacılık Sektöründe Etkinliğin Gelişimi*, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Ard Çalışma Raporları 2005/10, Ankara, 2005.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB), *Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri Konsolide Raporu 1997-2014*, Mayıs-2015.
- Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı. *Ekonomik ve Sosyal Göstergeler*, Kalkınma Bakanlığı, Ankara, 2015.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB). *Enflasyon ve Fiyat İstikrarı*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İdare Merkezi, Ankara, 2013.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB). “Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS)”, <http://evds.tcmb.gov.tr/>, 2015, (Erişim Tarihi: 12.05.2015).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). *İstatistik Göstergeler 1923-2013*, Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No:4361, Ankara, 2014.
- Uluatam, Özhan. *Makro İktisat*, Savaş Yayınları, Ankara, 2001.
- Uludağ, İlhan; Erişah Arıcan. *Türkiye Ekonomisi Teori-politika-Uygulama*, Der Yayınları, Yayın No:354, İstanbul, 2003.
- Ulusoy, Tolga. “Kredi Türleri”, *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, Editör; Feridun Kaya, 3. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2014, 315-324.
- Uygur, Ercan. *2000’li Yıllarda Türkiye Ekonomisi ve Ekonomi Öğretimi*, T.E.K. Yayınları, Ankara, 2000.
- Uzunlar, Evcan. “Tüketici Kredileri ve Bankalardaki Uygulama”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Cilt:8, Sayı:3-4, 1990, 59-82.
- Uzunöz, M.; Y. Akçay. “Türkiye’de Büyüme ve Enerji Tüketimi Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1970-2010”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 2012, 1-16.
- Vurucu, Mehmet; Mustafa Ufuk Arı. *A’dan Z’ye Bankacılık Yasal Mevzuat-Ürün ve Hizmetler-Uygulamalar*, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara, 2014.

- Vurur, N. Serap; Ercan Özen. “Türkiye’de Mevduat Banka Kredisi ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin İncelenmesi”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/3, 2013, 117-131.
- Wooldridge, Jeffrey M. *Ekonometri Giriş I Modern Yaklaşım*, Çeviri Editörü: Ebru Çağlayan, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2013.
- Yeldan, Erinç. “Türkiye Ekonomisi’nde Dış Borç Sorunu ve Kalkınma Stratejileri Açısından Analizi”, *Çalışma ve Toplum*, İstanbul, 2004/1, 1-29.
- Yenal, Oktay. *Cumhuriyet’in İktisat Tarihi*, 1. Basım, Homer Kitabevi, İstanbul, 2003.
- Yıldırım, Kemal; İbrahim Bakırtaş; Rasim Yılmaz; Ethem Esen. *Makro İktisada Giriş*, Pelikan Yayıncılık, 2011.
- Yiğitbaş, Şehnaz Bakır. “Türkiye’de Banka Kredileri ve Konjonktür Dalgalanmaları Arasındaki İlişkinin Analizi”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 90, 2014, 19-32.